
ВАСИЛЬ ЕЛЛАН

(БЛАКИТНИЙ)

ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР
УКРАЇНИ



БРАУНБЕРГ ЕЛЛАХ (БЛАКАТХАЙН)



ВАСИЛЬ ЕЛЛАН
(БЛАКИТНИЙ)

ТВОРИ
В ДВОХ ТОМАХ



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ-1958

ВАСИЛЬ ЕЛЛАН

(БЛАКИТНИЙ)

ТВОРИ
ТОМ ПЕРШИЙ



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ-1958

Вступна стаття
А. НЕДЗВІДСЬКОГО

Упорядкування та примітки
Л. Є. ВОВЧИК, М. В. ВОВЧИК-БЛАКИТНОЇ

Портрет В. Блакитного
роботи художника
С. ГРУЗБЕРГА



В. Блакицкий

ВАСИЛЬ ЕЛЛАН-БЛАКИТНИЙ

(1894 — 1925)

В бурхливе триріччя громадянської війни з'явилось в українській поезії ім'я: Василь Еллан.

✓ Як поет Еллан був народжений революцією. [«Революція як джерело» — так сформулював місце і значення революції в творчості поетів цієї доби сучасник і молодший товариш Еллана Василь Чумак.]

З широкого кола читачів ніхто ще не знав Еллана в до-революційні роки як поета, хоч перші його вірші, що згодом увійшли до збірок творів, датовані ще 1912 роком. Друкуватися він почав лише в 1918 році. Співцем великої боротьби двох світів і увійшов у літературу Еллан. В його віршах замайорів червоний прапор пролетарської революції, пролунав пристрасний заклик до боротьби за новий світ — світ соціалізму.

Під іншим іменем — Василя Блакитного — він стає широко відомий як політичний діяч, що відіграв значну роль у революційних подіях на Україні, хоч і не відразу знайшов правильний шлях у боротьбі.

✓ Василь Еллан і Василь Блакитний — поетичний і політичний псевдоніми (часто вони з'єднуються в один: Еллан-Блакитний) Василя Михайловича Елланського, видатного поета, політичного діяча, критика, редактора і публіциста.

Проживши недовго (всього тільки 31 рік), Василь Еллан-Блакитний дав надзвичайно багато для розвитку української радянської літератури. Разом з Павлом Тичиною, Василям Чумаком, Володимиром Сосюрою та іншими він відкрив її перші сто-

рінки. В 1920 році вийшла перша збірка творів Василя Еллана «Удари молота і серця».

Літературна спадщина Еллана-Блакитного — різноманітна. Крім натхнених зразків політичної лірики, крім гостро-уїдливих сатиричних творів, він написав сотні статей на літературні, загальнокультурні і загальнополітичні теми. Багато працював Василь Блакитний і як редактор центральної української радянської газети «Вісті» ВУЦВКУ та голова першого об'єднання українських пролетарських письменників «Гарт».

Після книжки «Удари молота і серця» політична лірика Еллана окремими збірками не видавалась. Виходили тільки збірки сатиричних поезій. Після смерті поета — в другій половині 20-х і на початку 30-х рр. — було здійснено кілька видань «Вибраних творів», куди входила його лірика, сатира, художня проза, критика і публіцистика.

I

Василь Михайлович Елланський народився 12 січня 1894 року в селі Козли на Чернігівщині в родині священника. Батько Василя помер, коли хлопцеві було 4 роки, і вся родина опинилась у скрутному матеріальному стані. Спочатку хлопець учився в сільській школі, а потім у Чернігівській бурсі і духовній семінарії. З 4-го класу залишає семінарію і вступає на економічний факультет Київського комерційного інституту, де згодом навчався і Павло Тичина. На той час цей інститут давав досить широку соціально-економічну освіту.

Ще в семінарські роки Василь Елланський багато читає, особливо ж цікавиться забороненою літературою. Самоосвіта допомагає йому внести серйозні «корективи» до офіційного навчання, по-іншому глянути на життя, на громадсько-політичні питання, на релігію і церкву. Він бере також участь у нелегальних гуртках, що виникають у семінарії, неодноразово очолює учнівські протести проти свавілля начальства. Уже в 18-річному віці він перебував під поліційним наглядом. А навчаючись в інституті, майбутній письменник цілком віддається підпільно-революційній роботі і незабаром, у 1915 році, коли інститут евакуювався до Саратова, зовсім залишає навчання.

Василь Елланський щиро хоче прикласти свої сили до організованої боротьби проти царизму, але спочатку не знаходить пра-

вільного шляху в революційному русі. Ще в інституті він стає членом студентської організації української партії соціалістів-революціонерів.

Українські есери на всіх перехрестях твердили, ніби вони, і тільки вони, є партією українського трудового селянства. Василь Елланський, який вважав себе революціонером «селянського кореня», повірив цим твердженням і помилково вирішив, що його місце саме в цій партії.

Та навіть в цей перший період своєї політичної діяльності Блакитний в багатьох важливих питаннях висловлював погляди, що не мали нічого спільного з есерівською програмою.

Світогляд Блакитного, його позитивний ідеал на той час, коли спалахнула революційна буря, якнайкраще розкривається у його вірші в прозі «Україні», написаному в лютому 1917 року, очевидно, під свіжим враженням звісток про Лютневу революцію, і надрукованому влітку 1919 року в збірнику «Червоний вінок».

«Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній тобі» — такими словами щиросердої присяги на вірність рідному краю починається цей натхненний твір.

Не в минуле, а в майбутнє звернутий погляд Блакитного. Він шукає громадсько-політичний ідеал не в Україні XVI—XVII сторіч. Тенденційно сприйняте і штучно підживлюване буржуазними націоналістами минуле здається Блакитному нестерпним тягарем: «Нас тягне воно до землі — і не вільно шугнути в Майбутнє».

От і виникає пристрасний заклик:

«Вогню ж!

Динаміту!

Хай зникне Минуле в ім'я Будучини».

Хай не лякає сучасного читача один з дальших — таких же запальних — рядків: «Вишневі садки — під сокиру!» Блакитний, мабуть, все ж таки не мав наміру зазіхати на реальні вишневі садки українських селян. Йшлося про символічні вишневі садки, що уособлювали в багатьох поетичних і політичних деклараціях непорушність патріархально-сільського обличчя старої України.

Василь Блакитний сповнений пафосу індустріального розквіту України:

«Прорвати Карпати тунелем!

Динамітом — пороги Дніпрові!

Гей, Сивий, вже бачу тебе я у шорах камінних — у шлюзиах».

Молодий поет хоче висадити ті самі Дніпрові пороги, які видавались українськими націоналістами за «національні святощі» й пізніше лицемірно оплакувались ними, коли більшовики затопили їх і почали будувати Дніпрельстан.

Поет звертається у цьому творі ще й до Криворіжжя та Донеччини — найбільших індустриальних центрів України, що їх так недолюбували українські націоналісти, побоюючись робітництва.

«Криворіжжя! Донеччина! Ви два смоки гігантські, що смочуть з підземних глибин блискучу і чорну кров огнедавчу, і вона розливається в жилах заводів і фабрик, а ті, ненажерні, дихають важко й списами своїх димарів погрожують небу».

Майбутнє України зв'язане у Блакитного з пролетарями.

«Хто ж це йде урочисто твоїми шляхами, хто виступає ходою звитяжців з обличчями чорними (сонце і дим), із блакиттю в душі і червоним прапором у руках?»

О Україно моя,— це гордість, надія твоя — Пролетарі, твої діти!»

Поет бачить вогонь у їх очах, чує удари їх сердець — так гупає молот могутній по криці ковадла. «Чи чуєш, моя Україно? То доля кується твоя на ковадлі — твоя Будучина кується».

Важко уявити собі, що людина, яка так виразно відчула, що майбутнє України зв'язане з робітничим класом, і висловила ці натхненно прозорливі думки, могла в цей час перебувати в партії українських соціалістів-революціонерів з її епігонсько-народницькою, націоналістичною програмою! Художня творчість Еллана безперечно випереджала Блакитного-політика.

Щоправда, в багатьох принципових питаннях Блакитний розходився з програмою і практичною діяльністю партії українських есерів, хоч і був у 1917 році головою Чернігівського губернського комітету УПСР. Будучи членом виконкому Чернігівської Ради робітничих депутатів, членом губернської Ради селянських депутатів, він співробітничав в ряді важливих питань з більшовицькими фракціями цих організацій.

II

Події кінця 1917 — початку 1918 року цілком дискредитували в очах українського селянства партію українських есерів, що намагалась видавати себе за «представника» його інтересів. Разом

з іншими угодовськими та одверто буржуазними партіями, що входили до складу Центральної ради, вони несли відповідальність за зраду народних інтересів, за закликання австро-німецьких окупаційних військ на Україну. Розстріли й шибениці, шомпольні езекуції, масове відбирання хліба та інших харчових продуктів, вивіз вугілля і металу, пограбування народу — ось що принесли з собою окупанти на Україну. Під керівництвом Комуністичної партії український народ самовіддано боровся проти окупантів. Він пред'являв свій гнівний рахунок не лише окупантам, а й тим, хто відкрив їм учора двері на Україну. Та частина українського селянства, яка, затуркана облудною пропагандою українських есерів, підтримувала останніх на виборах до Установчих зборів, тепер з презирством відвертається від них.

Прагнучи зберегти хоч деякий вплив у селянському середовищі, ліва частина українських есерів іде в 1918 році на розкол і організаційно оформлюється як самостійна партія лівих українських соціалістів-революціонерів. По імені центрального органу партії, що залишається в їхніх руках, — «Боротьби» — «ліві» дістають назву «боротьбистів». Назва нової партії взагалі кілька разів змінювалась, «уточнювалась». Відчуваючи на кожному кроці величезну популярність більшовицької партії, боротьбисти включають далі слово «комуністична» до назви своєї партії, а згодом іменують себе «комуністами-боротьбистами».

Боротьбисти вважали селянство основною рушійною силою революції на Україні, скося дивились на диктатуру пролетаріату і завжди в своїх деклараціях намагались підмінити визначення «робітничо-селянська влада» — «селянсько-робітничою». Будучи партією дрібнобуржуазною, боротьбисти надзвичайно перебільшували вагу національного питання. Беручи участь в органах Радянської влади, боротьбисти, як це неодноразово зазначала більшовицька преса тих років, підривали роботу цих же органів, виступали проти дружби з російським народом, проти воєнної й господарської єдності з Радянською Росією.

Треба сказати, що партія боротьбистів була дуже строкатою за своїм складом. В ній були і справді революційні елементи, але переважали серед боротьбистів люди, настроєні націоналістично, що хотіли використати своє перебування в радянському таборі з метою шкодити йому всередині.

Більшовики та особисто В. І. Ленін систематично викривали хибні погляди і шкідливі дії боротьбистів, не раз кваліфікуючи їх як ворожі і контрреволюційні.

Більшовицькі організації України, керуючись вказівками ЦК РКП(б) і особисто В. І. Леніна, встановлювали співробітництво з боротьбістами в окремих питаннях, одночасно рішуче викривали їх політику, не даючи спуску, не лишаючи безкарним кожного їх вчинку, який підривав сили Радянської влади, сприяв ворогам, шкодив інтересам трудящих.

«Комуністична партія України,— зазначено в матеріалах Відділу пропаганди і агітації ЦК КП України і Інституту історії партії ЦК КП України — філіалу Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС — до 40-річчя утворення Компартії України,— провела величезну роботу по ізоляції дрібнобуржуазних партій, по відриву від них введених в оману революційних елементів і залученню їх на свій бік. Кращі елементи дрібнобуржуазних партій, що розпалися, як наприклад партії боротьбістів, були прийняті в індивідуальному порядку в ряди Комуністичної партії України».

Василь Блакитний, ставши одним із організаторів партії боротьбістів, очолив у ній ті сили, що стояли за співробітництво з Радянською владою і йшли на зближення з більшовиками. Він був одним з ініціаторів і керівників Всеукраїнської конференції боротьбістів, яка наприкінці березня 1920 року схвалила постанову про ліквідацію своєї партії.

В. І. Ленін надіслав конференції вітальну телеграму з побажанням успіху в розпочатій справі і адресував її саме Блакитному, хоч не він був секретарем ЦК боротьбістської партії¹. Цей факт виразно засвідчує ту роль, яку відіграв Блакитний в справі ліквідації партії боротьбістів, ведучи її кращі, революційні елементи на зближення з більшовиками.

IV Конференція КП(б)У у квітні 1920 року ухвалила постанову про прийняття кращої частини боротьбістів до своїх лав, піддавши кожного з них перереєстрації.

В. І. Ленін, виступаючи на IX з'їзді РКП(б), говорив з цього приводу:

«Ми обіцяли боротьбістам максимум поступок, але з тим, що вони будуть вести комуністичну політику. Таким способом ми довели, що у нас ні найменшої нетерпимості немає. І що ці поступки зроблені цілком правильно, доводиться тим, що всі кращі

¹ Див. «Ленинский сборник», т. XXIV. Партиздат, М., 1933, стор. 202.

елементи боротьбистів увійшли тепер в нашу партію. Ми цю партію перереєстрували, і замість повстання боротьбистів, яке було неминуче, ми одержали, завдяки правильній лінії ЦК..., те, що все краще, що було серед боротьбистів, увійшло в нашу партію під нашим контролем, з нашого визнання, а решта зникла з політичної сцени. Ця перемога варта пари добрих битв»¹.

Василь Блакитний і належав, у першу чергу, до тих кращих елементів з боротьбистів, прийнятих до більшовицької партії, про яких говорив В. І. Ленін.

Щиро і самовіддано любив Блакитний Леніна. Він бачив його, чув його живе слово. Ленін уособлював для нього непереможну силу пролетарської революції, людяну правду комунізму, світлу віру в соціальне і національне визволення людства в усьому світі. «Комунізм, революція — це і є Ленін, лише не в одній особі, а в колективі, процесі, планетарному розмірі», писав Блакитний.

Великою честю для себе вважав Блакитний бути солдатом великої армії Леніна. Щирою любов'ю і скорботою сповнені «нотатки» Василя Блакитного «Ленін — Москва», написані в січні 1924 року під безпосереднім враженням від смерті вождя і всенародного прощання з ним. В українській прозі, в українській художній публіцистиці це були чи не найперші сторінки, присвячені Леніну. Кожен рядок дихав тут любов'ю, проінятий був усвідомленням епохального значення Леніна: «Москва — і Ленін. Всі останні роки два ці слова нерозривно були зв'язані в уяві соток мільйонів людей. Москва — це Ленін... Так складалось в уяві індуся, калмика, готтентота, італійця, мешканця далекої Австралії й наших глухих селянських закутків, що не знали ЦК РКП, часто не знали Комінтерну й Комуністичної партії, марксизму — знали лише одне слово — Ленін, Ленін — і Москва».

III

✓ Незабаром після того, як Блакитний був прийнятий до лав КП(б)У, нове велике випробування насунулось на Радянську країну. Білополяки вдерлися на українську радянську землю, захопили на короткий час навіть Київ. Василь Блакитний дістає

¹ В. І. Ленін. Твори, том 30, стор. 425—426.

в цей час відповідальне військово-політичне призначення. Він стає членом Реввійськради 12-ї армії — одної з тих, що вели боротьбу з білополяками. Блакитний був єдиним з числа вчорашніх боротьбистських лідерів, який став більшовицьким комісаром — комісаром такого великого військового з'єднання, як армія. Таке призначення якнайкраще говорило про те довір'я, що мала до нього більшовицька партія.

Поет і політпрацівник, він радісно вітав у своїх віршах визволення Києва, в якому була частка, мабуть, і його пропагандистської, організаторської праці:

Він знову наш, Червоний Київ,
В огнях, як низках, прапорів.
І до далекої Варшави,
З вогнями Києва в очах,
Поривно йдуть залізні лави,
Панам несуть червоний жах.

Однак, ставши членом КП(б)У, Блакитний не одразу переборює в собі націоналістичні залишки боротьбизму. Це виявилось у дискусійній статті «Комуністична партія України і шляхи її зміцнення», з якою він виступив у пресі в листопаді 1920 року, а далі — у виголошеній ним співповіді на V Всеукраїнській конференції КП(б)У. Ідеалізуючи боротьбизм, Блакитний твердив, ніби КП(б)У зміцніла і стала позитивною силою тільки внаслідок вступу до неї боротьбистських кадрів. Водночас він нехтує російськими більшовицькими кадрами, що відіграли визначну роль у зміцненні Радянської влади на Україні.

З цими політичними помилками, допущеними Блакитним, майже збігається за часом і хворобливе сприйняття ним непу в художній творчості. Розпачливі настрої відступу, матеріальні труднощі, що заступають революційну перспективу, пройняли діалог «Неп» (1921). Та ці настрої Блакитний скоро переборює, відкинувши присмеркові тони, що тимчасово увійшли були до його творчості.

Блакитний, як зазначає Павло Тичина, «неподільно прагнув виробити (і виробив) у собі цільну творчу вдачу, вдачу революціонера. Я говорю: прагнув виробити, — продовжує П. Тичина, — для того, щоб не здалось, що Василя Еллана я хочу показати революційним діячем від самого його народження і що в біографії його жодних не було плямок чи то крапочок, а тим більше роздуму глибокого: на яку ступити. Ні. Уродився Василь Еллан, як і всі люди, без сорочки, а вже потім, як став він мужніти

і як усвідомив, що не лише за своє національне боротись треба, а навпаки — за інтернаціональне, за об'єднання трудящих всього світу і в першу чергу за тісне об'єднання з трудящими Росії,— тоді він і всю свою вдачу творчу одягнув у неподатливу для ворожих стріл одіж. Надто складною була тоді обстановка по всій нашій країні і особливо на Україні! І Василь Еллан твердо ступив на єдино правильну путь — на ту путь, по якій усіх нас закликав іти вождь пролетаріату всього світу—великий Ленін. І от— по всіх тих плямах та крапочках Елланового минулого — погляньте! — яким же ясным, світлим і блискучим освітілась біографія його, поета-бійця, революціонера, невтомого організатора»¹.

Помилки, яких допускався Василь Блакитний в першій період своєї діяльності, не потребують виправдання чи причисування. Найважливіше те, що під впливом більшовицької критики він зумів перебороти ці помилки і хитання, які в нього траплялись, і вийшов на шлях вірного лєнінця, справжнього комуніста-більшовика, яким і завершив своє коротке життя.

Високо оцінюють діяльність Василя Блакитного періоду боротьби за утвердження Радянської влади старі більшовики, які працювали разом з ним на Україні.

Г. І. Петровський, член партії з 1898 року, який багато років був головою Всеукраїнського ЦВК, пише: «Товариша Василя Михайловича Блакитного (Еллана) я знаю по спільній роботі на Україні як члена ЦК КП(б)У, як члена ВУЦВКу і ЦВК СРСР, голову Держвидаву України, першого і беззмінного редактора газети «Вісті» і як відомого українського письменника-комуніста.

Будучи гаряче відданим справі партії і комунізму, В. М. Блакитний виявив невтомну енергію в боротьбі за розвиток радянської української літератури і за виховання молодих письменницьких кадрів у бойовому більшовицькому дусі».

Широка і різноманітна громадсько-політична робота, яку вів Блакитний, практична участь у повсякденному радянському будівництві допомогли йому проїнятись глибокою правотою ідей комунізму, захопитись революційною творчістю мас.

1920 року Блакитний дістав відповідальне партійне доручення, що стає для нього основним до кінця життя — організувати видання «Вістей» ВУЦВКу, великої щоденної загальнополі-

¹ Павло Тичина, Наш славний попередник, газ. «Радянська Україна», 5. V. 1957 р., № 105(10848).

тичної газети українською мовою. Більш ніж на протязі п'яти-річчя редагував В. Блакитний (Елланський) «Вісті», що стали однією з кращих і за статейним, і за інформаційним матеріалом газет Радянського Союзу.

Це була нелегка праця, якій редактор «Вістей» віддав багато сил і здоров'я. Треба було зламати опір великодержавних елементів, які заперечували доцільність української загальнополітичної газети українською мовою — досить, мовляв, української масової газети для селянського тільки читача. Треба було долати й саботаж націоналістичних елементів, які не могли примиритись з тим, що українською мовою буде видаватись радянська газета. Нелегко було з кадрами, яких в українській пресі, по суті, не було.

Газета «Вісті» як і вся наша більшовицька преса, взяла курс на широке залучення на свої шпальти робітничих і селянських кореспондентів. Багато енергії, сили й праці вкладав у газетну справу «товариш Василь», як в очі і позаочі називали його. Статі «товариша Василя» друкувались, мабуть, чи не в кожному другому номері газети. Вони з'являлись і за повним підписом «В. Блакитний», і за скороченням: «В. Б-й», іноді зовсім без підпису, іноді під псевдонімом «В. Гарт» чи ще якимось іншим. Крім статей, В. Блакитний регулярно (теж, мабуть, щотретього, четвертого номера) друкував віршовані фейлетони, підписуючи свої сатиричні виступи псевдонімом «Валер Проноза». Тематика і статей, і фейлетонів була найрізноманітніша — вона торкалась і міжнародних справ, і внутрішньогосподарських і загальнокультурних, і літературно-мистецьких. Значне місце в цих виступах посідало викриття українського буржуазного націоналізму.

Дуже часто віршовані фейлетони з'являлись разом з карикатурами — теж гострими і дотепними. Малював їх Сашко. Так підписувався молодий художник, який незабаром виступив і прославився в іншій галузі мистецтва — став найвизначнішим майстром української кінематографії. Це був Олександр Петрович Довженко. Співробітництво Блакитного й Довженка, надзвичайно дружнє і плідне, мусить стати темою самостійного дослідження, що розкриє шляхи становлення молоді української радянської сатири.

Редактор Блакитний умів добирати співробітників для своєї газети. Це він «відкрив» Остапа Вишню, залучив його до редакційного колективу «Вістей», і фейлетони Вишні почали систематично з'являлись на сторінках газети.

Широко залучаючи літературно-мистецькі сили до участі в

газеті, Блакитний наприкінці 1922 року організовує при «Вістях» (хоч це була нелегка справа в часи поліграфічної скрути) щотижневий додаток «Література, наука, мистецтво». Навколо цього дуже популярного в ті роки дodatка групується молоді сили української радянської літератури. Вірш, новела чи якась зарисовка з натури, стаття на літературні теми, театральна рецензія, анотації нових книжок становили зміст цих додатків. І знов тут душею видання були виступи самого Блакитного.

З січня 1925 року зміст (і водночас формат) додатка розширюється, і він дістає нову назву — відповідно до збільшених завдань — «Культура і побут». Блакитний пише статті, присвячені останньому номеру «Літератури, науки, мистецтва», а також першому «Культури і побуту». В цих статтях він розглядає зрослі завдання «культурного фронту», визначає завдання преси.

При газеті ж «Вісті» починається видання журналу, редактором якого знов-таки стає невтомний, хоч і безнадійно хворий, «товариш Василь». Це — ілюстрований літературно-політичний двотижневик «Всесвіт», перший номер якого з'явився в січні 1925 року.

Василь Блакитний любив газету, журнал, вкладав у видавничу справу всю душу. Він не раз на сторінках преси картав і недбалих друкарів, що зривали хороші редакційні заміри, і поштових працівників, які не цікавились розповсюдженням преси. «Товариша Василя» по праву вважаємо піонером української радянської преси.

...В 1923 році ЦВК нагородив Дем'яна Бедного орденом Червоного Прапора, відзначаючи його революційні заслуги. Це був перший орденосець серед радянських поетів, нагороджений за літературну діяльність. Еллан тоді ж присвятив вірш своєму нагородженому товаришеві по сатиричній зброї.

Мине трохи більше двох років, і редактор «Вістей» Василь Блакитний (Елланський) — перший серед літераторів і журналістів України — буде нагороджений посмертно орденом Трудового Червоного Прапора УРСР¹.

¹ Питання про нагородження було вперше поставлено ще за життя В. Блакитного під час святкування 5-річного ювілею «Вістей» в травні 1925 р. ювілейним комітетом. Але тоді ще не існувало ні статуту ордена, ні самого знака, що були затверджені ВУЦВКом і РНК УРСР тільки 4 листопада 1925 р. Тому нагородження Блакитного і відбулось посмертно за проханням урядово-партійної комісії в справі увічнення його пам'яті.

Водночас із газетною працею Блакитний розгорнув велику організаторську діяльність на літературному полі. Він створює і очолює перше об'єднання українських пролетарських письменників «Гарт». Блакитний прагнув до того, щоб «Гарт» провадив лінію, найближчу до партії, керувався в своїй роботі її настановами. «В основу своєї праці,— сказано було в «гартіванському» статуті,— спілка «Гарт» кладе марксівську ідеологію й програмові постулати Комуністичної партії».

Не обмежуючись тільки літературою, Блакитний прагнув поширити пролетарський, «гартіванський» вплив на суміжні мистецтва. Так виникають «Театральний гарт», «Малярський гарт», «Музогарт»...

Згадуючи свої зустрічі з Блакитним у часи створення «Музогарту», композитор П. Козицький писав: «Блакитний на мене робив враження повного електричної зарядки акумулятора. Невеличкий дотик, запитання — і цілий фейєрверк енергії, блискавицею думки, іскри розуму, спостережень, інтуїції і разом глибокого, тверезого аналізу...

Чарівним теплом віяло од його постаті. Вірилось йому безмежно, і хотілось іти за ним і любити його без краю...»¹

Завжди почував себе Еллан-Блакитний в авангардному загоні борців: і в часи громадянської війни, і в роки мирного будівництва. Ніяка перешкода, вважав він, не повинна зупиняти самовідданих борців:

Муром затято обрїй.
Вдарте з розгону: р-раз...

Тут і народилось (вірш 1921 року — «Удари молота») крилате визначення:

Ми — тільки перші хоробрї,
Мільйон підпирає нас.

Згодом з'явиться націоналістична теорія «перших хоробрих», якими назвуть письменників з більш або менш яскраво вираженим есерівсько-боротьбистським минулим і визначать їх як фундаторів української радянської літератури.

Було глибоко помилковим закріпляти роль фундаторів української радянської літератури виключно за цією групою письменників, хоч деякі з них, як Блакитний і Чумак, відіграли справді значну

¹ П. Козицький, Спогади про Блакитного, «Культура і побут» (додаток до «Вістей» ВУЦВКУ), №49, 5 грудня 1926 р.

роль в період народження української радянської літератури. Формула «перших хоробрих» вела до недооцінки ролі інших поетів доби громадянської війни: П. Тичини, В. Сосюри, І. Кулика, М. Терещенка, а також численних фронтових і робітничих поетів. Створювалось невірне враження, ніби нова революційна література на Україні формувалась під егідою літературного відділу ЦК боротьбистів, тоді як насправді вона творилась робітниками і селянами, що боролись на фронтах громадянської війни під червоним прапором пролетарської революції, під керівництвом партії більшовиків. Згадаймо Тичину:

А справжня муза неомузена
там десь на фронті в ніч суху
лежить запльована, залузана
на українському шляху.

Г

Та повернемося до вірша Еллана «Удари молота». Автор цього вірша, на нашу думку, анітрохи не винен в тому, якого глумачення набув згодом його образ «перших хоробрих», діставши, так би мовити, друге буття, незалежне від замірів свого творця. Еллан у цьому вірші ніде не говорить ні про Чумака, Заливчого, ні взагалі про поетів!

Йдеться про борців-революціонерів, які гинуть на бойовому посту («Удари молота і серця — і перебої... і провал...»), чия справа не загине, а буде підхоплена широкими масами:

Ми — тільки крешемо іскри,
Спалахують мільярди «ми»,
Розпанахають ковані вістря
Стару запону пітьми.

«Перші хоробрі» — це всі, хто віддав себе боротьбі за комуністичне майбутнє. В комуністичне майбутнє, а не в боротьбистське минуле, і дивиться в цьому вірші поет Еллан.

IV

Міно́р, який у переджовтневі роки розповсюджувала в українській літературі декадентська, занепадницька лірика, поклав свій відбиток лише на окремі вірші молодого Блакитного, який розпочинав тоді свій творчий шлях. Він писав про «червоні плями листу осіннього — криваві рани на сірих вулицях» і про «самотності сва-

вільно-гордий спів». Молодий поет звертався до гаїв і квітів, хмар і вітрів з розпачливим визнанням:

До вас, мої єдині друзі,
Я серце принесу розбите,
І очі, виплакані в тузі,
І слово, жовчею облите.

Це була данина літературній моді.

Але не ці мотиви, випадкові і скороминущі, визначали поетичне обличчя молодого автора, що входив у літературу. В тому ж 1912 році, коли складались ці сумні рядки, поет написав світлий оптимістичний чотиривірш, що сприймається як чудесний заспів до всієї його поезії:

В житті горю... Життя люблю —
І лоскіт сміху, й терпкі сльози,
І кожну радощинку п'ю,
Як сонце п'є ранкові роси.

Було в цих рядках таке, що відразу примушувало згадати Коцюбинського, великого життєлюбця і сонцепоклонника, який зачерпував повним келехом з великої хвилі життя його сльози і його радощі, незмінно віддаючи перевагу світлому, доброму началу.

Василь Елланський належав до тої чернігівської літературної молоді, що зростала під керівництвом видатного нашого письменника переджовтневої доби Михайла Коцюбинського. Як і Павло Тичина, він був відвідувачем літературних «субот» Коцюбинського. За спогадами дружини поета Л. Є. Вовчик в їхній родині довгий час зберігався вірш молодого Василя з поправками, зробленими рукою Коцюбинського.

Водночас із настроями оптимізму в ранніх віршах молодого поета з'являється й іронія, яка завтра стане такою могутньою зброєю сатирика Валера Пронози. Вона скерована проти лицемірної моралі навколишнього буржуазного суспільства. Поет із запалом молодості робить їй виклик:

Замовкли дзвони невгомні
В чеканні чуда. З-під колони
Жерці шепочуть: «Не диши».
А я до ніг святих Мадоини
Припав з благанням: «Согріши!»

Власного голосу поезія Василя Елланського набирає в час першої світової війни, коли його гнівне слово скеровується проти тих, хто багатіє коштом крові й життя інших.

У вірші «Ні про хлопчиська, що мерзне на вулиці», написаному 1915 року, Елланський заявляє, що він не може писати ні про любов, що розлукою журиться, ні навіть про хлопчиська, що мерзне на вулиці. Є важливіше, що владно привертає увагу поета:

Там десь на нивах Волині, в Галичині
Нищить життя кулемет,—
А ми, до всього байдужі і звичні,
Проглядаєм рядочки газет...
Вдумайтесь! Скільки то юних, хороших
У вогких окопах кона
Для того, щоб комусь були гроші...
Щоб не «безславно» скінчилась війна.

І одразу пригадується гнівна інвектива Маяковського, створена в ті ж роки першої світової війни і спрямована за тою ж адресою.

Вам, пропиваючим за оргіей оргію,
Имеющим ванную и теплый клозет,
как вам не стыдно о представленных к Георгию
вычитывать из столбцов газет?!
Знаете ли вы, бездарные, многие,
думающие нажраться лучше как,—
может быть, сейчас бомбой ноги
выдрало у Петрова поручика?..
Если б он, приведенный на убой,
вдруг увидел, израненный,
как вы измазанной в котлете губой
похотливо напеваеете Северянина.

Напередодні грозових подій 1917 року Василь Елланський у вірші «Вперед» пристрасно кличе до діяння, до боротьби:

Ні слова про спокій! Ні слова про втому!
Хай марші лунають бадьорі й гучні...

Молодий поет звертається до відомого образу, створеного свого часу Лесею Українкою:

Хай ніч облягає — та в пітьмі глибокій
Вже грають-палають досвітні огні...

Але тепер, на початку 1917 року, десь у січні чи лютому, коли писався цей вірш, ті досвітні вогні незрівняно сильніші, ніж на початку 90-х років, коли цей образ народився під пером Лесі Українки. Перемога ближча, відчутніша! Ніщо не повинно, отож, лякати самовідданих борців.

Хай кулі ворожі назустріч летять.
Ні слова про спокій! Ні звуку про втому!
Вмремо,— а здобудем ключі від життя.

Революція стала основним змістом творчості Блакитного, зумовила ті високі етичні норми, які він висуває в своїх творах перед митцем нового світу, перед самим собою. Сувора зібраність і стриманість характеризують поета Еллана. Від себе та від інших він вимагає віддатись повністю, без останку, великій справі боротьби. Поза нею він не уявляє себе.

«Покласти б голову в коліна... Відчуття б руку на чолі...»— наводить поет чужі слова, з якими зараз-таки вступить у гостру полеміку. Ці в решті решт звичайні для кожної людини, а також і для революційного борця прагнення дістати короткий перепочинок, знайти любов, співчуття доброго жіночого серця викликають обурення у Еллана, породжують дуже бурхливе реагування (вірш «Після Крейцерової сонати», 1918 р.):

Сентиментальність!
Хай загине
І пам'ять ніжних на землі.

У грозний революційний час Еллан ще не замислюється над поетичним синтезом «сталі і ніжності», до якого прийде згодом інший поет. Еллан визнає тільки сталь!

Нам треба нервів, наче з дроту,
Бажань, як залізобетон,
Нам треба буряного льоту,—
Грими ж, фанфар мідяний тон.

Цей «мідяний тон» фанфар стає провідним у його власній поезії. І не тому, що він недочуває інших звучань, не знає в оркестрі інших інструментів. Ні, він прекрасно чує скрипку, віоліну:

Десь там самотня віоліна
Тужливе журиться в імлі..

Але поет вважає, що він не має права в час борні піддаватись її тужливому співу, і тому її перебиває в наступних заключних віршах «мідяний тон» фанфар:

Не зупиняйтесь! Хай загине!
Йдемо! Під марші. По землі.

Титанічна сила будівників нового світу, які повалили непорушні, здавалось, твердині старого світу, відтворена в одному з кращих віршів Еллана «Червоні зорі»:

Ударом зрушив комунар
Бетонно-світові підпори.
І над розвіяністю хмар —
Червоні зорі...
Зорі.

Всесвітнього розмаху набирає ця боротьба, прийнята високою метою ствердження нового, найбагороднішого ідеалу визволення трударів. Зійшлися в непримиренному двобой силі двох світів. Перемога за нами!

Конає в корчах всесвіт-вир
В чеканні блискавки-удара.

Блискавками великої революційної боротьби опромінена творчість її самовідданих, полум'яних співців. З образом Елланівського комунара, що своїм ударом розсипав по всесвіту червоні зорі, переликаються такі ж могутні рядки молодого Василя Чумака:

На креміль—крицю: буде світ!
Ми непохитні, мов граніт.
Ми йдем і йдем, несем вогні,
І творим блиск, і творим дні!

А незабаром у збірці Павла Тичини «Плуг» сказано буде в тій же тональності про те, як «ударив революціонер — захитався світ». Поети революції добре вслухались в її могутні удари і відчували ті епохальні зміни, які вона несла з собою.

Елланівський комунар переможно продовжив і завершив справу, яку починали Франківські каменярі. Є в титанічному образі комунара, від чийого могутнього дотику посипались зорі від бетонних підпор, спільне з франківським малюнком титанічних зусиль його каменярів:

І всі ми, як один, підняв вгору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розирискалися штуки
Та відривки скали: ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о кам'яне чоло.

Вони діяли в ім'я майбутніх поколінь. І от тепер прийшов представник цього нового покоління, якому вони проторили шлях. Прийшов, уже не маючи на собі тих залізних ланців, якими були вони прикуті, і завершив велику справу визволення.

Подихом революційної боротьби оповиті народжені в самому її вирі кращі вірші Еллана, і в першу чергу його «Повстання».

Здається, він і сам тут, на вулицях Чернігова, поруч з бойовим своїм товаришем Андрієм Заливчим, трагічній загибелі якого і присвячено цей вірш. Малюнок настільки виразний, що, здається, можеш доторкнутись і рукою відчуту оту передсвітанкову завісу грудневого туману, з якого народиться день, сповнений запальної боротьби:

Де оспіваний задуманим поетом
Сивий морок звис над сонним містом,—
Кинуто Револьюційним Комітетом,
Наче іскру в порох терориста.

Скупо й одривчато — саме так, як «наказ дано (коротко й суворо): вдарити й розбити ворогів» — змальовані події одного чернігівського дня — дня повстання проти гетьмана (грудень 1918 року). Радість легко здобутої першої перемоги («ворога змішав безумно смілий напад») змінює почуття тривоги, що стисла серця «в чорних лапах». Панцирник здобуто, але не йде підмога. По-трагедійному звучить невблаганна катастрофа. Її насування передано знов-таки через скупі, але виразні речові деталі:

Затремтів напружено мотор.
Мов приріс наган до пальців,
Ох, уже стискає міцно коло ворог,
Кулі чітко лучать в панцир.

Загинув Андрій Заливчий, захлинулось у тимчасовій поразці повстання.

...А надвечір — все укryw туман.
Спіг лягав (так м'яко-м'яко танув...)
На заціпленій в руках наган,
На червоночорну рану.

Живопис пейзажного малюнка, окропленого кров'ю, зливається в наступній строфі з тужливими музичними акордами, і поетичні рядки звучать, як реквієм загиблому товаришеві:

Хтось вночі заломить у смертельній тузі руки...
Наче хвиля, защемить печаль,
Жалобні Шопена звуки
Розіллє ридуючи рояль.

Але смерть героя — як у героїчній симфонії — не повинна викликати розпачу. Вона мусить запалити серця до нової боротьби з тим, щоб сьогоднішня поразка обернулась на завтра перемогою. Як завжди, афористично звучить Елланова думка, що базується на великому досвіді революційної боротьби: «За життя розплата тільки кров'ю, тільки смертю переможеш смерть».

І вже знову все в русі, у великому напруженні незгасної боротьби:

Гарячково стукав, поспішався телеграф,
Знову кинув іскру комітет:
— Кров горить на наших прапорах,
Наша кров.

— Вперед!

«Еллан — поет скупий, мовчазний і одривчастий, як слова військово-польового телеграфу, — писав один із критиків у 20-х роках, пробуючи визначити стильові ознаки віршів цього поета. Його ~~єдинок~~ книжка зветься «Удари молота і серця». ~~Одточені поезії цієї збірки, — продовжував критик, — дійсно міцні, як удари молота. Дійсно їх мотиви ударні. Він не користується новими ритмами і нової форми ніби не шукає. Але старі метри він виконує, мов майстер»¹.~~

У ритмах Елланової поезії відчувається могутня хода революції. Для поета-революціонера:

Слово «комуна» — як постріл,
Слово «комуна» — як спів.

Раз прочитані, такі рядки вже ніколи не забудуться. Кращі поетичні афоризми Еллана підпорядковані розкриттю однієї думки, що має ввійти в плоть і кров читача: боротись і перемагати, не сходячи ні на хвилину з бойового поста. Це — невблаганний наказ соратникам і однодумцям. Згадаймо тільки-но цитоване: «За життя розплата тільки кров'ю», «Тільки смертю переможеш смерть», «Кров горить на наших прапорах, наша кров. Вперед!» Непохитна наполегливість у прямуванні до великої мети стверджується в Елланових поетичних афоризмах:

Перемагає останнім
Той, в кому дужча любов.

Це добре знав і сам поет, що змів долати хитання, хоч яким важким і здавався часом шлях.

Присмеркові тони, що з'явилися були в деяких віршах Еллана під впливом контрастів непу, поступаються знов перед яскравими сонячними фарбами. Романтика праці, перспектива боротьби, що продовжується в нових формах, захоплює знов поета:

¹ А. Лейтес. Ренесанс української літератури. ДВУ (Хрк.), 1925, стор. 9.

Сонце сходить...

— Добрий ранок, сонце!

Ще один бадьорий день приходить —

День життя, роботи, боротьби,

Зціплених зубів, напружених м'язів,

Ароматів диму, поту і квіток.

Згодом, через багато років, ми зустрінемо в нашій поезії у Миколи Бажана такий же захоплений гімн сонцю і новому будівничому дню. Він прозвучить у поемі «Безсмертя» в могутньому сплаві натхненної авторської мови і щиросердого вітання героя поеми Сергія Кірова з новим днем, що займається за відсунутою віконною шторою:

Вставай же, сонце! Слався,
дух творчості людської!
Живи, життя безсмертне,
життя більшовика!
Живи, життя безсмертне!
Живи, священна славо
Людей, які зродились,
щоб смерть перебороть!

Світлий, сонячний оптимізм становить одну з основ нашої радянської поезії, і її перші співці намагались надихнути в неї сонячне начало. «Сонячні кларнети» Павла Тичини відкрили нову сторінку української поезії, з'єднали зорове і звукове начало — сонце виявилось розіллятиям у могутніх звучаннях світового оркестру. Але функція цього сонця була ще до певної міри «абстрактно-космічна». Василь Еллан ішов тепер далі. Сонце в його поезії мало служити, належати трудівникам, будівничим нового світу.

...Все одно — він наш, цей день бадьорий,
Наші дні, століття і простори,
Наше сонце і мільйон сонців.

Поет, який не звик відпочивати, ладен пірнути в цей новий день праці й боротьби, які б труднощі і несподіванки не ніс цей день з собою, як би часом не ставало нестерпно боляче і важко.

Молодо лунає поетовий виклик новому дню, що «приходить ще один з безвіччя»:

Зустрічаю його радісно і просто,
Засукавши за лікті рукава,
Ясним поглядом очей у очі прямо
І гучним, бадьорим криком-співом:
— Го-го-го... Приходьте,
Повоюймо!

Світлий оптимізм «Ранку» є тим значенніший і привабливіший, що писала цей вірш людина безнадійно хвора,— і в той же час уміла захопити своїм ентузіазмом інших. Приблизно про ці часи (1922 рік) розповідає письменник К. Гордієнко, який працював тоді початкуючим журналістом у редакції «Вістей» і щоразу стикався з уважним ставленням редактора Василя Блакитного.

«Я марив про літературну роботу і обробляв замітки...

Якось:

— Чого похнюпились?..

Я починаю скиглити:

— Остогидло все... голова виснажена, нерви...

Замахав руками...

— Не кажіть дурниць... Ось через два роки мушу вмерти, а духом не падаю...

Я був скорений...»¹

Знаючи, що його чекає, Еллан вітав життя, ранок нового дня «Приходьте, повоюймо!» — робив він йому сміливий виклик. Як хотілося поетові-бійцеві, щоб він міг за цей день, перемігши хворобу, зробити новий внесок у справу соціалістичного будівництва.

«Я молодий, з молодими вами», писав він тоді ж, у 1923 році, у вірші «Парк», милуючись з того, як бавиться молодь у засніженому парку, як обсіпаються сніжками і навіть... навіть цілуються. Співець «мідяного тону фанфар» знайшов нові, незвичні для нього, звучання й фарби:

Червоної брами обійми

Радісно — навстіж.

Ялинки — промерзалими віями.

Біло-пухнасті лапи

М'яко — в сніговий пласт

Перлистими пазурами крапель.

— Здрассте...

— Драстуй! —

І раптом:

Кинуло молодо-ясно...

Чи не так само сором'язливо-ніжно вітався з засніженим Києвом інший суворий поет Революції:

Лапы елок,

лапки,

лапушки...

¹ К. Гордієнко. Пам'яті товариша і вчителя. «Культура і побут» (додаток до «Вістей» ВУЦВКу), № 49, 5 грудня 1926 р.

Все в снегу,
а теплые какне!
Будто в гости
к старой,
старой бабушке,
Я
вчера
приехал в Киев.

Можливо, відповідаючи тим, хто в душі своїй недолюблюючи революційної поезії Еллана, в той же час лицемірно жалкував, що Блакитний-політик не лишає часу для творчості Елланові-поетові, він писав:

Хто з нами в лавах упертих
Зустрічає грудьми удари,
Хай він і рядка не напише до смерті —
Він творець. Бо він комунар.

А якщо інтимний, ліричний струмінь не заповнює поетичні рядки так, як, може, цього хотілося б і самому поетові, то це тому, що боротьба забирає всі основні сили цього комунара-творця. Він щиросердо сповідається в цьому (але не жалкує!) в зворушливій ліричній мініатюрі «Ти пробач...»:

Ти пробач мені, любов, маленька дівчинко,—
Я з тобою і нерівний і розкиданий.
Се тому, що я боям довіку відданий,
Се тому, що я шаленим бурям рідний,
Що в тебе таке нервове, ніжне личенко...

Свого часу поета Еллана вперто зараховували до числа імпресіоністів, щоправда, визначаючи його як представника «революційного імпресіонізму». Безперечно, на поезії Еллана не могли не позначитись окремі прояви імпресіоністичних шукань, дуже поширених у ті часи, коли багатьом здавалось, ніби реалізм безнадійно застарів і аж ніяк не пасує до епохи великих революційних бур.

Але ж імпресіонізм неминуче тягне за собою замкнення митця у вузькому колі особистих переживань, копірвання у своїому «я». Такого ніколи не було у поета Еллана, який не уявляв себе поза колективом, саме з колективом зв'язував найбільші успіхи нового мистецтва, народженого революцією. Він завжди говорить про мистецтво, близьке і зрозуміле масам:

Щоб тайну творчості зробити
Простою школою для мас.

Таким близьким і зрозумілим могло бути, звичайно, тільки реалістичне мистецтво.

Так само, як Тичина звертав своє гнівне слово проти «казених поетів-офіціантків», Еллан таврував декадентствующих поетів. Захоплено стверджує він свою зверхність — поета справжнього, бурхливого життя — над усіма тими, хто боїться дотику до цього життя:

Серед вас — молодих і потасканих
В колі ваших заломлених фраз —
Я самий молодий і самий прекрасний,
І самий сміливий з усіх вас.

V

Виступав Еллан і як прозаїк. Здебільшого його вабили безсумнісні жанри, зарисовки — «шкіци» (як любили говорити в ті роки) з натури.

І в прозових творах відчувається велика й тривожна душа людини, яка надмірним напруженням волі перемагає хворобу.

«Сьогодні знов третій раз за два останні дні аорта нарадала про себе. Напружена робота серця заповнила собою всю істоту болем, вагою і втомною втратою свідомості».

Виникає порівняння (новела «Лист без адреси») з старим паровозом, який має за собою важкий хвіст вагонів, бере з розгону гору, круто завертаючи з глибокої долини. Витримає чи не витримає?

Та поки є сили — треба працювати, треба боротись. До цього веде вся система образів новели з її досить прозорою алегорією. «Але потяг ще йде, йде вгору, вперед, вперед, вперед».

І пара, важко вириваючись із клапанів, побіденно й напружено кидає:

— Х-х-хай ж-ж-живе Ж-ж-життя!

А луна в гаю відповідає: — Живем... ж-ж-вем».

Не все з прози Еллана є однаково вдалим. Саме тут, у прозі, чи не найбільше відбилися впливи імпресіоністичної поетики з її недомовленостями у викладі, з її надмірною психологізацією почуттів та таємничістю вчинків.

Живе життя вступало в герць із цими впливами — і там, де перемога лишалась за життям, твір набирив повнокровності і переконливості. Такою є новела «Наші дні», написана на актуальну в перші роки після завершення громадянської війни тему — ствердження «романтики буднів».

Рік 1923... Тихо йде життя в містечку — одному з сотень чи тисяч отаких міст і містечок «з базаром, церквою і виконкомом». Ще недавно через це містечко перекочувались хвилі громадянської війни, проходили повз і проходили через — білі, червоні, махновці, петлюрівці, і знову білі, і знову червоні. А тепер тихо йде життя, «нове вклинилося в старе, притерлося до його».

Не раз згадуються недавні битви їх активному учасникові — теперішньому голові райвиконкому Іванові Сидоровичу Кляюкіну — головному герою новели. І от газети приносять звістки про революційні події в Німеччині. Іван Сидорович вирішив, що його місце тільки в Німеччині. До ЦК йде його заява: «Прошу зняти мене з роботи в Н-ському райвиконкомі і послати на роботу до Німеччини. Там рішається доля революції, і мої скромні сили та знання партизанських способів боротьби можуть придатися. Тут я почуваю, що мене затягає в болото міщанського життя, захльостує дрібнобуржуазною стихією. Працювати в Н-ську більше не зможу. Дуже прошу вволити моє прохання».

Оригінальною є композиція новели. З описом тихого життя містечка перемежуються спогади з часів громадянської війни, наводиться телеграма про події в Німеччині, побутову суперечку голови з дружиною заступає текст заяви до ЦК, потім — зарисовка вулиці німецького міста, де люди розкупувають газети з повідомленнями про дальше падіння курсу німецької марки. І знову документ: виписка з протоколу засідання оргбюро ЦК КП(б)У. Справжня виписка з верхнім штампом і навіть з супровідним листом — та дуже лаконічна своїм змістом. Це відповідь на заяву Івана Сидоровича: «Відхилити. Залишити головою Н-ського райвиконкому».

«А цих комуністів таки чорт його і розбере! Ще вчора наш Іван Сидорович не робив нічого у райвиконкомі. Ходив — неначе чогось чекав. Що в нього не запитаєш, тільки рукою одмахне: одкаснись, мовляв, не до того. Скинув піджака, натяг свою кожанку, нагана чомусь почепив... Жінку переполохав: прощай, каже, їду, не повернуся більше ніколи..»

А сьогодні одержав газету, листа прочитав — так наче вихор його скрутив. Просто догори ногами все перекидає в райвиконкомі, подавай йому зараз і те і се: щоб і трієри були на зсипному пункті, щоб хвилиники не прогаяли конторники та прийомники, щоб... е, та що там. Так неначе вкусило його що. Просто всі службовці з ніг позбивались. А він ходить та підганяє: «Ей, крутись, ворущись, а те чистить радянський апарат будемо!..»

Ні, таки справді отих комуністів не розбереш...»

Дисциплінованість солдата революції допомагає Іванові Сидоровичу знайти своє місце в новій обстановці, допомагає зрозуміти, що його робота тут, у невеличкому містечку, має свою вагу для міжнародного пролетарського руху. Це виразно розкривається заключним персоніфікованим образом революції, часткою якої є її буденна робота голови Н-ського райвиконкому товариша Ключкіна: «Ходить революція по сірих кварталах, по заводах, по степах, по ярах, по балках і узгір'ях. Шугає з краю в край, ховається, поринає в сірі будні, вибухає полум'ям то в одному, то в другому кінці світу, черкає червонястими крилами по землі, триогою і запалом поїть спрагли уста наших днів..

Наших днів...»

VI

Часто виступав Блакитний як теоретик і критик молоді пролетарської літератури. В переважній більшості своїх статей, починаючи ще з 1919 року, він обстоював думку, що нова культура повинна будуватись на основі критичного засвоєння кращих цінностей культури минулих часів.

В перші роки будівництва нової культури лунало чимало помилкових і шкідливих лозунгів на зразок того, щоб «спалити Рафаеля», а Пушкіна «викинути за борт сучасності». На Україні теж знаходились свої «ліваки» від мистецтва, які пропонували розлучитись із Шевченком як з «безнадійним просвітянином». Всі ці галасливі лозунги не мали нічого спільного з ленінським розумінням шляхів творення нової культури.

Блакитний щасливо уникнув цих помилок. Можливо, тільки в одній із статей 1919 року («День пролетарської культури») у Блакитного зустрічається в занадто категоричній формі твердження про те, що «пролетаріат без жалю буде дивитися на те, як ураган революції в попіл розвіє спорохнявілий труп буржуазного мистецтва». «Бо немає за чим жалкувати», додає він. Треба думати, що йдеться тут про реакційне буржуазне мистецтво, хоч це й не оговорено, і стаття, взята окремо від інших висловлювань критика, може справити враження, ніби вона цілком перекреслює всі здобутки минулого.

Для нового пролетарського мистецтва колектив мислиться Блакитному «як джерело творчості — і як об'єкт впливу». Та перш ніж говорити про творчість колективу, критик вважає за

потрібне розрізнити два поняття: колективна творчість і творчість колективістична.

Колективна творчість виникла на світанку людської історії, коли далекі наші предки «в пориві спільного екстазу імпровізували строфу за строфою круг таємничо-темної ватри». В протигагу різним фантастам, які б хотіли під виглядом нового мистецтва відновити таку колективну творчість, Блакитний іронічно зауважує:

«Можливо, але проблематично, що колись знову безпосередня творчість колективу відродиться при найвищих досягненнях техніки в царстві утопії, коли можна буде навіть спільно думати і не знати межі своїм творчим думам».

Колективна творчість у мистецтві навряд чи відродиться, але лише колектив може творити. Творити через найбільш яскравих, найбільш виразних своїх представників, що схоплюють і відбивають, формулюють думки та імпульси колективу.

«Індивідуаліст-творець лише з власної крові, від свого відокремлення від маси «Я» — дійсно існуючого чи уявленого».

А «колективістичність живе соком, випаром гурту, маси, яка виперла його наперед себе і йде за ним. Він — частка могутнього організму. Він дужий, бо його підпирає міцна стіна кремезних грудей».

Мистецтво, сповнене почуттями колективу, аж ніяк не повинно бути схематичним, як це вважають противники нової пролетарської культури. Твір, народжений в колективі — «витончений, бо відчуває найтонші дріжжі, всю гаму почувань і рухів всього колективу і мусить їх відбити, виявити — він є екран, світлочутливий фільм, найудосконаленіша грамофонна пластинка. Він різноманітний, різнотонний — як різноманітним є мінливий людський рух і гра морських хвиль».

З колективом, пролетаріатом, народом повинен бути якнайтісніше зв'язаний творець нового мистецтва. «Колективіст же вмочає свій пензель — через себе — в моря живої крові минулих, сучасних і майбутніх поколінь». Як безпосередньо перегукується ця поетично-висловлена думка з віршем Василя Чумака «Офіра» (стаття Блакитного друкувалась у № 5—6 «Мистецтва» за 1919 рік, вірш Чумака в попередньому, № 4).

На плакатах не атрамент. І не фарби. Кров.
Пензлі-пучки умочайте в колектив-цебро.

Це було світовідчужання нового літературного покоління, народженого в бурях революції.

Визначаючи в своїх статтях загальні шляхи розвитку революційної літератури, Василь Блакитний піддає конкретному розглядові творчість окремих найвидатніших її представників.

Одним з перших з'явився «шкіц» — «Павло Тичина» (1921). «П. Тичина — краса і гордість нової української поезії», пише автор статті. І далі: «Найталановитіший з сучасних поетів, якому перше місце відводить навіть буржуазна українська критика». І от саме тому, що поезією Тичини цікавиться й буржуазна критика, Блакитний вважає за потрібне наголосити на тому, що саме визначає революційну перспективу зростання Тичинівської поезії. Так, «він ще не зовсім комуніст. Інколи заболять, заніють рани від колишніх старих кайданів. Інколи прорветься вигуком — заклик до нового месії... Немає ще в ньому гартованості борця...»

Але він іде, свідомо поспішає за революцією, за новим життям, бо знає, що прокленуть недбайливих і холодних, байдужих і чужих життя.

«Павло Тичина — найбільший національний поет України. Але не поет «варшавського сміття», панських попихачів. Він знайшов свою «вольну путь». Путь ця — разом з неможливим селянином, разом з батраком і робітником — вперед по шляху творчості у національних українських формах на оборону справи, за розвиток якої став пролетаріат УСРР».

З широкою любов'ю старшого товариша пише Блакитний про Василя Чумака у передмові до першої і єдиної збірки його поезій «Червоний заспів», підготовленої ще самим автором, але виданої вже посмертно після його загибелі.

В зростанні бачить Блакитний поезію Чумака: «Поезія Чумака — нерівна: ранні твори — здебільшого наслідування, невироблена техніка, нечітка ідеологія. Але чим далі — тим певніше голос поета, тим оригінальніша, багатша техніка віршів, тим виразніша класова ідеологія їх змісту. Вже в останні — «Гартована поезія», «Офіра» — це шедеври, щось цілковито нове в українській поезії».

Трагічна загибель не дала Чумакові реалізувати всі свої творчі можливості. Як боляче це відчувати тому, хто спостерігав буйну революційну молодість поета!

«Надзвичайна щирість всіх писань Чумака, багатогранність відчущань, бадьорість, сила революційного настрою, глибина думки, теплота, інтимність лірики, проста й разом досконала манера писання обіцяла дати в його особі першорядного поета пролета-

ріату», впевнено пише Блакитний. Любив він Чумака, вірив у його талант!

Велика особиста переконаність завжди виразно відчутна в усьому, що пише Блакитний-критик і політичний діяч (так само, як і поет Еллан, як сатирик Проноза).

Любовно підтримує критик усе справді нове, молоде й оригінальне, ідейно здорове. І водночас гостро критикує те, що, наче бур'ян, глушить паростки нового.

Суворі вимогливість характеризує Блакитного як літературного критика. «Письменник,— заявляє він,— повинен не тільки писати. Мусить він уміти й критично ставитися до написаного. Мусить уміти обробляти і (головне) нищити те з своїх писань, що не вдалося, або, може, й вдалося (щодо художності форми, точності передачі настроїв автора), але непотрібне для читача. Особливо для письменників, що зв'язують себе з робітничо-селянськими масами, обов'язкове останнє».

Під цим кутом зору і розглядає Блакитний збірку Валеріана Поліщука «Радіо в житах» (1923).

«Є це, безперечно, талановитий поет,— каже Блакитний про Поліщука.— Маємо у нього низку блискучих, яскравих творів, цінних придбань для літератури пролетарської революції. Але їх глушить бур'ян необробленого, непродуманого, випадкового, неусталеного, незгармонізованого з ідеологією автора (автор — «гартованець»), а іноді і просто суперечного їй».

Скільки в 20-х роках, в часи існування в нас численних літературних угруповань, було критиків, які розносили вщент поета чи письменника, коли він належав до іншої, ніж цей критик, організації, та обов'язково хвалили «свого» автора, що б той не написав. Такий підхід не мав нічого спільного з позиціями критика Блакитного. Він завжди був принциповим у своїх критичних оцінках.

«В книжці є немало гарних, сильних, вартих «гартованця» рядків. Але вони губляться. Книжку такою, як вона є, можна було б не видавати» — до такого різкого, але справедливого висновку приходять критик після розгляду віршів. Багато з них, на думку Блакитного, могли б лишитись в інтимному альбомі автора і близьких йому осіб. «Ні для «радіо», ні для «житів» вони не дадуть нових вартостів», дотепно зазначає критик, «граючи» заголовком книжки Поліщука.

Критик-поет, Блакитний часто висловлював свої оцінки і в такому своєрідному жанрі, як літературна віршована пародія. Почавши перші спроби в цьому напрямі ще до революції, він написав

особливо багате пародій у 1918 році (підписуючи їх: «Маркіз Попелястий»), тоді ж висміяв багатьох «метрів» тогочасної поезії, зокрема Чупринку, за його пустодзвонну гру внутрішніми римами. В пізніші роки він знову звертався до зброї пародії. Іноді ці пародії виходили досить злими, як наприклад на Михайла Семенка, чий «ліві» словесні викрутаси були несприйнятними для критика Блакитного — поета Еллана:

Читаю вірші Семенка,
І очі чухаються — плакати,
І написати тремтить рука:
Кри-
вля-
ка!

В пародіях, як і в усьому, що писав Блакитний, відчувається його піклування про здоровий ріст радянської літератури.

VII

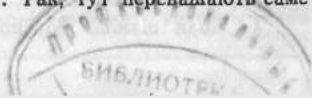
Невідкладними, злободеними завданнями революції соціалістичного будівництва породжена і публіцистика Блакитного.

З'єднуючи свої зусилля з Радянською Росією, молода Українська Радянська республіка бореться проти Петлюри і Денікіна, проти білополяків і Врангеля, проти численних банд.

Не раз сурма Блакитного сурмить у цей час тривогу, закликає до бою проти ворогів.

«Колом знов оточено радянську землю,— пише він 28 травня 1920 року, коли білополяки сунуть походом на Радянську Україну.— І мусимо прорвати цей фронт зараз, щоб далі не мати перед собою дужчого. Напружити сили, всю увагу на одну ціль, на ліквідацію польсько-петлюрівської авантюри, щоб розбити перший вал, упередити події. Коли всі бійці будуть на місцях, коли знов робочі й селяни кинуть на боротьбу всі сили — то і цю бурю наш радянський корабель зустрине груддю, розбиваючи ворожі хвилі одну по одній, слухаючись твердої руки керманчича — Комуністичної партії, і скоро вийде на спокійні води мирного будівництва».

Порівняння з бурєю, морськими хвилями, кораблем надають особливої емоційності цим виступам. Кожне слово публіциста мусить запалювати бійця саме так, як говорив Василь Чумак: «Фарбами плакатів кличем, кличем, кличем». Так, тут переважають саме закличні, наказові інтонації.



«Виконайте наказ Революції!» — зветься одна з статей Блакитного, написана 1920 року. Кінець вересня. Нова небезпека над країною. Підбадьорений успіхами білополяків, активізувався Врангель, виліз із свого кримського «мішка», потягнувся по український хліб і донецьке вугілля. «Удар направлений в серце України та її мозок», виразно формулює характер небезпеки Блакитний.

Треба вибрати, каже він робітникам України і незаможному селянству, чи йти свідомо під розстріли, шомполи, нагаї і знущання (тільки це може принести навіть коротка хвиля «панування врангеліади»), чи одним поривом здмухнути ворога.

Надзвичайно чітко визначає Блакитний завдання «поточного моменту», як казали в ті часи:

«Перше: кинути свіжі свідомі сили в потомлені частини, підняти їх дух.

Друге: нещадними розправами з дезертирами й шкурниками встановити залізну дисципліну в частинах і в тилу.

Третє: особистим прикладом цілх робітничих загонів утворити порив наступу.

Четверте: прийняти найенергійніші заходи до охорони підприємств і складів, припинення в тилу балаканини, провокації, метушні».

І тут Блакитний промовляє скупюю й уривчастою мовою військово-польового телеграфу. Кожне слово — як наказ. «Виконайте наказ Революції!» перечитуємо заголовок і згадуємо слова вірша: «Наказ дано (коротко й суворо): вдарити й розбити ворогів».

Блакитний кличе використати досвід російських робітників у великій справі захисту завоювань революції: «Треба зробити на Україні те, що зроблено в Петрограді під час наступу Юденича, і добитися того, що досягли петроградці».

Багато виступів Блакитного присвячено викриттю махновщини, мобілізації мас на боротьбу з бандитизмом. «Лови Махна!» — гасло дня, на Україні рівнозначне гаслу «Добий Врангеля!», пише Блакитний в одній із статей на цю тему у вересні 1920 року. Він не раз вступає в полеміку з махновськими «публіцистами» (були, були й такі!), викриваючи ту брехню, яку вони ширили в своїх листівках і газетках. Особливо наголошує Блакитний на брехливості їхніх тверджень про «ворожість» Махна до Врангеля. Блакитний показує, що насправді вони є спільниками, однаковими ворогами трудящих.

Та коли пізніше Махно після поразок, що їх зазнав у боях

з Червоною Армією, розпускає своє «військо», Блакитний кличе не заспокоюватись на досягнутому.

«Чатуймо, чатуймо, чатуймо!» лунає його заклик до пильності. Бо «за Збручем, за Дністром жовто-блакитна братія ворушиться. Агенти її нишпорять скрізь, зв'язуючи окремих бандитів у єдине ціле під націоналістично-куркулячими гаслами жовто-блакитної УНР».

Блакитний добре усвідомлює контрреволюційний характер українського націоналізму, що хотів перешкодити великим соціальним перетворенням трудового українського народу. Він викриває справжній характер тої «національної революції», а теревенями про яку носилися особливо в 20-х роках численні ідеологи українського націоналізму. В статті «Каносса» отамана Тютюнника» (1923) Блакитний пише: «У руках українських буржуазних і дрібнобуржуазних політиків, що стали слухняними маріонетками міжнародного капіталу, українська національна революція діалектично повернулася в націоналістичну контрреволюцію з того моменту, як її гасла були протиставлені гаслам соціальної революції».

Не обминає Блакитний жодного кроку в діяльності української націоналістичної еміграції, підозрілу метушню всіх тих самочинних «урядів» і «партій», що діяли за кордоном, вишукуючи хазяїв, яким можна було б з найбільшим для себе зиском запродати український народ у кабалу. З виступів Блакитного з безперечною очевидністю виступає антинародна суть українського націоналізму, мерзенне обличчя його іноземних покровителів.

Публіцистичні виступи Блакитного на зовнішньополітичні теми сповнені благородного, наступального пориву проти ворогів нашої країни.

Різноманітною є публіцистика Блакитного на теми внутрішньополітичного, культурного та економічного життя. Літопис великого п'ятиріччя відбудовчої праці нашого народу постає з цих коротких газетних статей.

Замінено продрозкладку натуральним предподатком, і Блакитний — публіцист і пропагандист — у статті «Запорука перемоги» роз'яснює масам значення цього найважливішого заходу Радянської влади і Комуністичної партії.

«З новими силами, з непохитною вірою в свою перемогу робітничо-селянська революція йде до своєї перемоги, і на гнів і горе своїх ворогів вона переможе».

Мабуть, невинпадково тричі в цьому реченні звучить слово

«перемога» — на цьому треба надто наголосити в той час, коли багатьом здається, що це початок відступу.

Радянське будівництво в місті й на селі, зміцнення комнезамів, розгортання роботи кооперації, промислове будівництво, ліквідація неписьменності — ці та десятки інших питань, обгрунтованих фактичним матеріалом, підносяться в статтях Блакитного. А поруч — статті-відгуки на роботу конгресу Комінтерну, партійних з'їздів, сесій ВУЦВКУ, статті, присвячені господарським проблемам, що виникають на ґрунті запровадження нової економічної політики.

Завжди чужий казенному оптимізму, Блакитний сміливо викриває хиби на шляхах нашого зростання. І водночас його статті сповнені широкого революційного пафосу, породженого великими і малими ділами народу, який став господарем своєї долі.

З захопленням пише він про роботу Комуністичної партії України за перше п'ятиріччя її існування (6 липня 1923 р.). Водночас Блакитний викриває твердження українських націоналістів про те, що «українець з природи власник і індивідуаліст, отже, для комуністів на Україні — нема ґрунту». Факти показують інше. Безперечними є успіхи Комуністичної партії, якими пишається партійний публіцист Блакитний: «За нею — п'ять років існування, п'ять років героїчної боротьби, перед нею — роки й роки роботи над перетворенням України в той сад розквіталий, в той комуністичний рай, яким вона може бути».

Слово Блакитного мало великий відгомін на поневолених у ті часи аж трьома буржуазними державами західноукраїнських землях. Не раз Блакитний писав про угодовську політику українських націоналістів, які, «співробітничавши» з польським, чехословацьким, румунським буржуазними урядами, запродували інтереси трудящого українського народу. Разом з тим він викривав і підступну діяльність націоналістичних емігрантів з України, які знайшли притулок на цих землях і своїми наклепами на УРСР намагались перешкодити єднанню українського народу обабіч штучного кордону.

Виступи Блакитного проти українського буржуазного націоналізму знаходили широкий відгук і за океаном, серед прогресивної, трудової частини української еміграції. Націоналістичні елементи в середовищі еміграції ширили брудні наклепи на Радянську владу, на молоду Українську Радянську республіку. Статті Блакитного, які регулярно передруковувала з харківської преси газета «Українські робітничі вісті», допомагали кращим людям заокеанської еміграції викривати брехні націоналістів.

Так стаття «Незаможне українське селянство і пролетаріат

есла», уже тепер пише один із діячів прогресивної еміграції в Канаді Петро Кравчук, пояснювала роль, яку відіграв сільський пролетаріат у боротьбі за встановлення і зміцнення Радянської влади. Інша стаття «Диктатура пролетаріату чи «всенародна влада?»» викривала облудність націоналістичних гасел про «всенародну владу», роз'яснювала роль диктатури пролетаріату.

Підтримував Блакитний і прями зв'язки з заокеанськими українцями. 16 вересня 1922 року в «Українських робітничих вістях» було опубліковано його лист-заклик — збирати український фольклор і творчість пролетарських письменників. Він листувався з окремими авторами, що ставали на шлях літературної творчості і заохочував їх до праці¹.

VIII

В ім'я торжества великих ідей революції Василь Блакитний повсякдень боровся з усім, що заважало нашій переможній ході вперед. Так з'являється Валер Проноза — автор численних, друкованих на сторінках «Вістей» та інших видань, віршованих фейлетонів. (Під цим псевдонімом друкувались сатиричні твори «товариша Василя»).

Ще за життя поета його віршовані фейлетони виходили окремими збірками: «Нотатки олівцем» (1924), «Радянська гірчиця» (1924) та «Державний розум» (1925).

Сатира Валера Пронози побудована завжди на фактичному матеріалі. Специфічні умови непу, що викликав певне пожвавлення капіталістичних елементів, вимагали від сатирика особливої пильності до всього ворожого. У байці «Директор і хробак» поет вірно ставив і розв'язував питання:

Хто не вгада, які
Нам гірші шкідники —
Чи ті, що нищать їх радянський агроном,
Чи ті, що їх ми печемо судом?
Але й на тих і на других
Знайти одну лиш можна раду:
Як хочеш винищити їх,—
Підтримуй і зміцняй Радвладу.

Це позитивне начало є дуже виразним у сатирі Валера Пронози. Ще в 20-х роках критика відзначала:

¹ П. К р а в ч у к. Твори В. Блакитного в Канаді. «Літературна газета», 1957, 29.І, № 8(1315).

«Валер Проноза бив віршем конкретно. Та бив він, не спускаючи з ока перспективи. Якщо він картав «маленькі хиби великого механізму», то це він робив так, що завжди за маленькими викритими ним хибами відчувалася в нього віра в переможну роботу великого комуністичного механізму»¹.

Щира занепокоєність поета-громадянина з приводу всього, що може перешкоджати будівництву нового, владно кликала його до зброї сатири. Передовий політичний діяч, він ніколи не міг уявити себе казенним одописцем: «виспівай на шпальтах газети, що все гаразд, мовляв, і всі раді». Не такий товариш Василь:

Я ж не можу на рими наводити лак
(Така більшовицька натура),
Не заздрю лаврам писак
І прилизаним трубадурам.

Мабуть, здригнуться чи зморщяться естети — оці ж прилизані трубадури — від його «Попередження», але він не має наміру делікатничати в цій боротьбі з усім ворожим і шкідливим: «Коли що не гаразд (я не гордий)... Р-раз! Р-раз! Віршем по морді!»

Отим «віршем по морді» й діставали від Валера Пронози бюрократи і розтратники, спекулянти і нещасники, попи й куркулі — всі, хто намагався шкідити молодій Радянській державі чи то з політичних міркувань, чи то заради своїх особистих матеріальних вигод.

Погані господарники, що ведуть справи зі збитком для держави, недолугі сільські кооператори, що не вміють протиставити приватникові добре розвинуту кооперативну торгівлю, хапуги, проїняті нестримною жадобою особистого збагачення... всі вони і багато інших людей, чужих і ворожих новому ладові, піддаються нищівній критиці з боку Валера Пронози.

Та є в поета особливо «улюблений» об'єкт сатиричного викриття. Це — духовенство, чию антинародну, хижацьку суть вихованець Чернігівської семінарії збагнув ще з юних років. Сатира Валера Пронози має виразне антирелігійне, антицерковне спрямування.

Поет-сатирик часто відгукується на ті події, що струснули церкву в 20-х роках, викликали в ній розкол у зв'язку з т. зв. рухом «живої церкви». Валер Проноза не вірить у «прогресивність»

¹ А. Лейтес. Валер Проноза. (Блакитний — як сатирик). «Культура і побут» (додаток до «Вістей» ВУЦВКу), 1926 р., 5.XII, № 49.

панотців-«живоцерковників», що вдаються до «реформ» і спішно перефарбовуються в червоний «радянський» колір. Поет-сатирик справедливо вважає церкву найконсервативнішим організмом. Коли в газетах промайнуло повідомлення про якесь порозуміння між «живою» і «тихонівською» церквою, Проноза пише дошкульного вірша «Церковний мир». Іронізуючи над тими, що «вчора билися кадилами й хрестами, та так, що хмарою летіли пух і пір'я», Проноза робить висновок, єдино можливий для антирелігійника:

Щождо того — хто до кого підходить:
«Жива» до «мертвої» чи «мертва» до «живої»,—
По-нашому виходить,
Що обоє —
Рябоє...

Особливо привертають увагу Пронози справи т. зв. «української автокефальної православної церкви», що, як згодом підтвердилось, була одним з войовничих загонів українського націоналізму. Розбитий у відкритих боях український націоналізм використовував тепер церкву, релігію у своїх підступних цілях. Чимало вчорашніх сотників і хорунжих петлюрівського війська змінили військову форму на ризи й ряси священників «автокефальної церкви», що спекулювала на національних почуттях українського народу. Далеко не церковними справами займались автокефалісти, зосереджуючи навколо себе націоналістичні елементи, готуючи сили для підготовлюваних ними повстань проти Радянської влади.

Валер Проноза викриває в своїх віршах антинародну суть автокефалістів, показує, як поєднується в їх діяльності націоналістичне політиканство і жадова збагачення.

Українські націоналісти опиняються у віршах Валера Пронози в особливо кумедних ситуаціях внаслідок того, що політика Радянської влади, Комуністичної партії в національному питанні вибиває у них ґрунт з-під ніг. В гуморесці «Останні часи» вожді української еміграції надзвичайно стурбовані українізацією, яка в ці роки послідовно здійснювалась на Радянській Україні. Вони занепокоєні тим, що «українську мову більшовик звернув на урядову». А їм же так хотілося, щоб українська мова лишилась їхнім знаряддям для націоналістичної пропаганди... Не вийшло!

Що ж лишається робити? «Хіба зробить останній жест — послать до Ліги Націй... «Протест! — гукнули всі. — Протест».

Проти чого ж протестують вожді українського націоналізму?
Проти українізації!

Таке доведення дій ворога до алогічності, до абсурду є одним з улюблених сатиричних прийомів Валера Пронози.

Та далеко не завжди викликає сміх сатира Пронози, спрямована проти буржуазних націоналістів. Поет згадує пролиту кров, братовбивчу боротьбу, на яку провокували петлюрівці український народ, і тоді його сатира сповнюється гнівом, ненавистю і презирством, у ній на перше місце виступає сарказм. Мимоволі виникає паралель з Шевченківською сатирою, яка дуже рідко викликає сміх, але ж породжує всеспелаючий гнів, кличе до розправи над ворогом.

Своєрідний «ювілейний згадці» присвячений вірш Пронози «Коляка в домовину». Минуло сім років відтоді, як Центральна рада видала свій «3-й універсал», що ним проголосила «Українську народну республіку».

Тепер «десь, може, у куточку, гад справляє тихенько «ювілея»... Але міцний радянський лад! І цим відчуттям сповнена кінцівка вірша:

А УєНеР? Плюем на неї —
На ювілей її кривавий
І банду нацвождів лукавих.

От і згадаймо якраз гнівне шевченківське побажання на адресу «П. С.» — Петра Скоропадського, фальшивого народолюбця, предка одного з тих «нацвождів лукавих», яких картає Проноза.

...Кругом паскуда!
Чому ж його не так зовуть?
Чому на його не плюють?
Чому не топчуть!

Валер Проноза і пліє, і топче отих зрадників, що заподіяли стільки лиха народеві.

Іменем Шевченка таврує Валер Проноза тих, хто покинув рідний край і подорожує по Америці, виступаючи у великопанських салонах з виконанням українських пісень:

Кріпак Шевченко люльку пану
З дитинства мусив подавать...
Кріпак Шевченко панство п'яне
Плямив у вогняних словах...
То був кріпак, панська худоба,
Але душею — не льокай,
Він не шукав панів шаноби,
Прокляв їх п'яний, ситий рай.

А от безсоромні «співці українських пісень», що виконують селянську пісню «дзвінкотонну» на сценах панських салонів,— люкаї (лакеї) за самим духом своїм, за суттю своєю. Антитеза надзвичайно переконлива — і поет повторює її знов:

Кріпак Шевченко люльку пану
З дитинства мусив подавать...
А сам ненавидів погану,—
Кував, немов ножі — слова.

Сатира Пронози зачіпає багатьох західноєвропейських і американських політиків. Як і в сатирі на внутрішні теми, він вдається до різноманітних жанрів: зустрічаємо у Пронози байку, зустрічаємо і гнівно-сатиричну інвективу, і гумореску, і епіграму, і віршований підпис до карикатури.

Радянський сатирик стоїть на варті інтересів своєї радянської держави, і всяке порушення цих інтересів викликає в нього найгостріше реагування. На Чукотському півострові (події 1924 року!) було знайдено вдовбаний у скелю мідний знак з написом: «Станція магнітних спостережень і геодезичних вимірів на узбережжі Сполучених Штатів. За інформаціями звертатись до головного наглядача у Вашингтоні. За зняття знака — штрафується на 250 доларів».

Нарком закордонних справ товариш Чичерін звернувся з цього приводу до американського уряду з нотою протесту. Водночас протестує засобами художньої сатири і поет-патріот своєї радянської землі:

Новий Колумб у Білому Палаці
Шукає все нових америк.
Той мідний знак полежить у музеї
Десь поруч із ключем і терпужком злодіяги...
А от Америку — відкрити треба вдруге,
Щоб злодіїв погнати з неї.

Заслужено дістається тогочасним урядам шляхетської Польщі і боярської Румунії, які вели недобросусідську, антирадянську політику. В кількох містах нашої країни спіймано було на гарячому шпигунів з числа чиновників польських консульств. «Оговорюючись», що він не знає, як щодо розплати за їхні вчинки «кажуть в міжнароднім праві», поет разом з Сашком (себто з Олександром Довженком, який малює карикатури) пропонує

справить
За рахунок держави
(Ну, вийде тисяч 50 чи 100...)

Всім урядовцям польських консулатів
уніформу —
«Горохове пальто»...

Валер Проноза завжди виявляється дотепним і винахідливим у кінцівках своїх сатиричних віршів. В них незмінно відчувається журналіст великого масштабу, який вміє швидко зорієнтуватись у складних обставинах, висловити свою думку.

ІХ

Великого напруження сил потребувала багатогранна робота, яку день у день вів Василь Блакитний. Хворе ще з 14-річного віку серце не витримало цього напруження. Майже весь 1925 рік поет був прикутий до ліжка, але роботи не припиняв.

4 грудня 1925 року Василь Блакитний після тяжкої хвороби (хронічний ендокардит) помер. В урядовому повідомленні відзначалось: «В особі т. Блакитного Радянський уряд та робітничо-селянські маси УРСР втратили одного з передових самовідданих борців за перемогу соціалістичної революції і видатного культурно-політичного та громадського діяча»¹.

Урядом республіки і ЦК КП(б)У було створено комісію в справі похорону. Біля труни несли почесну варту найвизначніші партійні і радянські діячі, письменники, журналісти, робітники столичних заводів.

Саме в ці дні у Харкові відкривався ІХ Всеукраїнський з'їзд КП(б)У, для участі в якому прибув як доповідач від ЦК РКП(б) Михайло Іванович Калінін. У листі, переданому до редакції «Вістей», він писав: «В особі т. Блакитного ми, комуністична сім'я, втратили старого революціонера. Рідіють лави старих бійців. Висловляю глибоке уболівання літературно-журналістській сім'ї України, що особливо боліче відчуває цю тяжку для неї втрату»².

Відкриваючи ІХ Всеукраїнський з'їзд КП(б)У, Г. І. Петровський згадав дві останні великих втрати за період між двома з'їздами: Фрунзе і Блакитного.

¹ «Вісті» ВУЦВКУ, 1925 р., 5.XII, № 278(1567).

² Там же, 1925 р., 8.XII, № 280(1569).

Про Блакитного Г. І. Петровський сказав: «Помер тов. Блакитний, один зі щирих комуністів, невтомний робітник. Один з перших на Україні він працював, з'єднуючи українських боротьбистів навколо нашої партії. 1920-го року на 4-й Партиїній конференції він прийшов до нас і сказав: «Комінтерн нам наказав шикуватись по вашій шерензі. Ми скомандували, прийшли до вас і прохаємо зарахувати до своїх лав». З того моменту товариш Блакитний невтомно працював над зміцненням нашої партії, над розвитком української пролетарської суспільності»¹.

З'їзд вшанував пам'ять померлих вставанням і виділив делегацію для участі в похороні Блакитного. Виступаючи від імені з'їзду з промовою біля могили, В. П. Затонський заявив: «Василь Блакитний був дійсним інтернаціоналістом; вийшовши з тих лав, що почали боротьбу на національному фронті, він прийшов до Комуністичного Інтернаціоналу, до світового з'єднання пролетаріату.

ІХ партійний з'їзд доручив мені сказати: вмер Блакитний, але діло, за яке віддав життя Блакитний, знаходиться в міцних руках пролетаріату»².

На сторінках преси в ці дні з'явилось багато статей, заміток, спогадів товаришів Василя Блакитного по роботі, партійних і радянських працівників, письменників, журналістів, робкорів, сількорів, працівників друкарні, представників комнезамів. Всі разом вони відтворювали образ скромного і чулого, безмежно відданого справі комунізму передового бійця.

Остап Вишня згадував, як на початку хвороби Блакитний, вірний своєму оптимізмові, казав: «Хоч веселого некролога напишіть!..» Потім, коли полегшало, знов жартував: «Не доведеться, брат, некролога писати! Скоро в редакції буду! Запрацюємо!»

І от — нема Блакитного. Нема Василя Еллана. Нема Валера Пронози! Догорів!

«Прощай!

Ми працюватимемо!

Тільки ж сумно. До болю сумно!»³

Лишився, як підкреслював Ол. Досвітній у своїй статті, той пролетарський мажор, який лунав у творах Блакитного і який він заповідав українській радянській літературі⁴.

¹ «Вісті» ВУЦВКУ, 1925 р., 8.XII, № 280(1569).

² Там же.

³ Там же.

⁴ Там же, 1925 р., 6.XII, № 279(1568).

Щире співчуття надійшло з західноукраїнських земель — від ЦК КПЗУ, від багатьох комуністичних організацій.

Глибоким сумом озвалася смерть Василя Блакитного і в далекій Канаді. «Українські робітничі вісті» за 31 грудня 1925 року присвятили пам'яті письменника і громадсько-політичного діяча редакційну статтю, в якій писалось: «З глибоким смутком, великими почесними похоронила Радянська Україна одного з кращих своїх синів — т. Василя Михайловича Блакитного... Навіть тут, за морем, в далекій Канаді, вістка про смерть т. Блакитного викликала серед організованих українських робітників та фермерів глибокий жаль і смуток. Як там, так і тут ми схилиємо наші голови перед могилою т. Блакитного. Назавжди будемо берегти світлу пам'ять про нього і йти за його прикладом у нашій праці для великої справи визволення працюючих, для якої він віддав ціле своє життя».

Наводячи ці сповнені великої пошани й любові рядки, Петро Кравчук, згадуваний нами діяч прогресивної зарубіжної української преси, пише, що Василь Блакитний своєю публіцистичною і літературною діяльністю набагато спричинився до розвитку, росту і зміцнення українських прогресивних організацій і української народної преси в Канаді¹.

Незабутнім лишився образ Василя Блакитного в свідомості і в творчості його соратників — українських радянських поетів того покоління, що разом з ним починало творити літературу нової, Радянської України. Скільки разів слово товариша Василя, вже важко хворого, але впевненого в перемозі великої справи комунізму, надихало їх у боротьбі поетичним словом за новий світ.

Удари молота і серця —
І перебої... і провал...

— бере епіграфом Елланові рядки Володимир Сосюра до вірша пам'яті померлого поета і відповідає йому:

Той молот б'є, а серце стало.
Воно не б'ється з ним у такт.
Але над траурним провалом
Горить осяяна мета.

Ідем за гробом тужним кроком.
Сніжинки падають рясні.
Ти вмер, поете синьоокій,
Але живуть твої пісні.

¹ «Літературна газета», 1957, 29.І, № 8(1315).

Цей вірш склався під свіжим враженням важкої втрати. Мине час, але біль утрати не згасне, і з-під пера Володимира Сосюри народиться новий вірш про друга — редактора і поета:

Шумне місто скажено вирує,
я їду повз будинок «Вістей»,
і в вікні, де редактор працює,
вже не бачу блакитних очей.

Ряд поезій, що їх Сосюра присвячує Блакитному, виразно показують, як багато важив він і для Сосюри, і для всієї молодії радянської української поезії.

Траурний марш на могилі загиблого бійця змінюється звуками «Інтернаціоналу», що стверджує продовження справи, за яку той віддав життя. І в Сосюри тужливі — цілком природні — мотиви особистого болю втрати поступаються в інших віршах перед оптимістичним утвердженням безсмертя поета:

Смерті нема для творців!
Стиснемо дужче багнет.
Той, хто горів і згорів,
вічно веде нас вперед.
...Ім'я блакитне «Василь»
житиме з нами завжди.

Як живого сучасника, що й після фізичної смерті продовжує лишатись у наших рядах, сприймає Сосюра Блакитного:

Комунаре, наш любий, наш строгий,
ти не з нами, — ти в нас!

Через шість років після смерті товариша Василя Павло Тичина випускає книжку «Чернігів» і присвячує її

«Василеві Еллану».

Ця книжка була цікавим поетичним експериментом — своєрідним поетичним репортажем про один день радянського Чернігова — міста колишньої спільної юності Тичини і Еллана, Стались величезні зміни в житті сонного провінціального міста:

Де хилилась вербичка у полі,
там тепер паротягове депо.

І тому цілком закономірно саме Елланові присвячує Тичина цю збірку, що так багато важила для її автора на шляхах поетичного зростання: в ній Тичина вперше так близько підходив до теми

соціалістичного будівництва, шукав для нового змісту і нове публіцистично-загострене слово. Буйне індустріальне піднесення рідної української землі природно асоціюється у поета з іменами тих, хто віддав своє життя в ім'я перемоги нового:

Окрием кріпко планами,
рости ушир-увись,
злети аеропланами,
Заливчима, Еланами
в майбутнє колосисьь.

І сьогодні продовжує жити своїми творами один із перших заспівувачів радянської української літератури Василь Елан-Блакитний, поет-комунар, безмежно відданий великій справі побудови нового світу.

Андрій Недзвідський

П О Е З І Ї

В шостій книжці — Дмитро Андрушко

Іванко Іванко, Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

Іванко Іванко Іванко Іванко

* * *

В житті горю... Життя люблю —
І лоскіт сміху, й терпкі сльози,
І кожну радощинку п'ю,
Як сонце п'є ранкові роси.

Чернівці, 1912 р.

* *
*

Не розкажу я дум своїх
Людам зрадливим, хижим, хитрим,—
Хай краще слухають гаї,
Веселі квіти, хмари, вітри...
До вас, мої єдині друзі,
Я серце принесу розбите
І очі, виплакані в тузі,
І слово, жовчею облите.

Чернівці, 1912 р.

* * *

Червоні плями листу осіннього —
Криваві рани на сірих вулицях...
І сонце — вже не сонце... Тінь його
На небі хмуриться, у хмари щулиться.
Вночі ключі гусей за хмарами
Одсталих кличуть срібними сурмами,
І в душі стдумлені утєм ноктюрнами
Ті звуки бризкають огнями-вдарами.

Чернігів, 1912 р.

* *
*

Старовинний цілюють рояль
Білі, тонко-стрункі рученята...
Сивий морок зловісно насовує в хату...
Серце стис невимовний, розпачливий жаль...
Заридати б тепер! Заридати,
Як ридає рояль...

Елегійний ноктиурн завмирає
У отруйнім екстазі конання...
Тихі звуки і пестять, і ранять...
А байдужість солодка ляга, як гора,
На безсиле думок поривання.
Ах, цей вечір... Ця гра!..

Чернівці, 1913 р.

* * *

Ви, що тікаєте з життя,
Зневірившись в своїх надіях,
Що тягне вас до небуття,
В обійми чорної повії?

Невже безглузде слово «жить»
Страшніш безглуздя слова «вмерти»,
Що всякий радісно біжить
Назустріч таємниці смерті?

Я чую, скрізь «нема мети»,
«Життя — то вічна таємниця...»
Невже ж хто думає знайти
Розгадки в небуття криниці?

Чернівці, 1913 р.

* *
*

Замовкли дзвони невгомні
В чеканні чуда. З-під колони
Жерці шепочуть: «Не диши».
А я до ніг святих Мадонни
Припав з благанням: «Согріши!..»
Ха-ха, мовчиш? Ха-ха, не вартий?
Прощай, іду... Пройшовши гарті,
Я повернусь (чекай) для втіх.
І дзвони загули на варті.
«Ой, гріх... Ой, тяжкий гріх!»

Чернівці, 1914 р.

* * *

Вітер стогне, виє, свище,
Вітер збився з пантелику,
Утворив з життя він грище,
І буяє, і теряє вільну силу, міць велику.
У змаганнях — чи ж потрібних?..—
Він шука собі подібних,
Не знаходить — і в одчаї
Дико свище — вище, вище, далі, далі од звичаю...

Жовтень, 1914 р.

ПОЕТ

Серце на часточки кришиш —
Людам новітнє причастя...
Чи ж хто зомліє від щастя,
Прочитавши те, що ти пишеш?..
...А може — все це омана,
Казки ночей безсонних:
І урочисті тони,
Й кривава на серці рана.

1915 р.

* * *

Ні про хлопчиська, що мерзне на вулиці,
Ні про безхатнього голодного пса,
Ні про любов, що розлукою журиться,
Не буду! Не можу писать!
Там десь на нивах Волині, в Галичині
Нищить життя кулемет,—
А ми, до всього байдужі і звичні,
Проглядаєм рядочки газет...
Вдумайтесь! Скільки то юних, хороших
У вогких окопах кона
Для того, щоб комусь були гроші...
Щоб не «безславно» скінчилась війна.

1915 р.

БУЯННЯ СИЛ

Земля поорана, безвільна і пахуча.
Лани зеленожовтої свиріпи.
Біжать у далеч верби на шляху.
Як радо вітер в вуха віє:
— Випий!
Степів струмок — як радість неминуча.
Скинь пиху! —
Лягти на землю. Пити небо. Простір.
Гойдатися у співах вітрових.
Не мріяти. Не думати. Нічого.
У грудях тануть клопіт і тривога.
Спинає дух від млості.
Буяння сил живих.

1915 р.

ЮНИЙ ЛАД

Струни на́строю настрою
На бадьорий юний лад:
Гей! Летить життя стрілою —
Не повернеться назад.
 Вітер гнув гінку тополю,
 Намагався ізломить,—
 І знемігся...
 Знов на волю
 Струнко рветься у блакить.
Грайте ж радості і болі —
Іскри в пінному вині:
Той не буде плазом долі,
Хто гартується в огні!

1915 р.

СЕРЦЯ ПЕРЕБОЇ

Умовляють серця перебої:

— Тах... тук... тук... тах... тах... тук... тук...

Заспокоїм...

Заспокоїм...

Заспокоїм

Стомлене у муках мук...

Зацвіте хрещатенький барвінок,

Прошепоче сонце: не забудь...

Ні! Реви, крутись, хуртовино!

Буре! Будь!..

Чернівці, 1915 р.

КРАПЛИНИ КРОВІ

I

Я пишу червоним атраментом,
Атраментом червоним, як кров,
Про підвладність завірюхам-ментам,
Про щемляче-ніжну любов.

II

Каблучка-обручка, що стисла вам ручку,
У серце мені уп'ялась, мов гадючка...
...Хтось інший спокійно цілує цю ручку...
Проклята! Проклята каблучка!..
Схилюся над вами. Торкнуся устами
Жартливого пасмечка кучерів чорних...
Торкнуся непомітно — й зомлію без тям:
А хто уночі вас пригорне?..
Дивлюся у очі глибокі. Я хочу
Кричати, ридати в одчаю:
Сміються ті очі... І плачуть ті очі...
Але — не для мене... Знаю...

III

Так безсило упали червоні кінці
Різнобарвної хустки з похилих рамен
На заломлені руки — мов крила

Закривавлені мертвого птаха.
Поцілунок (такий непотрібний)
Ліг на м'які покірні уста
(Мов зів'ялий пожовклий листок
На холодну, мертвіючу землю)...
Не здригнулась. Очей не звела.
Скам'яніла. Ні слова, ні звуку...
— Ха-ха-ха...— Це остання любов
І найперший її поцілунок.

IV

Ти вже не можеш бути сестрою,
Коханкою — не хочеш бути...
Лякаюся думки, що все було грою,
Що треба буде — забути.

V

Коротке слово «прощайте»
На клаптику папірця.
— А ви знаєте,
Як отим протинають серця?

Чи тремтіло, чи ні срібне перце,
А смерть — вже у серці гадюкою.
Завтра сокирки застукують:
— Хто вмер це?.. Хто вмер це?..
Хто вмер це?..—

В дзвіниці питають: «Яке брать
Покривало — чорне чи з маками?»
Закутають марам їх ребра
Старим, свічечками заплаканим.
Ліниво лизне мідні мури
Важке серце надбитого дзвону.
Не збиваючись з низького тону,
Бурмотітиме під похмурій,
І співатимуть щось про безвіччя...
Хтось, юнак, для себе непомітну,
На спокійне, холодне обличчя

Кине погляду квітку блакитну...
Поплює на долоні грабар,
Візьме заступ до рук звичним рухом.
Спершу — чітко, а потім — глухо
Яма озветься: тр-рах-б-бах-ах...
І кінець. Тільки ви одна знаєте,
Яку б можна зробити примітку
Про коротке, одрубне «прощайте»
На клаптику шкільного зшитку.

VI

...Притисну до серця любов свою. Мовлю:
— Ну, не плач-бо... Ну, будь же спокійненька...
Та де ж бо ти бачила, щоби плакали кров'ю
Рани на тілі покійника?..—
Помилалась. Не любить... Прости їй,
Завели її мрії рожеві:
Королевича малювали їй мрії.
— Ну, а ти хіба королевич?
Ну, а ти — кострубатий і чорний,—
Кочегар чи молотобоець,—
Твоє діло — пекельне горно,
І залізо дружить з тобою...

Чернівці, 1915 р.

ОСІНЬ

Вже не прийма земля настирливих дощинок;
Все більше в калюжках шматків небес;
І серед листу жовтого воскрес
Буянням трав пригноблений барвінок.
У хмарах трублять сурми журавлині.
Гаї скидають шати золоті,
І пишно грає барвою на самоті
Зелена хвоя юної ялини.
Тендітні руки вогняного Змія
Все рідше пестять персоньки Землі...
В керюю з сивої імлі
Вона вгорулася, зітхає і німіє...

Чернівці, серпень 1915 р.



Василь Блакитний під час перебування в семінарії.

* * *

Десь — грають хвилі у танку́,
Бурун реве, шумить, іскриться,
А в тихій бухті на піску
Дрімає в мушлі перлівниця.

У колісанках плине час,
Край мушлі хвильки пінять піну...
Та узрів мушлю папуас,
Розняв, зирнув і в море кинув.

Але ножем її розняв,
І ніж зробив пекучу рану.
Бурун знесилену підняв
Йї одніс в обійми океану.

1915 р.

УКРАЇНІ

(Зі старих зшитків)

Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній тобі. Я сію слова на нивах твоїх — посію слова, хай з них виростуть трави, і квіти розквітнуть, а онуки на чоло тобі покладуть з них вінок...

А я — вже щасливий, що можу кропити рубінами крові тернистий свій шлях в ім'я Будучини твоєї, — бо бачу тебе, Україно моя, в Будучині.

Щасливий я ще і тому, що як крила могутні — Минуле твоє наді мною.

О, як люблю я його!

Як його ненавиджу!

Запорожжя... Коліївщина... Моря крові, небосхил у червоних загравах пожеж... Смерть і бенкет, що сплелися у гаслі «повстання за волю» — що це за іскра у порох душі!

А що це за хрест, нестерпимий тягар на душі у народу — Минуле твоє!

Нас тягне воно до землі — і не вільно шугнути в Майбутнє.

Вогню ж!

Динаміту!

Хай зникне Минуле в ім'я Будучини.

Церкви старовинні — в повітря!

Вишневі садки — під сокиру!

Прорвати Карпати тунелем!

Динамітом — пороги Дніпрові!

Гей, Сивий, вже бачу тебе я у шорах камінних, у шляузах.

О степу! О Луже Великий! Ти будеш лиш море пшениці і жита, прорізане стрілами колій, блискавками експресів розкраяне.

Криворіжжя! Донеччина! Ви два смоки гігантські, що смокчуть з підземних глибин блискучу і чорну кров огнедавчу, і вона розливається в жилах заводів і фабрик; а ті, ненажерні, дихають важко й списками своїх димарів погрожують небу.

Хто ж це йде урочисто твоїми шляхами, хто виступає ходою звитяжців з обличчями чорними (сонце і дим), із блакиттю в душі і червоним прапором в руках?

О Україно моя,— це гордість, надія твоя — Пролетарі, твої діти!

Я бачу вогонь у очах їх — вогонь той, як доля, як фатум.

Я чую удари їх серця — так гулає молот могутній на крицю ковадла — непереможно, невпинно, невтримно...

Чи чуєш, моя Україно? То доля кується твоя на ковадлі — твоя Будучина кується.

Вже бачу її — і тому я щасливий, що можу ще жити і вмерти в ім'я Будучини твоєї — бо бачу тебе в Будучині.

Чернівці, лютий 1917 р.

ВПЕРЕД

Ні слова про спокій! Ні слова про втому!
Хай марші лунають бадьорі й гучні...
Хоч ніч облягає,— та в пітьмі глибокій
Вже грають-палають досвітні вогні...

Товариші, друзі! Бадьорі й завзяті,
Єднаймо одсталих плечем до плеча!
Гей, хто нам посміє шляхи замикати?
Горять наші очі, як вістря меча.

Ми вийшли давно вже у путь нам відому,
Хай кулі ворожі назустріч летять.
Ні слова про спокій! Ні звуку про втому!
Времо,— а здобудем ключі від життя.

Київ, 1917 р.

ДО БЕРЕГІВ...

До берегів уквітчано-зелених
Пригнали човен мій буруни залі.
Шепоче очерет: спочинь на сій землі.
Спали човни. Спи́ни свій льот шалений.
Зійди, замкнись у кришталевій вежі,
В обіймах вроди пий вино-життя...
Спочинь... Засни... Тут спокій, забуття.
А там — за хвилями — страждання і пожежі...
Але сестриця — чайка білокрила
Над морем зойкнула: «Я гину... ти борись...».
Примчався вихор-брат... Вітрила нап'ялись.
Вперед! Завжди вперед несить мене, вітрила.

Київ, Лук'янівська тюрма, травень 1918 р.

КАНОНАДА

I

Хтось холодний, хтось недобрий
Гримнув здалеку з гармат:
Засвітив огнями обрій.—
Бонапарт? Айхгорн? Мюрат?

Глухо охнули гармати.
Місто злякане,— мовчиш? —
Не минути болю-страсти...
Блискавки — як ніж.

Чорні вулиці — порожні.
Хтось під мурами — як миша.
Ворог? Зрада? Подорожній?
Тінь чи привид?.. Тиша.

II

Залізний чітко бумкав і бумкав.
Брав безнастанно ту ж саму ноту.
А в голові — єдина думка
Обливалася краплями поту.

Сюди це.
Влучить.
Смерть це.—
Обривалося з кручі
І падало зомліле серце.

III

Втопляючи очі в циклони пожеж,
Напівнепритомний стояв.

І раптом — без меж

Розлилося й кинуло: Я.

Я — буду спокійний.

(Залізні — знайте!)

Вигадали війни,—

Вмирайте!

Київ, березень 1918 р.

ПІСЛЯ КРЕЙЦЕРОВОЇ СОНАТИ

«Покласти б голову в коліна...
Відчути б руку на чолі»...
Сентиментальність!

Хай загине

І пам'ять ніжних на землі.
Нам треба нервів, наче з дроту,
Бажань, як залізобетон,
Нам треба буряного льоту,—
Грими ж, фанфар мідяний тон!
Десь там самотня віоліна
Тужливо журиться в імлі...
Не зупиняється! Хай загине!
Йдемо! Під марші. По землі.

Київ, липень 1918 р.

...А надвечір — все укритв туман.
Сніг лягав (так м'яко-м'яко танув...)
На заціплений в руках наган,
На червоночорну рану.

II

Хтось вночі заломить у смертельній тузі руки...
Наче хвиля, защемить печаль,
Жалобні Шопена звуки
Розілле ридаючи рояль.

Душ блакить пекучо повна вщерть;
Розгорілась, ятриться любов'ю;
За життя розплата тільки кров'ю,
Тільки смертю переможеш смерть.

III

Гарячково стукав, поспішався телеграф,
Знову кинув іскру комітет:
— Кров горить на наших прапорах,
Наша кров.

— Вперед!

Київ, 1918—1919 рр.

ВЕСНЯНІ ВИБРИКИ

Прийшла весна,
Красна,
Ясна,
В снах...
На,
Впивай повітря весняне.
І промінь сонця пий гарячий,
Наче
Вино столітнє, запашне...
Позабувши газетну хроніку,
Клемансо і Вільсона,
Орландо і Пішона,
Візьми в руки гармоніку,
Підшукай собі пару,
Йди у поле, у гай, до бульвару...
Хай жаліється, стогне і квилить
Безсилий
Гад, отруйний і кволий...
Ти ж — хоч босий, півголий,
Але хай хто посміє промовить
Проти влади твоєї два слова,—
Все розтрощить могутній удар.
Вище чоло тримай, пролетар!

Київ, квітень 1919 р.

ЧЕРВОНІ ЗОРІ

Ударом зрушив комунар
Бетонно-світові підпори.
І над розвіяністю хмар —
Червоні зорі...
Зорі.

Промерзло згадує Париж
Про дні кривавого терору.
І гільйотини гострий ніж —
В тумані близько... Скоро... Скоро...
О нестерпимо гострий зір!
О меч мадонни комунара...
Конає в корчах всесвіт-вир
В чеканні блискавки-удара.

Гуркоче грім: весняний день,
День перший юно-сонця травня.
З долин, з узлісь — бурун пісень,
Розливно кров збудилась давня.

Криваві квіти — прапори,
Червоно-бунтівливе море.
А угорі —
Червоні зорі.
Зорі.

Київ, 1 травня 1919 р.

БУРЖУЙ

На вулицях
Щуляться,
Жметься до мурів,
Чекає: Петлюри,
Зулусів,
Антанти,
Сатани...
А в усі
Похоронним мотивом бринить:
«Вже не пан ти,
Минулись щасливі часи
Втіх, насолоди, привілля...
А тепер: не з'їси
Від безділля».
В сьйві весняних червоних пісень,
Наче хмара,
Ходить, блукає, як тінь...
Згинь,
Проклята примаро.
Грає-палає трудовий — сонячний день.

Київ, червень 1919 р.

БАСТІЛІЯ

I

Хмари білі.
Небо блакитне.
І раптом —
Крик: —
Розітнем
Коло Бастілій.—
Вибух.
Гомін...
Зник...

II

Удар і удар — без перерви.
Простяглися напружені струни.
Червоні нерви оголила земля:
Від Бастілії — до Паризької комуни.
До Будапешта — від Кремля.
І далі. Далі. Замикайте коло
Вибухових революцій:
Гупає-дзвонить тисячопудовий молот
З серпом і м'язами в братерській злуці.

Київ, липень 1919 р.

МАНІФЕСТАЦІЯ

Фуга вуличних шумів
Крутить звичайним виром.
Хлопчисько під склепом парфумів
Гукає: — Мило «Ампір»! —
І тихо. Над містом гукливим
Простяглись милосердні руки.
Зливи!
Вогню!
Згуків!
Нерви — як струни.
Напружились м'язи.—
Удар!
Бурун!
Брязь!
І марсельезна хвиля вилле —
Виплесне з грудей
Вино червоних божевіль:
Нема — тебе.
Людей...
Марш бадьорій.
Товаришу, в ногу!
Крок прискорим!
Прискорим!
Дорогу!

Київ, серпень 1919 р.

Ніч. Остання пташка замовкла.
Ходить вітер, бурмоче в садах:
Ах, як солодко в ночі пожовклі
Припасти плечем до плеча...

Київ, вересень 1919 р.

ТУПОГО БОЛЮ...

Тупого болю не заглушиш
Розпачливим криком вночі.
Мовчи!..
Не руш!..
Слизькими обценьками будні
Здавили горлянку червоного свята.
 Проклята
Камінна непробудність...
І треба крові... Крові,
Щоб спалахнула пристрасно-п'яно...
Щоб прапор шовковий
Розіллявся вогняно...
 І солоно-червона
 Бризне тоненьким струмком
 І жадібним язиком
 Обів'є світові bastiони...
А там — пекучий цемент святкових буднів,
Всесвіт зацемять тільки травні без груднів.

Київ, листопад 1919 р.

НА ЧАТАХ

Рани і стогін — так просто.
П'ять промінців на кашкеті.
Смерть придивляється гостро
До червоних зірок на кашкеті.

Вдарить. Мільйоноразово ударить
В зуби. В обличчя. В груди.
Зціпивши зуби, на варті
Стій! Одбивайся — будем!

П'ять промінців — п'ять мечів:
В кожен край світу — вістря.
Вибух розквітне. — Скоро, чи?.. —
Зараз. Тримайся. Ні з місця...

Будем — як буряний розмах.
Будень зафарбим пурпурно
В громах — червоних розломах.
 В грозах,
 — Буяно.

Харків, червень 1920 р.

В РОЗГУЛІ...

В розгулі п'яної стихії
Під хруст і зойки димарів
Тремтить золотоверхий Київ
З кривавим ворогом у грі.

А над руїнами — як змії,
Як бризки ранньої зорі: —
Він знову наш, Червоний Київ,
В огнях, як низках прапорів.

І до далекої Варшави,
З вогнями Києва в очах,
Поривно йдуть залізні лави,
Панам несуть червоний жах.

Харків, червень 1920 р.

МОЛОДІ ПРИВІТ

Учорнів червоний стяг.
Червоніє довгий шлях.
Котить сальва — заклик новий:
«Будь наготові».
А назустріч — як дзвінок —
Рвучко славословить
Спеку жертв і перемог:
«Я завжди готовий».
Кроки тисяч легких ніг.
Бризки пісні. Теплий світ...
— Гей, тримайся, хто знеміг,—
Молоді — привіт!

Харків, вересень 1920 р.

УДАРИ МОЛОТА

Удари молота і серця —
І перебої... і провал...
Але ізнову розіллється
Вогнем гартований хорал:

Муром затято обрїй.
Вдарте з розгону: р-раз...
Ми — тільки перші хоробрї,
Мільйон підпирає нас.

Ми — тільки крешемо іскри,
Спалахують мільярди «ми»,
Розпанахають ковані вістря
Стару запону пїтьми.

Харків, липень 1920 р.

НЕПОТРІБНЕ ПОЯСНЕННЯ

Коли крик мій біжить під дзвін асонансу,
Коли тяжко ступають кроки рим,—
Знайте, що не Парнасом
Розоранжереїть мене старим.
Серед вас — молодих і потасканих,—
В колі ваших заломлених фраз —
Я самий молодий і самий прекрасний,
І самий сміливий з усіх вас.

Харків, лютий 1921 р.

ЕЛЕКТРА

(Фрагменти з радіопоеми)

З а с п і в

Радіо-серцеві струни
Ловлять хвилі-привіти,
Центральної станції — Комуни —
Міжпланетні приливні звіти:
Справляє неповторне свято
Кров'ю омита Зоря —
В тисячолітніх сонцевих морях
Заряджений акумулятор.
— Слухайте, — говорить Земля,
Вибухом сили сп'яніла планета.
Ніжно іскрять апарати Кремля
На словах маніфеста-декрета:
Хутчій — розплітайте чутливі дроти. —
Іскри плещуть в п'їтьмі —
Переплітайте: я, вони, ти —
В одне нерозривне напружене: Ми.

Хвилі сірих перекатів

З фронту на фронт — перекатами
(Маршу прискорений крок...)
Солдати, хвилі солдатів
Під знаком червоних зірок:
Лицарі Червоного Світу...
Іскри радіозвіту...

Хвилі жалобні

Прапори над заляклим трупом
Крилом голубиним —
Спивають рубіни
Поцілунків крижаних заціплених губ.
Трупи...
Трупи...
Люди...
Блиски в незрячих очах...
Рубіни закушених губ...
Прощайте.

Прощай.
Терпкий одчай

Клином нестерпним в груди.
Простяглись милосердні руки
Над долиною штурмів...
Зароїлися іскри-звуки,
Облягли жалобною габою
Поле бою.

Розливними маршами мідяних сурм
Плине потоками сила,
Зливає,
Зриває,
Зносить орлиними крилами
На верховини.

Симфоній
Тужливим потопом стерто
Зойки агоній,
Смерть...

Прокляття мурам!..
Фанфари:

Атака!
Штурм!

SOS.

Колчак і Денікін, Петлюра, Юдені..

SOS.

SOS.

Нервовий схвильований міх
Роздмухує іскри — в куточки небес.
Рівніше й рівніше дих
Червоних легенів.

Хвилі на схід

Килим, кав'ярня, паша,
Реве голодний ішак,
Шумить майдан.
Мула творить намаз.
А бризки радіо — в туман
Твердять: Кавказ,
Кавказ,
Кавказ!..

І над горами блиск —
Одсвіт червоних іскор:
Залив прилив спокійний Схід,
Рвонув напружений порив —
(Так дисонуючи) — привіт
П'ятипромічних злив.

Хвилі напружених м'язів

Локомотиви — йоржистим хропостом.
Іржа — струпом рани.
Бур'ян: —
Поля.
Виснагла постом
Земля
Спрагно хрипне:
Р о - б о - т и .
Час!

Заіскрило гасло:
Час.

Неділі, суботи —
Везувій електрики,
Енергії плин.
Мільйони насичених розмахом рук,

Зуби машин
Навалились із кректом —
Зварюють крицею напружений рух.
Глибше, глибше ніж!

До приску,
Врізайте плуг,
Вганяйте леміш,
Шаленійте рухом!

Искор
З турбін
Хлеще плин,

Зводить дух
Землі
До глибин...

Клубами диму, хмарами,—
У-ух —

Засмальцьований димар

Роздмухує

Рух!

Парами

Чітко

Вступаючи трійками, чвірками,

Сотень чечіткою,

Тисячів перебоями,—

Молоти, молоти, вдари

Прибоєм

Мільйонів пружинястих рук!

Хвилі, що замикають коло

Центральної станції,

Уперто звикле —

Виклик:

— Америка, Італія, Франція!

— Америка!.. Італія!.. Франція!..

Через Ганг:

— Англія...

— Англія...

— Англія...

В темній вогкій атмосфері
Міриадам іскор —
Смерть.
... Англія. Франція. Америка.
Англія... Франція... Америка...
— Снопамі, хвилями іскри.—
Міст!
Двері!
Іскор!
Стріл...
Іскри.
Стріча.

Стриманий
Вибух — глухо...
Замкнувся круг,
Зникає тінь! —
Всі п'ять суходолів Зорі
Іскрять червонястим промінням.
Шапки — додолу! — невтримно
Проймає-горить
Гасло радіозвіту:
Слава вільному Світу!
Гімн!
І з гімном космічним
В етерних морях
Розмашно-ритмічно
Гордо прямує
Вільна Зоря.

Харків, лютий 1921 р.

НЕСКІНЧЕНИЙ МАЛЮНОК

На шибках — зимових мережок
Зірчасто-білий візерунок.
Червоним одсвітом пожеж
Горить нескінчений малюнок.

Харків, березень 1921 р.

Я ЗНАЮ...

Любов — кошмар, любов — наруга,
Любов — знущання над собою...

Я знаю — кров останню вип'є,
Коли до серця припаде.
Я знаю — нерви стануть дрип'ям,
Коли очима поведе.
Але я кличу, кличу, кличу:
— Відчуй... Прийди — і близько стань.
На мене глянь, Так просто-просто:
Без поцілунків, без зітхань —
Я твій тринадцятий апостол
Від димарів, з вогню повстань...

Харків, листопад 1921 р.

ЛИСТ

Я прийшов з тобою попрощатись...

Що ж — прощай. Забудь мотиви вітру.

І ласкаві тихі голоси

У кущах, у тінях, у глибинах

Любого колись, старого парку.

Ще забудь партнера мовчазного —

Так уперто він блукає поруч,

Наче тінь твоя (чи тінь його сама ти?)

По шляхах одних, на перехрестях,

Так уперто ловить зором очі,

П'є-читає книгу тайнописну

Й перервавши — знову йде окремо,

Влившись розпеченим шуканням

В ціле море руху колективу.

Тільки знаю я: ти не забудеш

(Будеш, будеш жить минулим юним!).

Не ховайся: знаю, відчуваю,

Як тяжать пласти покори і одчаю.

Знаю, знаю, бачу — помічаю

Тугу по весняному розмаю,

А життя — дивись — шумує, кличе

І не тільки в тишу книжних томів,

В зоряні простори наукові.

Але в гущу, на завод, в райони,

В натовпи людей — то рідних, то ворожих.

Йди, міцний, упертий і активний,

Буде все, як бути мусить.

Буде добре, добре, добре буде...

А життя шумує, б'є, іскриться —

І в ньому — я, твій партнер незваний,
Буду жити тисячу найменше років.
І тебе з собою кличу.
Ну, прощай...
Чи, може, знову: здрастуй?..

Москва, 31 січня 1922 р.

ПОЧАТОК

I

Розбито, розчавлено гада,
Одібрано землю у пана,
Поділено по-хорошому
Між селянами.
І Радянська влада
Стоїть на сторожі.
А чого ж то ізнову бідні
Знемагають? —
Голод і злидні,
Замість раю...
І важурилась голода, посмутніла:
— Гей, чи не дурно пропала
Наша сила?..
Щось наче куцї
Нам здобутки придбала
Револуція...

II

Тисячі й тисячі літ
На лани
Лив свій піт
Селянин.
Лани не свої, а панські,
І сам був худобою в пана.
Коли ж були землі й селянські,
Так самі, що не є, погані.

Колупав спершу ралом
(Дерев'яна така розкоряка)
Селянин оту землю. Земля ж давала —
Наче кіт наплакав.
Потім здобувся на плуга
(Скував робітник),
Стала легшою праця.
Тільки й за плугом — не гратися!
Наче він працював цілий вік,
Орав, сів,
А земля родила туго —
Та й те йшло до панської пельки.
Кректав селянин і мріяв:
— Ех, якби то добути земельки!..

III

Ну, от нарешті, вже й скинули пана.
Та наче й скінчили діло:
Поділив, мовляв, землю селянам,
А вона узяла і вродила,
Та вродила так,
Що усім стало вволю:
Іж усмак
Та прихвалюй долю.
Тільки дурень шукає грушок на вербі
(Не посадиш — не назбираєш).
Ого-го!
Ще попоприють наші горби.
Ще зазнаєм всього,
Поки добудемо раю!
Ну, та уже не вертатись назад
До старих набридлих латок!
Цупко держись за радянський лад
І пам'ятай:
це ще тільки початок.
Землю забрати хоч важко було,
Це ще не штука,
Є ще дорожче за землю добро:
наука.

Скажем — поганий у тебе ґрунт,
Не варто неначе й орати,
А наука розкаже — й посіявши фунт,
Можеш сто пудів зібрати.
Цупко держись за радянський лад, —
Він розв'язав тобі руки.
Важко — а йди, уперед — не назад —
Забирать в свої руки науки.
Без науки, знаннів, без залізних машин
Ніколи не прийде достаток.
Рук не складай.

Ворушись, селянин!

Боротьби іще тільки початок!

1922 р.

НА ОБВАЖНІЛІ...

На обважнілі, розпатлані нерви
Навалилося буднями.
Занудило стіни паперами,
Грудки під ногами — груднем.
Кожен день мобілізація й черги.
З остюками хліба крайки,—
І десь далеко-далеко берег.
Не дотягтись до теплої руки...

...Гей, червоні коні на припоні
Посхиляли голови низько.
А багнети гострі — під наметом
Геть поржавіли, без блиску.
Посмутніли вогні...
Тумани вдалині...

— Хто там співає тужливі пісні?
Хто там співає?

Харків, жовтень 1922 р.

СЛОВО «КОМУНА»

Слово «комуна» — як постріл,
Слово «комуна» — як спів.
Погляд свій — думку загострив,
Протинаючи мряку віків.

Плечі — залізні машини
(Думка — упертий ланцет).
Слухняні енергії плинні,
Музика кличу «вперед».

Але запальні аргонавти,
Розбиваючи грудьми бурун,
Охрещують панцирні авто
Іменем ясним «комун».

Погляд свій — думку загострив,
Протинаючи мряку віків:
Слово «комуна» — як постріл,
Слово «комуна» — як спів.

Харків, 7 листопада 1922 р.

РАНОК

Сонце сходить...
— Добрий ранок, сонце!
Ще один бадьорий день приходить —
День життя, роботи, боротьби,
Зціплених зубів, напнутих м'язів,
Ароматів диму, поту і квіток.
Чи протягне він свої години,
Наче заклопотаний, одноманітний
Довгий-довгий потяг той вантажний:
Без одмін, буденно, працьовито?..
Чи розгорне поривчастим рухом
Несподіваної радості прапор квітчастий
І знесе бурунною спіраллю
До надзоряних екстазних верховин?..
Чи закутає вогким серпанком смутку,
Залоскоче терпкою печаллю,
Защемить бажанням нездійснимим?..
Чи затисне ржавими кліщами
У кутку тупого, злого болю
І напоїть люття — п'яним трунком?..
Чи ударить кулею на зльоті —
Мукою розверне гостро серце —
Опече, залле, затопить кров'ю?..
... Все одно — він наш, цей день бадьорий,
Наші дні, століття і простори,
Наше сонце і мільйон сонців.
Візьмем все в свої важкі ми руки,
Як штурман — штурвальне колесо
На слухняному гіганті-пароплаві.

Сонце сходить...
— Добрий ранок, сонце! —
Хай приходе ще один з безвіччя:
Зустрічаю його радісно і просто,
Засукавши за лікті рукава,
Ясним поглядом очей у очі прямо
І гучним, бадьорим криком-співом:
— Го-го-го... Приходьте,
Повоюймо!

Харків, 18 квітня 1923 р.

ТИ ПРОБАЧ...

Ти пробач мені, любов, маленька дівчинко,—
Я з тобою і нерівний і розкиданий.
Се тому, що я боюм довіку відданий,
Се тому, що я шаленим бурям рідний,
Що в тебе таке нервове, ніжне личенько...

Харків, травень 1923 р.

БАЛАДА ПРО ЛЮБОВ

Взяв у ревкомі конверти,
Сказав у ревкомі: прощай.
Помчав назустріч смерті,
Туди, де кулі дзижчать.
Був у отамана джурою,—
Іде знов у ворожній стан.
Летіли часи — бурєю,
А часами здавалося: стануть...
У отамана «Стеєр» за поясом,
В кишені — «Вікторія-Сміт»,
Рвучкий, перепитий голос,
А очі — все помітить.
Коли повернувся до штабу,
Одчеканив: — Я вже тут.—
Отаман зміряв: — Мабуть,
До яру тебе поведуть.
Хоч ти й повернувся у штаб мій,
Але наказу мого порушив...—
Очі з очима — мов шаблі
Стялися — й ані руш...
У джури — очі сталеві
(Добрий пройшли гарт)...
— Що ж, розстріляй, коли треба...
— Ні, це я так, на жарт.
Тільки вдруге, із штабу
Коли скажуть мені: зник,—
Знайду — і тебе й твою бабу,—
Поставлю сам до стіни.—
В бандитське запілля в конверті

Маніфест передав ревком.
Слово не вчинить смерті,
Але іноді рве, як бомба.
Переорало дороги,
Напоїло тривогою місто,
Хлопці в каліках безногих
Пізнали шпиків чекістів.
Всіх розстріляв біля хати,
Всіх поодиначі отаман.
А на ранок — під штабом плакат:
«Проти ката повстанем».
Переорало дороги,
Переярило яри,
Розливаються хвилі тривоги;
Нічим отаману крить.
А коли з-за борів синіх
Ворог обліг, як тінь,
З бою отамана виніс
На стежку таємну кінь.
— Розбіглися хлопці з бою,
Програно мною бій,
Не залишилось набоїв —
Треба тікати й собі...—
Але наче подвоєно вдари —
На стежці — кінських копит:
Навздогін за отаманом шпарить
В лісі погоня з степів.
Став, причаївся за дубом:
Мчить верхівець — один —
За отаманом любий
Джура його молодий.
— Стій, ти куди?
— За тобою...
— А, за мною? Від баб?..
Щось не бачив тебе серед бою,
Коли я ворогів рубав...—
Джура спокійно: — Годі!
Вгору руки. Закінчено гру.
Я — коханець комуни. Заводів
Вірний слуга і друг...—
Блиснув очима. Похмурим

Одразу став отаман:
— Коли так обкрутив мене джура,
Значить, молодість зрадила нам.
Так ось хто твоє кохання?
Ну, що ж — забери мою кров —
Перемагає останнім
Той, в кому дужча любов...—
Погляд сталевий у джури:
— Годі, програно гру.
Не розмовлять! Не обдуриш!..
Кр-р-р-ро-ком — руш!..

Харакс, 4 липня 1923 р.

ТВОРЧЕ «ВІРУЮ»

Для інших (котрі поети)
Ворог той, хто пише «не так»:
Одним — ті, що пишуть сонети
І на рими наводять лак,
А другим — розхристаних ритмів,
Обскубаних рядків батьки...
Комусь — бути побитим...
Комусь — лаври й вінки...

А для нас —
Ворог класа:
Стиснем слова в кулак,
В набій слова вженем —
Р-раз...
К-р-р-а-к...
Знай — коли творить маса, —
Не втікай — дожене!..
А коли витрясем визиск,
Війною розіб'єм війну,
Походом на господарчі кризи,
Варварство й дичавину...
Хто з нами в лавах упертих
Зустрічає грудьми удари,
Хай він і рядка не напише до смерті—
Він творець. Бо він комунар.

Харків, листопад 1923 р.

ПАРК

Червоної брами обійми
Радісно — навстіж.
Ялинки — промерзалими віями.
Біло-пухнасті лапи
М'яко — в сніговий пласт
Перлистими пазурами крапель.
— Здрассте...
— Драстуй! —

І раптом:
Кинуло молодо-ясно,
Збило сніжкою шапку.
В снігу вся шинеля.
(Срібного сміху дзвінки).
Полетіли папери з портфеля,
Вибитого з упертої руки.
В білі пухові постелі
Попадали горілиць —
В очах веселих
М'які блискавиці.
Грудки снігу (як голуби)
В обличчя рожеве — цок.
Знову бій
І сміху дзвінок.
Наламали гілля з зеленої ялини
Крадькома — щоб не побачила сторожа.
Проходили по вузькій стежині,
Шукаючи дірки в огорожі.
Лоскотали лапи снігом за шиями,
Посипаючи пухом свіжим-свіжим.

Простору білі обійми
Розкинулися в полях сніжаних.
І з-під прижмурених білих хмар —
Синього бору погляд глибокий...

Обминули пару.

— Цілувались, їй-богу.—

Вийшли на шлях,
Совгали зомлілими ногами...
Я—

Молодий, з молодими вами.

Харків, грудень 1923 р.

ПРИВІТ ДЕМ'ЯНОВІ

ЦВК означив революційні заслуги
т. Дем'яна Бедного, робітничого поета,
і нагородив його відзнакою Червоного
Прапора.

З газет.

Сотні й тисячі років поети
На тисячі різних мов
Пишуть октави, терцини, сонети:
Про місяць, квітки, любов,
Про дівчаточок ціжних,
Про прекрасні душі поетів
І ще про безліч різних
Так само важливих і потрібних предметів...
І кожна кудлата (чи голена) морда,
Що злізла і преться іще «на Парнас»,
На «гору красивих і високих ідей»,
Дивилася згорда
На нас,
На «звичайних, буденних людей»...
Чого не робили? «Співали», «учили»,
«Палили глаголем», «обливали слізьми»,
Нашу уяву
Геть столочили
Слинявими музами —
Наче отаву
Кіньми...
Але заявився на «їхні лани»
Хтось із простим живим словом
І сказав: «Що пани — то пани,
А ми робимо світ новий.

А ми знаєм: для того, щоб «відчутти красу»
І «оспівувать дивні ночі»,—
Треба їсти, ну, хоч ковбасу
(А ковбасу робить робочий,
Що їсть — коли їсть — без ковбас),
Так от ми і хочем
Здобувати для всіх — і ковбаси й Парнас.
— Єднайся, люде робочий! —
На Парнасі усі затуляли носи
(Пахло дьогтем з мужицького возу).
— Фе! — верещать, — ні краси,
Ані форми, ні стилю!
— «Публіцистика!»
— «Проза!»
Й кожен слизняк,
Кожен блазень
(Глянути — бридко)
Цвіркав крізь зуби: «Це — так...
Мразь...
Звичайна агітка!...»
А той — все писав і писав...
Не глядя на зойки поетів.
Прийшла робітнича гроза
(Без сонетів).
— Революція. Знову робота тяжка:
В броньовиках
З фронту на фронт, між червоних солдатів,
Без «ліри», без «струн».
Агітатор,
Вояк і трибун,—
Поет робітничих комун...

Харків, 1923 р.

ЗА ВІКНАМИ ПАЛАЦІВ

Коли під вікнами палаців
Із кличами «війна — війні»
Проходять лави армій праці,
Що в тих палаців глибині?
Замовкни, серце зажиріле,
Обличчя, не жовтій від жовчі.
Це ті, що їх іще не вбили,
Це ті, що вже не підуть мовчки
Під музику і барабани,
Під спів попів і під команду
На братобитву, смерть і рани,
Щоб звеселити ситу банду.
Проходять мимо. І в палацах
Дзеленькотять дзеркальні шиби.
Мов клич — каміння: вікна вибить.
І страх зубами чітко клаца...
Пройшли. Фельдмаршали й банкіри
В палацах — знов війни герої:
Ім ренегат, лакуза щирий,
Повідомив: «Вони без зброї...»
— Без зброї. Добре. На війну...—
Притупнув генерал ногою
І... змовк. Поблід. Згадав одну
Країну, що стоїть стіною,
І де «вони» — вже мають зброю...
Коли під вікнами палаців
Із кличами «війна — війні»
Проходять лави армій праці,
Що в тих палаців глибині?

Харків, жовтень 1924 р.

МІТИНГ

(Натура)

Спитали мене: — Еджевуд.—

Наші вуха повні вщерть...

— Що таке Еджевуд?

— Еджевуд — це смерть.

В порожніх долинах

Збудували в момент завод,

Святили в ім'я духа, отця і сина.

Навезли ще робочих. Пустили на повний ход

Мури, цехи, бараки,

Лабораторії, колби,

Вартові, мов цепні собаки,

Техніки, вчені, інженери,

Начальник заводу — мов голуб,

Приязний, тихий, білий,

Сотні робочих із війська,

Ситих — візьмуться салом

(Треба ж робити без ризика) —

Це Еджевуд. Арсенал.

З сіллю, вугіллям, залізом

Мчаться в завод вагони.

А назад: сталевосизі

Балони, балони, балони,

В Еджевуді налиті вщерть,

В балонах —

Смерть...

Є у вас брат —

Його задушить.

Мати,
Сина чекаєш з війни.
Страшно було порушить
Його в полях братобитви.
Роздутою тушею
Кинутий він між убитими.
Дівчино! Милий не прийде,
Не поцілує в очиці —
Газом дихнув він. Зблідлий,
Втративши розум, блукає
В лісі між хижі вовчиці...
Хлопчику, дівчино, любі,
Бідні мої дитинчата, —
Вашого тата немає:
Випекло очі і губи,
Газом, що яблуком пахне,
Спечено вашого тата...
Що ти питаєш про друга,
Дужий, сміливий юначе.
Там, де зелененька смуга,
Хмарка проплинула газу, —
З друзями нашими сталося жахно:
Разом,
Неначе
Трава під косою,
Ціла колона лягла їх —
Тисячі три чоловік —
В траві укриті росою
Навіки...
Знаєте птахів залізних,
Гордих, прудких птахів,
Шум їх мотора — грізний
Жах.
В кожному з них — набої,
Газом наповнені вщерть.
Місто, село!
Над тобою
Кружляє
Смерть...
Що ти кажеш... Це байка.
Сниться таке тільки в снах,

Ми зупиним життя. Оповістимо страйк.
Ми мільйони. Працюючий люд.
Воювати — ніхто не може.
— Переможе вас Еджевуд...
— Еджевуду — війна,
Доброхімом його переможем.

Харків, жовтень 1924 р.

ПРАЦЮЮ

*На роковини „Гартіві“
присвячую*

Погано гріється горно?
Вугілля із сміттям?
Дарма! горітиме й воно,
В землі ж лежить немало
Пластів вугілля. Стане нам —
Наляж на піддувало!
Це що? солома у вогні!
Вона перегорить.
А це? Щетина із свині!
Нехай. Перекурить...
В степах. Під нивами. В землі —
Руда. Руда. Руда...
Горно палає веселіш
І вже готує в димній млі
Наш молоток — удар...
Хихоче з нас безкостих хор:
«В Америці поглянь.
Там — скрізь електрика, мотор, —
Не ваша кузня — дрянь!»
Нехай! Ми з «кузні» почали,
А там — електроплав,
Коли в турбіни упряжем
Мотори хвиль Дніпра!
Не мрій: працюю! І сам гори —
Робота — це не жарт!
Усе в цій «варварській» землі
Пройти повинно гарт!

21 грудня 1924 р.

ШАРЖІ, ПАРОДІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ НОТАТКИ

Порі... — не... Тися... — не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...
Тися... не...

1975

НАДІЯ КИБАЛЬЧИЧ

(Весняна ніч)

Видно — не видно... Знаю — не знаю...
Тихо як плаче роса...
Зірки очицями журно моргають...
Тихо... так тихо... Сльоза...
Сум очерету... Над річкою верби
Так тихо у воду схилили гілля...
Страшно. Мій настрій та в тузі не вмер би...
Айстри ридають... Десь плаче теля.
Тихо — не тихо... Дихать — не дихать...
Сни мої — чари. Сни мої — цвіт...
Та не піднось же розпалений віхоть
До мого серця — любов-первоцвіт...

1915 р.

НА КОЛИСКУ ПАНФУТУРИЗМУ

(Із старого зшитка)

Ви хочете прослабить Космос
І суєте уперто клізму...
К чортам! Хай слинявий філософ
Мусолить кістку футуризму.
Майбутність — у веселім жарті,
У серця стислому пориві,
Майбутність — в гарті,
В зливі,
А ви шукаєте посуду,
Щоби прочистить ржавий шлунок,
Щоб «без одвічної полуди»
Прийняти зілля порятунок...
Звичайно — гній поїть коріння
Троянд (ще як прекрасно пахнуть!).
Але нещасні сотворіння
З кав'ярні, з бару — звістку жажну
Про гній,
Про тлін — в уяві куцій
Прибрати хочуть в образ мрій
«Футуристичних революцій».

Харків, 1920 р.

СЕМЕНКО МИХАЙЛО

Багнеться бути
Екзотичним кондуктором
Асенізаційного потягу
В одному із штатів Америки...
В ніч,
В ніч осінню,
В ніч осінню дощову
На тормозі
Цистерни останнього слова техніки
Сидіти
Зігнувшись,
Прищулившись
До холодно-блискучого ребра,
Й думати
Про барви яркочервоні,
Про хвилі одеколонні,
Про бузкові сукні,
Про канкан
В ресторанній
Сутені.
Мріяти.
Мріять...
Не вірите?
Плювають.

Харків, 1920 р.

Я. МАМОНТІВ

Як дивно! Боже мій, як дивно!
І та й не та!..

Я. Мамонтів.

Як дивно! Боже мій, як дивно!
Не та — і та... і та — і ні...
Так само лоскно-переливно
Масниться пляма на спині!

А скільки линуло подій
З моменту, як тебе забрали...
Шукав я — мовчки, без надій,
В гірлянди мрій вгорнувши жало.

І от — дивлюся — і не знаю:
— Чи ти моя — чи вже чужа?
Чи щастя знов своє збритаю,
Чи вгороджу в себе ножа...

Як дивно все!.. Як гірко й люблю!
Не та — і та... І та — і ні...
Моя, моя облізла шуба
Дає тепло чужій спині!

Харків, 1920 р.

ПАРОДИЯ

Читаю вірші Семенка,
І очі чухаються — плакати,
І написати тремтить рука:
Кри-
вля-
ка!

Харків, січень 1921 р.

ПАРОДІЯ

Коломийки Куликові,
Де вас друкувати?
Як вода з колес млинкових
Плинуть — не здержати.
Розлились водов студенів,
Чим їх зупиняти?..
Всевидату одступного
Треба зразу дати.

Харків, січень 1921 р.

РУР І ПОЕТ

(Пародія Рур)

Антанта дрянь.
Страйк їй в живіт,
Бомбою Крупа рань...

*Гео Шкуруній —
король футуросперій.*

Поет: — Рур!
Антанта дрянь!
Рви рвань!
Дуй горн,
Чуй волторн.
Крик футур —
Бий в морду,
Рань!..
Рур: — Знаю сам —
Без «футур»...

Трудно нам.
Не барабань,
Гео Шкур.
Жени рядки,
Бери гонорар,
Гарцуй «королем».
Моєї руки
Буде сильним удар
Без футур-поем.

Харків, 1921 р.

НА ДРУЖНІЙ ШАРЖ САШКА
(О. ДОВЖЕНКА)

Не я це, а портрет моїх мощей,—
Я зовсім не такий Кашей.
А за «портрет» такий я дорогого «Сашу»
При першій нагоді ще віршем ошарашу...

1923 р.



Василь Блакитний та Л. Є. Вовчик. Фото 1919 року.

З ДРУЖНІХ ПОСЛАНІЙ ЗЕМЛЯКАМ

I. Вол. Сосюрі

В Криму — троянди й олеандри,
В Криму — мільйони поетам тем;
Пішовши в Крим, у нові мандри,
Напишеш скільки ти поем?
Одну прислав: поема Хлоні.
Ах, Хлоня — хлопець! От удар...
Невже тепер тобі сторонній
Імен жіночих календар?

II. Остапові Вишні

Остапе, ув одній газеті
Псалми містили з псалтиря,
Сміялися над тим поети.—
Але виходить, ніби здря:
Бо хоч звете ви усмішками
Свої в редакцію листи,
Але ми догадались сами,
Що пишете ви... книжку: «Крим».
Харків, 1924 р.

ПИСЬМЕННИК У КРИМУ

*Остапові Вишні, усміхаючись,
присвячую.*

Письменник, вбивши зиму
У харківських льохах,
Попав якимось до Криму..
Ах!.. Ах-х!..
І гори, й море, й сонце
Кругом — сама краса.
Наладившись на тон цей,
Письменник... сів писать...
Списав — «Монаха», «Діву»,
Гурзуф, Бахчисарай,
Татарочку щасливу,
Перлистий водограй.
Списав — палке кохання,
Як умирав герой...
А наслідок писання:
Три книжки й... геморой.
Коли ж попали твори
Блискучі і натхненні
На списаний курорт,
Всі кинулись шукати
Кутків, де був письменник.
Знайшли — і сонце, й море,
Його стілець, кімнати...
Але не все. Пропало
Багато статуй, гротів...

..... 5

А сонечко всміхалось.
— Всміхаєшся чого ти?
— Нічого. Так. Нівроку.
А може — і над ним:
Книжки читав про Крим —
Дванадцятого року...

Харків, червень 1924 р.

МАНДРІВНИКАМ

(Побажання на дорогу)

I. Павлові Тичині

Коли поїдеш — у дорозі
Міняйсь пером із Валер'яном,—
Тобі це буде в допомозі,
А він — писати менше стане...
А ще: доїдеш до кордону,—
Купи «самонавчитель» мов,
Але не помилися знов —
Не Сирії й не Вавілону...

II. Валер'янові Поліщукові

Продав «Європу на вулкані»
І сміло двигаєш на Захід,
Мовляв: держіться, проше пані,
Ідуть на ваші ляхи страхи...
Але — «Європа на вулкані» —
Це, брате, не «Європа просто»,—
Дивися, хлопче Валер'яне,
Щоб не дали тобі там хлосту!

III. О. Досвітньому

Маршрут: Монголія — Україна.
Тепер: Європою — наскрізь.
Дивись: на Марс якимось чином

Десь у дорозі не полізь.
Бо в Марсі — «ніякого товку»,
А тут — клянусь ім'ям Хелмно,
Без тебе з'їсти легко вовку
«Вусор», і Семенка, й кіно...

IV. Всім разом

Хоча вже ясно видно тропи
Й квитки в кишенях до Москви,
Але... якби вже до Європи
Нарешті виїхали ви!

Харків, листопад 1924 р.

ПОБАЖАННЯ ПІД НОВИЙ РІК

«Г а р т ' а м»

Росте у лісі дуб,
В садах — кущі акацій.
Але чи буде жартом
Порада — десь на вулиці або в саду
Рости якійсь з організацій?
В побажаннях — далеко не піду
І в новім році побажаю «Гарт'ам» —
Помешкання для масової праці...

Журналу «Червоний шлях»

Літературний Пантеоне
(А хто ще каже: рідний лантух),
Хай в Новім році все червоне
В тобі стає й зі споду, й з канту.
А ще — запитання невинне
Від читачів твоїх терплячих:
Статейка провідна неначе
Нескінчена... про Україну...
Так як там із кінцем у неї?..
Невже ж терпіти до... ювілею...

«Журналові для всіх»

Плужанин, кілька аспанфутів,
А разом — це «Журнал для всіх»...
Що ж, у побажаннях своїх

Тебе не можу оминати:
Тобі бажаю, голубок,
Червінців трошки «на зубок».

«П л у г о в і»

Вже є «Жінплуг». І є «Юнацький плуг».
Ну що ж? Нехай і далі йде таким манером —
У 25-му замкнеться повний круг:
«Плуг-жовтенятами» і «Плугом-піднером».

31 грудня 1924 р.

С А Т И Р А

СІТОВИЙ

ЧИТАЧЕВИ

Спини уяви буйний льот!
Бо це —
Лиш газетярський мій блокнот,
І в нім — нотатки олівцем.

ВЕСНЯНА БАЄЧКА

Присвячується незалежникам

В троянду заліз непостійник-хробак,
Глянув на землю, на небо,
Впився в троянду, як треба,
І заспівав неборак:
«Прийшла весна. І все зазеленіло,
Усе цвіте — блакитне, жовте скрізь.
Червону ж квіточку я геть усю погриз,
Дарма, що небо посмутніло...»
Отак співав. Та пролітала чайка,
Довбнула дзюбкою і з'їла хробака...
Така
Коротка і немудра вийшла байка.

1919 р.

КУБАНСЬКИЙ ПОХІД

(З кримських мотивів)

Куркуль удавсь поганим музикантом,
Піддержати концерт не мав охоти.—
У Врангеля й урвався бас
З десантом...
Гей, робітник, чого ти —
Лупи барона — в добрий час,
Щоб позабув паризькі «ноти»
Й заверещав дискантом!..

1920 р.

УЛЬТИМАТУМ БОГОВІ

На небі тривога
І кавардак:
Для господа бога
Прасують фрак,
Шукають мрак,
Гуслі, тимпани, кімвали
Й інші причандали...
Серафими рвуть крин,
Чистять крила
(А крила чисто б шашіль поїла,
Якби не нафталін!);
Херувими позбивали носи,
Пообтоптували ноги,—
Бігають, підганяють,— бадьоро...
Янголів хори
Репетують по нотах: «Чертог
Твій прекрасний, боже сил!..»
— Що за пертурбація,
Скажіть на милість? —
Питають пречисті жони.
— Ша! Хіба ви не знаєте:
На небо з'явилась
Більшовицька делегація!..
Вдягайтесь хутчіше у білі хітони,
Гуляйте по раю з квітками,—
Та глядіть — додержуйте тону
(Знаємо ми ваші штучки!).
Не виляйте очима, як сучки,
А то вам

Сам Гавриїл дасть здоровенної бучки!..
Ну,
Чого остовпіли? Раз-раз!
Щоб не встигли й моргнути...

Коли це одразу
Торохтить Ілія на тачанці.
Піт із лоба — градом.
Галасує благим матом:
— Починайте співи, музику, танці!..
Вже там,
Коло брами,
Показалися прокляті голодранці.—
Враз
Засопіли сопілки, загули тулумбаси,
Задзвонили дзвіночки валдайські,
Отці преподобні під приводом Миколи
Ревонули райської.
Пророки,
Закасавши поли,
Взявшись у боки,
Одкинули коси з лоба,
Та як підуть у скоки,
Та як сипонуть дробом —
Гей, знай,
Хто баче,
Це тобі рай,
А не життя собаче!..
Довго чи коротко — гей,
А уже перед божим престолом
Стоїть кілька живих людей
І з значками серпа і молота.
На чолі делегації —
Мануїльський, що вдягнувся у фрак,
Надзвичайний Лаціс,
Рожіцин та Коряк.

— Слухайте,— як вас там,— біг!
Ми в буржуазному оточенні
І неп у нас. У ваш барліг
Ми лізти зовсім не захочемо,

Тим більше — що нам за резон:
Тут ні машин нема, ні тракторів
І небо ваше — царство-сон,
Далеке від планетних трактів.
Так от, пропонуємо вам
Із нами підписать угоду,
На час який: вам — небо, нам —
Земля, підземні надра, води,
І ще одне: давайте враз
Ізробимо репатріацію:
Попів і тих, хто вірить в вас,
Візьміть собі в небесну націю.
А в наші внутрішні діла
Не суньтєся... — Уже скінчилося!
Яка тут буча піднялась —
Плач, вереск, крик які зчинилися...
Що я... прокинувся... Таке
Після газет мені приснилося.

1922 р.

СХІДНА КАЗОЧКА

Султана детронізовано.

З газет.

В царстві отаманів
Жив один з султанів.
Жив, як слід султанам,
Ситим був і п'яним,
Добрий мав гарем
І кафешантан.
Словом — наш султан
Справним був царем.
Сповняв пости й намази,
Шукав хвали і слави.
Підписував накази
Й на них печатку ставив.
І за це чув від Антанти:
— Молодець у нас султан ти... —
А тепер... Аллах, Аллах!
Де наш добрий падишах?
А тепер уже нема султана,
Ні гарему, ні кафешантана,
Ні його наказів, ні печатки.
Батько вірних змазав салом п'ятки
Й чує від невдячної Антанти:
— Одчепись!.. Ішак, а не султан ти!..

1922 р.

АТЕІСТ

«Як пояснить наш президент
(Пристав хтось в сеймі до нового),
Що є в паперах документ
Про те, що він не вірить в бога?..»
Загуб, як вулій, парламент:
«Що? Президент не вірить в бога?»
Але не звомпив президент:
«Брехня! Я — вірю. Вам... в якого?..»

1922 р.

ПРЕМУДРЕ РІШЕННЯ

Провідники Другого й Двохполовинного Інтернаціоналів постановили, з огляду на критичний мент, який переживає всесвіт, скликати на 21 травня конгрес обох Інтернаціоналів.

З газет.

Шарлатан у газеті бульварній,
Буржуа у шикарній кав'ярні,
«Весь Париж»... весь Париж дармоїдів
Репетує ізнов: «До побіди!
Переможений все хай заплатить!»
План і накази єсть в генерала,
В ешелонах важкі єсть гармати.
Неслухняний гостинця здобуде...
То залізна нога капіталу
Важко стала на груди —
Робітничі груди.
Писали злегенька в газетах,
В кутках шепотіли:
«І знов кулемети...
І знов генерали...
Це ж... рух капіталу
На пролетаріат»...
Пожди...
Чекай, камрад,
Невже ж на поталу?
Ми ж робітничі вожді...
А скінчили тим, що зібралися знову
І винесли постанову:
«Констатуючи тєє, сєє і оне,
Що всесвіт переживає тяжкий мент,

Що більшовики скінчать Наполеоном,
Що капіталісти однімають останній цент,
Що всі б'ються без різниці нації й віри,
Що дорожчають не тільки жито, а й овес...—
Ісключать ще один бучний конгрес
...Місяців через чотири...
Поки конгрес той збереться,
Чи не станеться так:
Робітник розігнеться
І чоботом нижче спини
І Другий і Двохполовинний —
Бряк?

1923 р.

ПО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

В європейській пресі з'явилася з румунських джерел звістка про переговори з СРСР в справі Бессарабії, основою яких буде поділ Бессарабії.

З газет.

Румунський уряд прийняв пропозицію С. Петлюри про організацію ним оборони кордонів Бессарабії.

Звідти ж.

Ну й хитруни! Ну й дипломати!

Високу зразу знать культуру!

Незручно так, самим віддати —

Кого ж покликати? — Петлюру...

Петлюра — зразу — тут як стій.

— Я раб румунської корони

І досвід маю — захистить

Країну можу від червоних.

— О, вас же знає вся земля

Як фахівця цієї справи! —

Прорік міністр, — і певен я

Що й тут набудете ви слави...

Гаразд!

І вже до короля:

— Н-да, цей нам всі діла поправить,

Цей захистить нас, наша власть

У Бессарабії — за муром!

А не захистить — все оддасть

І утече швидким алюром.

1923 р.

КРУТИ, ТА НЕ ПЕРЕКРУЧУЙ

Селяни Стрижевської волості Вінницького повіту постановили завести «податок на богів», що йде на користь бездоглядних дітей. Селяни почали ховати ікони.

З телеграм.

Стрижевці-молодці! І без Центроподатку
Податками обклали — бога!
Хвалити б їх за революційну хватку,
Але одна гризе мене тривога:
Що як старі баби
І темні «божі раби»,
Образившись за бога,
Що його,
Як непмана, податками обклали,—
Почнуть іздуру вироблять скандали?

Не знаю, чи з'їдять хоч щось із того діти,
Що виручать стрижевці із ікон,
Чи буде харч лише для «піп-політ-освіти»...
Звідсіль — резон:
Недолюблять ікон,
Але без толку темних не дражити.

1923 р.

ПРО ПРЕМ'ЄРА, ЩО МАЙЖЕ ВСІХ ЗАДОВОЛЬНИВ

Німецькі соціал-демократи вихваляють прем'єра Куно за його угодовську щодо переговорів з Францією позицію; праві, навпаки, задоволені твердістю позиції прем'єра — проти переговорів.

На прем'єру — добрий фрак,
Сам він ладний — так і сяк:
І задком,
І передком...
Слово ж скаже —
Як медком
По губах помаже...
«Ах, який він дипломат,—
Мліє жирний «демократ»,—
Він твердий,
Хоч куди,
І чужому капіталу
Рідного не дасть в поталу,—
Ні, не жди!»
Збоку ж — кислий меншовик
У долоні плеще (звик...).
«Нам дано
Лиш одно —
Зрадити народу,
А знайти угоду...
Ах, Куно!..»
Робітники лиш, комуністи,
Не раді із промов міністрів:

«Зовешся Вірт ти чи Куно,
Пий пиво чи «чуже» вино,
Крутись чи передом чи задом,—
Ну, а для нас ти будеш гадом
Усе одно!..»

1923 р.

ПО-СВОЄМУ

Фашисти конфіскували Марксів
«Капітал».

З газет.

Галасував робочий люд:
«Геть з капіталом! Вільний труд!»
Прийшли фашисти
І спитали:
«Чого вам?»
«Їсти!
Конфіскувати капітали!»
«І тільки всього? Ну, гаразд,
Але не зразу, а помалу».
Шарах!
І враз —
Наказ:
Конфіскувати в книгарнях
Всі книжки «Капіталу».

1923 р.

ДОКУЧНЕ ЗАПИТАННЯ

Французький кабінет міністрів нараховує в своєму складі 10 адвокатів, 3 інженерів, 3 журналістів, 1 фінансового інспектора і 1 капітана далекої плавби.

З газет.

Це не дивно — в кабінеті цілих десять адвокатів.
Не злодюжка ж до підсудних на дубову лаву сів,
А халуга міжнародний хоче світ обшахрувати.—
Тут не десять — цілі сотні треба добрих брехунців.
Інженери — теж потрібні: будувать заводи зброї
І предмети гігієни (серце Франції старе!).
Журналістів — тільки трое...
Але, мабуть, густопсових відшукав Пуанкаре.
Ну — інспектор. Непогано,
Де афери — як гриби...
А навіщо ж капітана?..
Ще й далекої плавби?!

1923 р.

ЛИЦАРИ НА РОЗДОРІЖЖІ

(Балада)

То не вітер шумить, не лютує то шквал,
То не грізнії сурми сурмлять,—
То шикує полки запальний Шаповал,
Винниченко веде свою рать.
Б'ють копитами коні,
За копитами — хмари...
Бережіться, червоні,—
Москалі, яничари!
Коли раптом — плита. Шаповал підліта,
Прочитав собі щось на плиті тій —
Озирнувся назад: з ним один тільки брат —
Винниченко, братенник Микиті...

Сентенція

Немало пропало Н-ських крон там,
Де Винниченко й Шаповал ідуть єдиним фронтом.

1923 р.

«СВЯТЕ МИСТЕЦТВО»

Знаменитий польський музикант Паде-
ревський в Парижі дає концерти на ко-
ристь «Фонду вдосконалення отруйних га-
зів для війни».

З газет.

Лоскочуть звуки чарівні

Чуття паризького бомонду...

Музика «із себе вилазить»:

Сьогодні всі його пісні —

На користь фонду

Отруйних газів.

Слинять дурні і дури

Про «надкласове» естетство...

— Оце вам к-культура!..

Оце вам — «святе мистецтво»!..

Харків, 1923 р.

«ВЕРХІВЕЦЬ БЕЗ ГОЛОВИ»

Їздить пан по вузьких коридорах,
Б'є коняку, плає на всі боки:
— Де сусід, де колючки, де рви!
...Мабуть, скоро
Буде панові досить мороки,
Як не знайде собі голови...

1923 р.

ДУМКИ АМЕРИКАНСЬКОГО ДЯДІ

Гувер, міністр продовольчих справ в Америці, оцінює японську катастрофу так: «Японія швидко відбудується, бо постраждала вона на стільки, на скільки постраждала б Америка, коли б в ній було зруйновано 2 міста».

З газет.

В Японії прорвало Фудзіяму:

Біди, біди!..—

І від вогню, і від води...

Кому б ото, коли не «дяді Саму»,

Тій знаменитій Арі,

На допомогу сипонуть доларів?

А «дядя» — зирк з-за океану:

— Оце вам землетрус? Ну, так...

Та це не землетрус — пустяк!

Таку загоїти — неначе плянуть — рану,

Попрацювавши добре рік чи два.

.....
Тимчасом «дядя» добре вмоститься

На островах...

1923 р.

КРОКОДИЛЯЧІ СЛЪОЗИ

По церквах попи пояснюють землетрус в Японії божою карою.

З дописів.

Дійшла, нарешті, й до отця Амонія

Звістка, що постраждала Японія.

І отець всечесний з грубим басом

Завопив диким гласом:

— Оле ми грішному!.. Скільки жертв!

Два мільйони тільки мертвих:

Похорон...

Міліон...

Панахид — міліонів до двох...

Ох... ох...

А за рятунок від трусу — молебнів?..

А за інші відправи требні?..

— Аж мутніє в очах...

Жах... жах...

Моліться, вірнії! Божої кари

Щоб хоч вас проминули удари!

Дурний хай слухає і лобом б'є підлогу.

А ми пішлем японцям краще допомогу.

Отців же Амоніїв

Можемо прямо

Післать до Японії —

На Фудзіяму.

1923 р.

ДРУКАРСЬКА ПОМИЛКА

Держави Малої Антанти передали
Раді Послів ноту.

«Вісті». Телеграми.

Друкарські «помилки» — для авторів заріз,
Але буває іноді і влучно:
Так, «Рада II ослів» — який глибокий зміст!
(Хоча з рахунком вийшло і незручно,
Бо в раді тій — не пара віслюків,
А вірних з півдесятка).

Проте (не можу й тут я без докірних слів:

Як кажуть: «правда-матка»).

За влучний вираз нашим друкарям

Я не пробачу пережитих драм:

Коли твої улюблені рядки

Вмирали у ганьбі від їхньої руки.

1923 р.

НЕ БУДЕ ТАК!

Шепоче ворог і злорадісно киває,
Що буде так:
Учитель голопузій
До вікон книгарень дівтору поведе
І крізь вітрини скло покаже їм книжки,
Лиш так привчаючи до літер і до знаків,
А миші їстимуть книжки по склепах книгарень;
Умре без книжки (без повітря!) школа.
І в темряві занидіє село й квартал робочий...

Ще буде, коли ми напруженим зусиллям
Не зведемо кінців проклятих «ножиць»,
Що рвуть на частки нашу всю роботу,
Руйнують господарство і культуру...

Але не буде так! Тому порука
Револьюційна воля робітництва,
Його упертість і самовідданість,
Компартії тверда рука і гострий розум!

1923 р.

МОЄ РАДІО

Нью-Йорк. Оповіднено конкурс на
найкращий план попередження війни.
Перша премія — 100 000 доларів.

Радіо.

Нью-Йорк. На конкурс. Від Пронози.
Єдиний шлях уже тепер,
Щоб не лилися кров і сльози,
Щоб попередити війну —
На цілий світ СРСР
Поширить.
Ну?..
Долари
(Сто тисяч, звичайно)
Шпарте
Телеграфом негайно
На рахунок Червоній повітрофлоті
(Війнам найгірша загроза).
Без неї у вас в Нью-Йорці
Не стане охоти
Здійснять мій проект.

1923 р.

ОСТАННІ ЧАСИ

Микита Шаповал поблід,
Сам Винниченко — хмурий
І зовсім «незавидний вид»
У Симона Петлюри.
Із слізьми Винниченко рік:
«Товариші!.. Панове!..
Українську мову більшовик
Звернув на урядову.—
Усі читатимуть мій «Гріх»,
Мене ж не пустять... знову»...
«Українцем стане кожен жид,
Останній кацапура...
Прийшов нам, браття, перевід...»
Заскреготав Петлюра.
«Діждались,— мовив Шаповал,—
Скрізь українізація,
А ми отут, неначе кал...—
Пропала наша нація».
«Хіба зробить останній жест —
Послать до Ліги Націй...»
«Протест! — гукнули всі.— Протест!»
.....
Проти українізації?

1923 р.

КОМУНІЗМ НАВИБОРІТ

«Хто не працює, може і не їсти»...

Сказали перші комуністи...

— Не робить хто? — Буржуй? —

Промовив Муссоліні:

— Е, чорта з два! не робиш, так не жуй.

А щоби буржуям було з чого жувати —

Всі підприємства їм віддати...

В Італії і праця й дисципліна

Під канчуком фашиста Муссоліні:

І буржуям знайшли роботу —

Спать, їсти й пити до поту...

1923 р.

ТИША В ГАМБУРЗІ

Соціал-демократичний уряд Гамбурга постановив видати кожному поліцаєві по 20 мільярдів марок за придушення робітничого повстання.

З газет.

По двадцять мільярдів марок
Одержав кожний поліцай.
Пролетарів і пролетарок
Кормили куля і нагай...
Історія колись напише
На вкритих кров'ю сторінках,
Як в Гамбурзі повстала «тиша»
При юдах — при меншовиках.
І як нагай і чорна зрада
Будили робітничий гнів,
Щоб на численних барикадах
Лунали голоси суддів.

1923 р.

ЦЕ ТИ

Каска. Чобіт. Остроги.
У руках — кагай.
Президент біля ноги
(Хай цілує, хай...)
Це ти, Німеччино, країна інтелекта,
Цивілізації, культури...
На тобі чобіт генерала Зекта,
Як вівіска на казематнім мурі.

1923 р.

ВЕНЕРА КОНТРАГЕНТОМ

(Бувальщина)

Ви чули, мабуть, що Венера —
Богиня краси й любові.
Поетів братва гостропера
Співали про її брови,
Про груди її, про очі,
Про пригоди її в ясні ночі...
Ви знаєте теж, що «венера»
Не зовсім принадна штука:
Майже така, як холера.
Познайомитись з нею — мука.
Привезли її, кажуть, із Франції
І звать по-народному — пранці.
Не про них я. Іще є одна —
В небі серед планет,
Так вона
Стала тепер... для радянських газет
(Не анекдот, не легенда!)
За контрагента.

Почалось воно так:
В селі Макіївці, Прилуцької округи,
Стара бабуся терла мак
(Чи на коржі, чи на потреби другі),
Коли це — кум Панас,
З сусіднього села:
«Здоровеньки були, чи все у вас гаразд?»
«Та помалесеньку. А у вас?»

Розмова йшла

Про коні, про податок, про індичку,
Що здохла так, не знати із чого,
Про «ножиці» якісь, про «шехву» та про «смичку»
(Щось смикати хотять, мовляв, не знати лиш
з кого),

А там, по слову — слово,
І до Венери підійшла розмова:
У місті від когось Панас чув на базарі,
Що та Венера гаспидська летить
На землю впрост. Що через місяць вдарить,
Та так, що все розтрощить вмить.
«Ой, лишенько!.. Та це ж господній суд!..»
Бабуся в голос. До сусід. На люди.
Панас поїхав, баламут.
Послухайте, що далі буде.

А було (коротко, щоб не тягти):
Чутка пішла з хати до хати
Про Венеру, про те, що лишилось — лягти
І умирать, бо нікуди й утікати.
Кавардак...
Гармидер... Завія...
Так
Пішла по всіх селах веремія...
Скінчилось тим, що на сході
Комнезам постанову провів:
Щоб не було бучі в народі,
Щоб не крутилося всім в голові,
Щоб мати всю правду про кляту планету —
Передплачувати газету
На кожних півсотні чоловік.

Скажете — байка? Ну да!..
— Прочитайте полтавський «Голос Труда».

1923 р.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Може, я ще не тямлю нічого в комерції,
Може, я ще живу по інерції
(По-нашому — «з розгону»),
Але в деяких справах не знаходжу
«пристойного» тону.

Звичайно буває: поет ти,
Співробітник органу влади —
Значить, виспівуй на шпальтах газети,
Що все гаразд, мовляв, і всі раді..
Я ж не можу на рими наводити лак
(Така більшовицька натура),
Не заздрю лаврам писак
І прилизаним трубадурам.
Коли що не гаразд
(Я — не гордий)...
Р-раз! Р-раз!
Віршем по морді!..

1923 р.

МАХНО НА ВОЛІ

Що в пана, пана
Собака п'яна.
Лежить на саях
У синіх штанях...

Народна пісня.

Що в пана, пана
Судили Махна...
А ну його! Не витримаю тону
Й скажу навпрост: одна шпана —
Чи «анархіст», що ріже без закону,
Чи дефензива, що «закон» блюде!
У Польщі так, як у людей
(Згадай швейцарський сир — іще — швейцарський
«суд»,
Коли ще не збагнув ти «правосуддя» ролю) —
Робітники під розстріли ідуть,
А злодії — на волю.

1923 р.

РОЗГАДКА

Прочитавши в газетах розмову
З самим «головним отаманом»,
Що в ній — знову і знову
Говориться про українську мову,—
Натрапив я на місце одне
(По-моему — головне)
Про те, що в Польщі погано,
Що угода Петлюри,
Підписана в імені УєНеР
І записана панамі на селянській шкурі
Під час відомої авантури,—
Не дійсна тепер.
Я почав терти лоба,
Міркуючи — що і до чого.
Чого в «головного» пропала шаноба
До пана свого?
Нарешті знайшлася розгадка:
В Польщі падає марка,
В Польщі дорожнє старка¹
І панам —
Життя «не шоколадка».
Значить, треба всміхатися й нам,
У котрих і ринок, і сировина.
На, їж, значить, тепер
Нові

¹ Стара горілка.

Розмови —

Про Польщу й УНР...

А справа, звичайно, не в УєНеРі,

А в тім, що інтерв'ю написано на папері

З тим самим польським гербом,

Що його скуштував селянин наш горбом.

1923 р.

НЕУВ'ЯЗКА

Лідер англійської «Партії праці» висловив листом догану німецьким соціал-демократам за їх угоду з буржуазією.

З газет.

— В точку попав! Коли ти — робітник,
Не підлазь до фашиста!
А ні — скинь ярлик
Соціаліста!

Так-то так —
Та чув одним я вухом,
Що англійські міністри носять фрак
І згинаються звичним рухом.
Чув, що там короля
Слухають смирно усі депутати,
Що англійська земля
Макдональдів обрала багато
До своєї палати.
Що, нарешті, цілуючи пана портрет,
Присягаючи: «Вірно служу і люблю»,
Із слухняних міністрів складе кабінет —
...Макдональд... королю.

Роз'ясніть же мені, будь ласка.—
Переплуталось геть усе чисто! —
По-моєму — неув'язка:
Яка різниця в Макдональда від фашиста?

1923 р.

ПРО «ПРЕСТИЖ»

Якийся ретельний райвиконкомець
(Там голова він був чи ще не голова,—
Але, видать, людина ділова,
І прізвище його якесь таке знайоме...),
Заїхавши по справах на село,
Побачив непорядок:
Паркан біля сільради
Якеєсь чортовиння чисто рознесло...
«Це що?! Такий у вас панує лад?!
Соромтеся!..» — Й поніс
Одчитувать представників місцевої Радвлади...
«А це? Оце ж лежить готовий ліс.—
Одразу взять
І поробить штахети!..»
«Та це ми думали покрити в школі стелю,—
Хтось відповів,— сільрада може й без штахетів
постоять,
А діти вчитимеш без школи де ти?..»
«Ет! — розгнівився той: — такеє мелють!
Що школа?! Річ не в школі, я скажу —
Нема пошани в вас до лоску, престижу!..»
Наказано — і зроблено. «Престиж»
Врятовано новеньким парканом,
Хоч дітвора цілими днями в щурки ріже
Й росте без школи бараном...
Мораль? — Яка іще мораль там?
Це ж не площі, вилиті асфальтом,
Не шикарні меблі кабінетів —
Тільки байка про «престиж» та про штахети.

Харків. 1924 р.

ВІДПОВІДЬ НА ПРИВІТАННЯ

«Вістям»

«Хай віграє вам десяток лірників,
Хай впаде редактор в лютий раж,—
Бо уже до тисячі примірників
В новім році дійде ваш тираж».

*Дон-Кіхот. «Мои запоздалые новогодние
пожелания» («Комуніст», 5.1.1924).*

Запізнилось, справді, побажання —
Переріс давно вже їх «Вістей» тираж,
І (хто знає?..) може, не останнім
Дон-Кіхот на працю в них попроситься на стаж..

Пащекувати над «Вістями»
Даремно взявся Дон-Кіхот,—
Адже ж отруйні епіграми —
Не «малорусский анекдот»...
Прощайте! Лиш одну пораду
Дамо, щоб закінчить розмову,—
Пишіть-но по-російськи «с ядом»,
А по-українськи... вивчіть мову.

6 січня 1924 р.

ОСТАННЯ ПОТІХА

Бувають трагедії й драми,
Непомітні людському оку;
Одна з них — між календарними листками—
На грані 1924 року...
Господар від тресту й «прому»
До якогось там гречкосія —
Рік господарчий по-новому
З першого жовтня гріє...
Політик радянських республік
Переробив календарі,—
І святкує свій, любий
Жовтневий новий рік.
Ті ж, що живуть по святцях —
Бабусі й дідки старі —
Ще днів через тринадцять
Святкуватимуть свій новий рік...
«Новий рік» — якої доби ти?
Для кого ти — ясна грань? —
Не для старих, недобитих,
Не для людей повстань.
Проте не журись покинутий,
Потерявши внутрішній зміст,—
Ще живуть і пиво і вина,
Ще живе орда гульвіс.
Вона тебе прославить
Прореве тобі ура...
Ти — новий для того, хто травить
І настойки, і різні страви —
Від ковбаси — до осетра...

1924 р.

ВОЛОДАР СВІТУ

(До малюнка Сашка)

Скавчить роздушена Європа—
Фунт стерлінгів, марки і франк.
Долар усі прибутки злопав,
Все перетер, важкий, мов танк.

1924 р.

ГРА

(БАЙКА)

У пана з наймитом усе ішло гаразд:
Пан спав, гуляв і їв,
А наймит по хазяйству лоба грів.
Коли одного разу
Став пану наймит суперечить:
«З якої,— каже,— речі
Я, паночку, тягну усю роботу,
А ви до діла не двигнете й пучки?
Якби хоч раз ви скуштували поту
І натрудили ручки»...
Пан — умовляти. З ласкою, з докором.
Не вірить наймит. Каже: «Ні, ви ворог.
Мене ви держите, немов раба,
Й одна між нами мова — боротьба...»
Нарешті пан, щоб вкоськати невіру,
Почав такє: «Ти, друже, злий не в міру...
Чи ж винен я, коли тобі одна судилась доля,
Мені ж друга? — То ж тільки щастя, божа воля.
Бо все життя для нас — неначе гра у карти:
Той виграв. Той програв. А сердитись не варто.
Де ж бачив ти, щоб у грі партнер з партнером
Поводився як ворог?
Покинь свої думки
І знову грати будем залюбки»...
А наймит: «Грав би, може, й я із насолодою,
Та тільки зовсім іншою колодою:

Без короля й без туза...»

І пана — в пузо...

Американський пан, Рокфеллер, книжку випустив у світ:

Що робітник і пан — лише «партнери в грі»...

Ей, пане, бережіть живіт!..

Харків, 1924 р.

ПРО ДІЛА ДИВНІ, ЧУДЕСА КООПЕРАТИВНІ, ПРО
ТЕ, ЯК КООПЕРАТИВ ПОПА ПОРФИРА ПОСАДИВ

(Бувальщина)

В приході панотця Порфира
Серед овець його духовної отари
До краю занепада віра,
А це відбилося й на ющі, й на наварі:
Прийшов попу справжнісінський великий піст.
Не йдуть, хоч що, даїння...
Тут попадає: «А де ж твій хист?
Хоч би розворушив народ казанням!
Сказав би щось таке про божі чудеса,
Про те, що це ж Христос був справжнім комуністом.
А там, дивись — були б і мед, і ковбаса,
Й пшеничне борошно білесеньке на тісто...»
Пораду матушки затямив піп. І згодом
З казанням виступив перед народом.
В отця Порфира голосок
Дзюрчить,
Немов струмок елею.
Народ заслухався. Мовчить.
І слухає: про Галілею,
Про учнів бога — рибалок,
Про те, як божий син
Всім вірним показав велике чудо:
Наситив із п'яти рибин
П'ять тисяч люду.
Скінчив, нарешті, слово панотець.
Заворушилася зворушена отара.

Хто хреститься, хто лізе в гаманець...
Як раптом незаможник, дід Припара,
Озвався з натовпу: «А я таки своєї.
Це що? Було чи ні оте у Галілеї
Чи там, в Генісареті,—
А от в газеті
Серед судових справ
Про справжнє чудо я читав:
Кооперація тепер, щоб вилізти із скрутки,
У всякі кидається промисла.
Так от, коператив (забув який, хоч знав)
Рибальством захотів збільшити прибутки...
Сто вісімдесят чоловік,
Один до одного рибалки-фахівці,
Здається, цілий рік
Йому ловили рибу у ріці,—
Мовляв,— ловися рибка
Мала й велика...
Та це не чудо, що рибалки ці
Піймали... півтора десятка карасів,—
А чудо в тім, що цілий рік
Сто вісімдесят чоловік
З тих півтора десятка риби
Були при хлібі...»
Зареготався люд з Припариного чуда.
Розсипалась отця Порфира халабуда,
Закрилися селянські гаманці.
Скінчилась справа тим, що агітацію
Розвів Припара за кооперацію:
Мовляв, якби ви всі паї давали,
Були б у неї капітали.
А так, мовляв — то «вудить, вудить,
А їсти — чорта будеть...»

Харків, 1924 р.

ПОПРАВКА

Хто головний в газеті? Хто їй тон
Дає й обличчя політичне?
— Редактор. Автори статей і фейлетонів,—
Відповідає розум звично.
Хто вороги газети? Хто її
Руйнує, нищить і підрізає вічно?
— Одсталість. Некультурність. Злидні злі,—
Відповідає розум звично.
Але ця відповідь занадто некритична,
Їй на неї мушу я зробити поправку,
Тому, що знаю справу всю практично:
Їй писання, друк і коректурну правку...
В газеті головний, її гроза і бич,
Її внутрішня біда,
Що куди хоч викривлює обличчя:
Коректор і складач.

Учора написав я казочку «про розум»:
Мовляв, ім'я вождя потріпувати не можна,
Вбачаючи погрозу
В тому, що лєнінцем себе звать хоче кожний...
І що ж побачив я,
Не знаючи, чи сердитись, чи плакати:
Навіть саме слівце— «вождя»
Чомусь узято в коло злоехидних лапок!..

1924 р.

РЕКЛАМА

Ні, не може ж без реклами
Торгувати трест чи «пром»!
В очі блиснемо вогнями,
В руки всім дамо альбом
Із картинками, зразками,
Покажім своє добро!..
Без реклами кожен «промщик»
Чув би себе дураком.
Щоб не бути ним,— альбомчик
Видав трест «Госмолоко».
На блискучому папері
(Мов коштовний твір поетів) —
Малюнки: будинки, двері
І десятків шість портретів.
Там і «зав» і «поми» «зава»
В різних виглядах і позах,
І привабливо лукава
Секретарша, панна Роза...
Всі обличчя — мов обмиті:
Що за проділи і брови!
Та бракує у юрбі тій
Одного лише: корови...
Так, корови! Бо корова —
Молоко дає і масло,
А без них, при всіх умовах,
Світло б трестові загасло,
І пішли б без хліба куса
Зави, зами,
Їхні дами,

Їхні пси, коти і кози,
Й побуріла б лляноруса,
Не промита,
Не политая духами
Голова у панни Розі!..
Так, корова у альбомі
Все ж потрібна до реклами:
Бо ж не дояться ні «поми»,
Ні директорів «зами»...

1924 р.

ДИРЕКТОР І ХРОБАК

(БАЙКА)

У суді розглядалась справа
Про те, як цукровий завод,
Що працював на повний ход
І що свою казну
На його тратила держава,
Дав цукор гірше полину:
По всіх статтях бухгалтерійних зшитків —
Одні лиш збитки.
Підсудний — фахівець, директор з цукротресту.
«Дозвольте відповідь почати із протесту,—
Він мовив,— тут
Ні до чого і допити, і суд!
У мене в цукроварні
Були б наслідки з роботи гарні,
Коли б на буряки
Не напосіли шкідники.
Дивіться в книги: тут поденні й сезонні —
Всі витрати й роботи— на долоні.
Судіть же, хто судити вміє,
Та не мене: стихію!..»
Довгенько судді думали-гадали,
З усіх боків у книги заглядали,—
Неначе й справді так:
Підсудний все зробив, що міг. Орав і сів,
А що немає цукру — з'їв хробак,
І винна у всьому стихія.
Директорові ж за дискредитацію
Ще, мабуть, треба б дати компенсацію...

На тому й стало. Вже писали в протокола,—
Коли, з-під столу,
Лунає голос хробака:
— За віщо на мене нападсть така?
Я з голоду і так засох,
Немов після холери,
Бо він, бодай вам здох,
Орав і сіяв тільки на папері!..

Хто не вгада, які
Нам гірші шкідники —
Чи ті, що нищить їх радянський агроном,
Чи ті, що їх ми печемо судом?
Але й на тих і на других
Знайти одну лиш можна раду:
Як хочеш винищити їх,—
Підтримуй і зміцняй Радвладу.

Харків, 1924 р.

ПРО СІК, РИК І ОКРИК

(БАЙКА)

Якійся трапилось молодиці
З далекого села
Попастися до столиці.
У молодиці справа прѳстенъка була:
Щось про податок (жінка, бач, червоноармійця)
Поклопотатися до міста прибула.
Прийшла до важної якоїсь установи
(На дошці біля дверей — напис «Наркомат»...
А далі щось таке, що їй не вчитати враз)
Їй попала у кімнату,
Де пише, цюкає, гомонить люд службовий.
Прийшла її черга. Питають: «Що для вас?»
— Та я,—одповіла несміло,— про податок...
Мій чоловік
В Червоній Армії вже третій рік,
А я...
— Та ви зверталися до СІКу?
— К-куди? — запитує прохачка сторопіло.
— У СІК, у СІК!..
Щоб розбирати діло,
Нам треба звідти папірця.
Та щоби був ще напис з РИКу,
А потім піде справа ця
В ОКРИК!..
— Як?..— витріщила очі молодиця,—
Куди іти?..
— Я ж ясно вам сказав:

У СІК, із СІКу в РИК, а звідти в ОКРИК...

— Хто далі в черзі?..—

Постояла ще — а запитать боїться

І соромно, щоб хтось на сміх не зняв...

А потім довго на селі плювалась і кляла:

Такого наказав, личина зла!

Американський штиб — скорочені слова...

Ламать, звичайно, треба бідний наш язик,

Та не занадто, щоб на головах

Не окошилися комусь і РИК, і СІК,

Бо хто вгада в словах тих незнайомих —

Сільські, районні і округні виконкоми.

1924 р.

ПРО РОЗУМ

(Б А Й К А)

Жив собі дід та баба.
Була у них курка ряба,
Мали собі кривеньку хатинку,
Розжилися і на дитинку.
Дід радий, баба рада.
— Виросте дитина, минеться біда:
Буде кому дбати,
Нас, старих, годувати.—
Минає час. Дитина росте.
Дітям рости — діло просте.
Клопочуться батько й мати:
Треба дитині ім'я давати.
Довго думали, гадали:
«Розумом» назвали.
Минає час. Дитина росте,
Та виходить щось — не те:
Зветься дитина «Розум»,—
А наче в цвіту прибите морозом.
Чи недогляділа мати,
Чи зроду було дурнувате,
А тільки росло й росло,
І виросло... дурнем на ціле село...

Це казка. А після казки
Замість звичайної бубликів в'язки
Хочу сказати кілька слів
Про справи сучасних днів:

З усіх боків ми чуємо: «я!.. я!.. я!..
Буду зватися іменням вождя!»
До Ленінграда
Кожен рівняється «кооператив»,
Що продає тільки пудру й помаду.
А хтось догадався: усі порти
Іменем Леніна перехрестив...
Це я не для того, щоб когось образити,
Та навщо ж вивіски мазати?
Ленінцем зватися — це не пустяк.
Ленінцем бути треба серйозно,
Щоб не вийшло отак,
Як у казці з «Розумом».

1924 р.

ПІСЛЯ НАФТОВОЇ ОПЕРАЦІЇ

В Америці викриття шахрайств з нафтою розрослося в скандал для всіх керівничих кіл.

З газет.

В Америці — скандал і галас,
В Америці — скандал і зойк,—
Капіталісти між собою
За справу нафти передрались.
І викрилась уся картина:
— Хабарник той, отой шахрай,
А той — лиш найманий льокай! --
Юшать носи, летить щетина...
Нема кому їх розсудить
(Окрім кварталів робітничих)...
В «демократії» на обличчі
Ясні позначено сліди.

1924 р.

ЧВАНЬКО

Іван Чванько — за голову сільради
В одному з сіл Прилуцької округи
На Полтавщині був. Хоча й по других
Губернях теж чваньки залазять в органи Радвледи
(Кажу це для потіхи полтавчан).

Так наш Іван

Начальству пише про село доклади,
Що все, мовляв, іде як слід, гаразд.
І справді, на селі, як кажуть, лихо-тихо.

Та раз

В газеті прочитала десь дячиха
(Чванько з панами і дяками
Не раз, не двічі цюкався чарками),
Що в тім селі — страшенні непорядки.
Хтось розписав — і про церковні грядки,
І про хабарництво Чванька,
Про все, — що на селі траплялося безладдя...

«Це про мене!? Про власть таке? — гука

Іван Чванько: — Чекай, собачий дядя!

Тебе попід землею я знайду

І покажу таку... т-такую матю...

Сількори, шкрябопери, гади!

Як? Нападуть на агента Радвледи!»...

Кричать чваньки із лютим серцем.

Сількори! Гнів чваньків присипте перцем!

1924 р.



Василь Блакитний. Фото 1923 року.

ПІСЕНЬКА З ПРОЗАІЧНИМ КІНЦЕМ

(Бувальщина)

Здається, не де, як в Одесі,
У тресті директор правління
Зібрав собі «завів» штук з десять,
Рахуй, коли маєш терпіння:
Зав. відділом збуту валюти —
«Товариш» Іван Загрібайло;
Зав. відділом біржі і круток —
Іван Спиридонович Хайло;
Зав. відділом командировок —
Таїса Іванна Рясицька;
Зав. відділом перешнуровок —
Сусанна-Галина Красицька;
Зав. відділом скромних бенкетів —
Ізраїль Тарквініус Кранц;
Зав. відділом тайних пакетів —
Амоній Захарів Галанець;
Зав. відділом всяких закупок —
Мамаша, пухка і товстюча;
Зав. відділом пудри і губок —
Прекрасна, небесная Лючія;
Підвідділ авто й екіпажів —
Папаша, важкий, мов колода,
Й зав. відділом: «завжди на стражі» —
Молодший братуха Володя...

Працював на всіх парах
Трест.

А потім — трах.
На тресті — хрест!

Півроку. Й уже не в Одесі —
В Полтаві директор правління.
Працюють з ним «завів» штук з десять,
Рахуй, коли маєш терпіння:

Зав. відділом збуту валюти —
Іван Спиридонович Хайло;
Зав. відділом біржі і круток —
«Товариш» Іван Загрібайло;
Зав. відділом командировок —
Сусанна-Галина Красицька,
Зав. відділом перешнуровок —
Таїса Іванна Рясицька;
Зав. відділом скромних бенкетів —
Амоній Захарів Галанець;
Зав. відділом тайних пакетів —
Ізраїль Тарквініус Кранц;
Зав. відділом всяких закупок —
Мамаша, пухка і товстюча;
Зав. відділом пудри і губок —
Прекрасна, небесная Лючія;
Підвідділ авто й екіпажів —
Папаша, важкий, мов колода,
Й зав. відділом: «завжди на стражі» —
Молодший братуха Володя...
Працював на всіх парах —
Трест.
А потім — трах:
На тресті — хрест!

Півроку. Й уже не в Полтаві —
В Самарі директор правління.
Працюють із ним десять «завів»,
Рахуй, коли маєш терпіння...

(І так далі — аж до Архангельська й Білого моря).

1924 р.

РОЗГАДКА

(Американський р-роман)

Там, де статуя Свободи
Зазирає в сині води
Й погляда за океан,
Розляглася там країна
Вашінгтонового сина —

Капітал там пан...

Устрій там практичний
І демократичний,—
Вкрадеш скільки хочеш,
Тільки силу май;

Можеш скубти сміло,—

Рви з живого тіло,

Фермерів, робочих,—

Тільки другим дай...

І от туди, до пана Юза,—

Такий упертий є там містер,—

Прийшов з Радянського Союзу

Дипломатичний лист

Такого змісту:

«Америку союз держав

Хай визна наш Союз».

На цеє містер Юз

Таке писав, таке казав:

«Суспільний лад,

Де правлять Ради —

Це диктатура.

Я — демократ!
Ми — демократи!
У нас така натура:
Ми хочем рівності для всіх,—
Нехай рівняються із нами,
Тоді — руками і зубами
Ми визнаємо їх!
Ми визнаємо їх!..»
В країні давнього Колумба
В політиці — хазяїн Юз,
Уперся Юз, неначе тумба,
Але прийшов йому конфуз.

Якось (і трапилось же справді)
Скубнув один занадто ласий шмат.
Прийшов кінець братерській любії злагоді,
Пішов з ножем на брата брат...
За нафту (щось її не поділили) —
Вчепилися один в другого, мов вовки,
Зламали згоду — й розпустили
Про тайні справи язики...
Розбійник — брат — пішов на брата,
Такого ж розбишаку, як і він,
Республіканець пан — на пана демократа,
І залунав скандалу дзвін.

Брали. Адвокати, судді і міністри.
Крали. Генерали, клерк і газетяр.
Брали — й ті, й другі. Не лишилось чистих.
Крали. Все робив один лише долар.
Брали. Дипломати, леді і поети.
Крав. Суддя держави, містер Догерті.
Брали. І банкноти, й чеки, і монети.
Крали, брали, рвали — й ніяких чортів!

Тепер відомо нам розгадку
(Звістки мотаємо на вуса),
Що саме з нашого порядку
Не до вподоби пана Юза...
Ми — справді варвари і гунни,

Не варті щастя і доларів:
Боронячи прапор комуни,
Ми сиплем варварські удари
На всіх, хто краде, лупить шкури,
На кожного, хто рве хабар!..
— Чи ж це не злочин для культури,
Якої символом — долар!?

1924 р.

СТРАШНА ПОМСТА

(Східногалицьке)

В Галичині газета «Діло»
(Або, як кажуть там, «Ділò»)
З жандармами воює сміло,
І б'є, як кажуть, просто в лоб.
В насильствах шляхта вже дійшла до решти,—
Немов орда, посіла всю країну:
Грабунки, заборони, труси і арешти
Мов град на хлопську зігнута, прибиту спину.
А що ж «Ділò?» О, ми
Здригнемося від вчинку патріотів.
Друкують там... Давидові псалми
На шпальтах біленьких по цензорській роботі.
.
Розказують про одного дурилу,
Що хвастася: «Ого!
Ну й полюбив же я його:
Разів із п'ять вчесав кашкеткою по рилу,
А він — голоблює мене один разок всього!..»

1924 р.

ЯК ВАН ВИЗНАВАВ РАДЯН

На Сході є країна — Хіни
(Інакше кажуть ще — Китай).
В плантаціях росте там чай,
А у палацах — мандарини.
Є й кулі — армія рабів,
І цілий корпус дипломатів,
Що вчать китайців, як здирати
Із себе... «темряву віків»:
Шліфуючи китайців дику вдачу,
Здирають з них ще й шкуру на додачу,
Все ясно? А тепер до діла.
У Хінах — урядує Ван,
І в того Вана засвербіла
Рука. А тут ще Карахан,
Посол невизнаних радян,
Серед послів — ворона біла.

Почалися у Вана зальоти —
Визнати хоче Радреспубліки Ван.
Писати ноти, — небагато роботи.
Тому, хто сам собі пан...
Написано ноту. Добра така.
Лишилось підписать.
Коли: трах, по руках!
Тріщить у Вана коса...
Оказалось — союзні послы,
Котрим у Хінах тепло, —
Ванові «візит нанесли»:
«Не лізь поперед батька в пекло»...

На Сході є країна — Хіни
(Інакше кажучи — Китай).
Ще живуть там мандарини,
Що ляпаси їдять, мов дулі..
Хай —
У Хінах є, крім них, ще кулі.

1924 р.

УРЯДОВА ГОЙДАЛКА

У Франції веселій,
Немов на ярмарках,
Гойдаються орелі...—
Все вище, вище...
Ах...
Качнулися праворуч
Політика й уряд,
А потім — вгору, вгору —
Й ліворуч одлетять...
В парламенті — то тиша,
То раптом криза:— трах!
— Вся Франція не дише:
— Потерпів уряд крах...
А потім — знову фокус:
На тонкому шнурі
Метляє, балансує
Уряд Пуанкарів...
Парламент — каруселі:
Гармидер... зойки... Брязь...
Але трима портфелі
І балансує блазень...
Гойдайте, блазні, релі:
Все вище... вище...
Ах...
Дрижать в руці портфелі,
Тремтять за сміхом жах...

1924 р.

ВИСОКІ ОСОБИ

(Істинна історія на пісенний лад)

Ай-люлі!
Ай-люлі!
Ай-люлі, люлі, люлінці!
А в паризькому шинку
Диригує у танку
Сам вельможний князь Голіцин!
Ай, добро!
Ай, добро!
Що славетний генерал
Із героями своїми,
Офіцерами царськими,
Не спаскудив підготовку —
І за франка й за долар
В цирках робить джигітовку
Генерал Шкуро!..

У Парижі і Берліні —
Славні руськї княгині,
І «великі», і простї,
Що не зучені до діла,
Продають останнє — тіло,
І в повї
Майже всі пішли вже нині...
Ах,
І не дурно по шинках
Кажуть там,
Що княжна — дешевий крам!..

А Романова Татьяна
(Вставши якось з домовини...)
Так забилася далеко —
До Бразилії кудись...
Там принаймні зустрічають
Її дурні, мов царівну,
І ніхто не перевірить,
Що то справді за одна
Та «великая княжна»,
Бо в Бразилії немає
Ще радянського посла!..

В'ються хмари, лист осінній...
Бродять душі мертвяків,
І в Жанейро, і в Берліні
Крутять привиди і тіні
Царівен, княгинь, князів!

1924 р.

НЕВЖЕ І ТУТ?

В «Днях», що виходять у Берліні
(Де поруч з Керенським — Кускова,
А цій «великій» Катерині
Підспівує тенор Чернова),
Я прочитав оце тепер,
Що кличуть там: «СРСР
Вивчать,
А не гарчать!..»
Невже визнання й тут? Невже і тут де-юре?
Визнання чаша сповнилась по вінця.
Невже дзвін срібняків і вигляд нашого червінця
Переробляє і есерівські натури?

1924 р.

**ОЦЕ ПІСНЯ ГАРНА, НОВА —
ПОЧИНАЙТЕ ЇІ ЗНОВА**

Пишем нині протоколи —
Битись не варто ніколи...
Прийде на землю мир,
Згинуть примари війни,
Будьте, народи, спокійні...
М-м-м... під тінню мортир...

1924 р.

НЕ ВИГАДКА — СПРАВЖНІ ПОДІЇ ПРО ТЕ, ЯК
ПАНОТЕЦЬ З КОЧЕТКІВ В ДЕНЬ СВЯТОЇ ФЕОДОСІЇ
ВОДУ НА МОСТІ СВАТИВ

Приїхавши до столиці,
Ніколаєвський всечесний панотець,
З другими отцями «двинувши по великій»,
Охмелів укінець.
Йде батюшка, спотикається,
Непотребно матюкається,
Перемішуючи лайку із хрестом,
Благословляючи усіх перстом:
Чи то кінь, чи то пес, чи людина,—
Благословля все єдино!
Так, за допомогою хреста
Дійшов до Дмитровського моста.
А там — стоп! Бачить — лід над водою:
Затрусив панотець бородою
І, забувши, що вже половина «великого посту»,
Співом зібрав масу народу,
Став серед мосту
Й почав святити воду
По чину хрещенського водосвятія:
— Во Іордані хрещався,— мовляв,—
І «нікоторого ятя!»...—
Може б, наш батя
Навідправляв
Ще яких треб,— все у божій десниці,—
Коли б його та не взяв
Міліціонер до міліції...
Змилуйся над ним, боже слави,
По милості своїй великій...

1924 р.

ВЕСНЯНА ІДИЛІЯ

Французький парламент ухвалив
приєднати Бессарабію до Румунії. Спра-
ва про Бессарабію — на розгляді радян-
сько-англійської конференції в Лондоні.

З газет.

Апаш паризького бульвару,
Герой сумнівних авантур,
Знайшов собі достойну шмару,
Румунську шансонетку з «Бару»,—
І поєднав їх сам амур..
На знак любові і шаноби
Вона від нього має скарб:
Окрім французької хвороби,
Колоду міченую карт,
Штук три з коронами серветки
Й фальшиву купчу на маєтки.
Була зима. Ревіла хуга.
У хату тиху, край Дністра,
Залізла з документом друга
Його коханка і сестра..
Проходять роки. Час минає.
Дзвенить гітара,
Куня амур..
Але вертається хазяїн:
Востанне посміхнеться шмара
Й герой сумнівних авантур.

1924 р.

КОРОТКА ПІСЕНЬКА

Гей! Тіни-тіни-тіни...
Розходився Муссоліні:
— Наплювать на календар,—
Я кажу,— а я ж ваш цар.
Хто там хоче свято в травні
Влаштувати робітниче?..
Ні, святкуйте свята давні...
Ні,— спущу всім шкуру тричі.
21-го числа
Рим збудовано у квітні...
...Це вам свято, не маслак,
А не ваші там, новітні.
Святкувати. Танці. Шпар.—
Розходився Муссоліні,—
Наплювать на календар...
Тіни-тіни-тіни-тіни.

1924 р.

СТРАЙК ГИЦЕЛІВ

В Берліні — страйк. Страйкують... гицелі:
Мовляв, занадто злі умови праці...
Чи не того і Людендорф — «після цієї... та знов цієї»:
Гарчить наш генерал про славу коронації
Та неминучість повороту королів, —
Й ніхто не перетне горлянки цієї собаці!?

1924 р.

АРХІВНЕ

В Чернігові (таке губернське місто)
Студенти нашого, радянського ІНО¹
Наповнили живим і животворчим змістом
Провінціального життя багно.
Більш року при губернському архіві
(Чернігів славиться архівами, не чим)
Гурток працівників на тій освітній ниві
Працює ретельно і вдень і уночі.
А наслідок — відчит (така мала брошурка —
Дванадцять сторінок, рожева палітурка)
Про те, як студії велись: «про Рігельмана»
(Великого колись сановника і пана),
Про «житіє князів святих Бориса й Гліба»,
Про гамазеї хліба...
У тисяча сімсот — і ще якомусь — році,
Про фрески у соборах, про пророців,
Про будівництво в Сирії, у Хінах,
В Єгипті, Індії й других таких країнах...

Хороша праця. І відчит такий хороший,
І добре те, що праця йшла без грошей...
Студенту дай живу роботу — й праці
Не відгребеш без жодних компенсацій...
Звичайно, Рігельман або Румянцев —
Цікаві нам. І їх вивчати — варт,
Хоч для того, щоб знать, які нас їли пранці,
Щоб ненависть будить навіть від шкільних парт,—

¹ Інститут Народної Освіти, що готував сільських вчителів.

Проте...

(Ото мені оте «проте»!)

Я все ж таки не можу не згадати

Про те,

Як у Одесі провокатор

Украв своє зі справ істпарту діло,

Бо там не переглянутих, не рушених ніким

Жандармського правління справ лишалось — сміло

З п'ять тисяч. Ще і «з гаком» от таким!

Ну, та нічого! Років через двісті

І дослід революції рушить з місця!..

1924 р.

ЯК ВИРОБЛЯЮТЬСЯ ПРЕЗИДЕНТИ

(Американська історія)

Містер Форд,— отой, що автомобілі
Робить (хоча й не своїми руками),
Робить іноді ще й парламентські білли¹,
Та і то робить не сам.
Містер Кулідж не має заводів таких,
Зате — президент він Америки:
Падає під вагою справ тяжких,—
Підписує державні папери.
Містер Форд од знайомих своїх чує скрізь:
«Президентом сидіти — не так уже й зле,
Маєш долари — що ж, візьми і злізь:
Наш народ тебе обере».
Містер Кулідж не має заводів таких
І не має доларів, як Форд.
Але має державні папери. Й на них
Може ставити штемпеля гордо.
Кулідж — Форд. І коротка розмова. Як слід
Міліардеру з своїм президентом:
— В Мосель-Шовлье є державні джерела не злі.
Можна їх закріпить документом...
— Сто — за десять? Сто років оренда?— Гаразд...
— Містер Кулідж, я ваш на виборах
Й кандидатура свого відмовляюся для вас...—
Так печуть президентів. Діловито і скоро.

1924 р.

¹ Закони, постанови.

ЛУЛУ

Лулу — не паризька співачка,
Лулу — не із тих, що шантан...
Лулу — це маленька собачка
Княжни Роговської-Лобан.
Княжну без поваги й шаноби
З палаців князівських старих
Прогнали брудні хлібороби...
Й немає хвороби на них!
Княжна пробиралася рачки
В «Європу», де гроші і лад.
А з нею — і вірні собачки
Тікали з Республіки Рад...
В Берліні, Парижі і Римі,
У Празі, Варшаві і скрізь
Зустрілась княжна — із «своїми»...
Із тими... бувало... колись...
Князі, генерал-лейтенанти,
Графи, адмірали й барони
З останніх живуть діамантів —
Недобитки пишних корон.

В Парижі, у сейфах, у банках
Дав притулок батько добру —
Княжна забезпечена в франках
І з нею собачка — Лулу.

Але — чи поїла занадто,
Чи випила чарку до дна, —
А тільки закінчила раптом

Життя своє бідна княжна.
Залишила: пам'ять гріховну,
Скарби і кохану Лулу,
Та нотарю — точну духовну
І в ній — розпорядок добру.
Князі, баронети, графині
На спадщину — мов вороння.
У Празі, Парижі, Берліні
В салонах пішла метушня:
Кому одписала долари?
Кому одписала фунти?..
Хто візьме конячок дві пари? —
Усі роззявляють роти...
Та сторож законності — нотар
З духовної волю княжни
Усім розповів мов по нотах —
І запал захоплення зник.
«Княгиню Юр'євську, своячку,
Шаную і вірно люблю:
Дарую прекрасну собачку,
Кохану подружку — Лулу.
Коли ж забере її небо
(Життя наше — в божих руках) —
Пам'ятник пишний поставити треба,
Де Лулу покладуть прах.
На пам'ятник той капітали
Одписую всі до шага...»

Князі і барони читали
Духовну — і пінилися: «Га?..
На пам'ятник псу капітали
Одписує всі до шага?..
У суд! Вже нехай би до церкви,
На споминки вічні дала б нам!»
Та суд одповів їм: «Мертвих
Воля свята і незламна...»
Так, не велика співачка,
Не герой — супротивник злу —
Пам'ятник має собачка —
Коханка княжни — Лулу.
На мармурі ж його напис,

Що зробить робочий люд:
«З усіх панів — лапи
Найм'якші — у пса Лулу.
З усієї панської зграї,
Що прогнано в сиву імлу,
Найменше мерзоти — ми знаєм —
Зробив нам пес Лулу...»

1924 р.

ГЕРОЇЧНА ПОЕМА

Музи, потріпано вас,— але сходить із закутків ветхих,
Де ви ховаєтесь нині, замість верховин Олімпу.
Допоможіть мені в праці, в праці моїй історичній,
Бо наш герой — це ж не проста, звичайна, буденна
людина...

Де мені фарби узяти чи атраменту густого,
Щоб списати достойно вчинки професора Ріса?
Слава професору, слава, з його родиною слава,
Й довготерплячій слава нашій Радянській владі!..

Вулиці я не згадаю, номер будинку згубила
Пам'ять моя непокірна. Знаю лише, що в Москві,
Місті старої культури, нині столиці Радвлади,
Жив-проживав всіми знаний славний професор Ріс,
З ним — і родина його. Та історія має пробіли —
Знов не скажу я нічого про склад і про кількість
родини...

Жив він спокійно і скромно. Прибуток з малого будинку
(Поверхів п'ять яких-небудь) приварок до їжі давав,—
Звісно ж усім — професори срібла не мають в кишені
Більше, ніж мають його в довгій своїй бороді...
Скорше вези нас, Пегасе, моторе вухатий поетів!
Скорше до діла підійдем, щоб не порушити НОПу
І не попасти до членів почесних у Лігу Часу!

Йшла революція. Вибух! Війна почалась громадянська...
І залишився професору тільки один якийсь поверх,
Скріплений стосом мандатів, із розмірів різних гербами:
Молот і серп із «комісій» та «секцій підмоги учених»

Від розграбунку і наїзду «диких» з робочих кварталів
Кімнатки професора вкрили і затишні його меблі.

Тільки не вічне ніщо, а мандати — так ті особливо:
Варвари й скіфи прийшли й до професора Ріса
І оселилися в нього, ордер «МУНІ» показавши,
Та залишивши професору тільки чотири кімнатки...
Горе й сльози професора, з ним і родини цілої —
Нічим списати мені, й я замовкаю, безсилий.

Пише професор заяви: в міліцію, ВЦІК, Москвораду,
До Комінтерну, Держплану, ВРНГ й Раднаркому,
Навіть брендмейстер московський від нього заяву
одержав,

В котрій — безмірні глибини скарг і жалів зітхання.
Тільки... нема, мабуть, правди у нашому брентному світі:
Скільки заяв не писалось — наслідків жодних немає,
Й бідний професор з родиною гірко ридає на стогнах
Тихого огнища, нині погаслого в сумі й жалобі.
Родить земля нам героїв — між ними герої науки.
З них я професора Ріса ставлю у шерехи перші.
Кожного дня у будинку сиплються шибки із вікон.
Кожного вечора летється на голови з вікон
Щось ароматне, незнане — з вікон од того будинку;
Кожної ночі на сходах знаходять усякі покидьки.—
Кожного тижня — заява в «МУНІ» від професора
Ріса:

Зойки обурення з глуму, що його над тихим будинком
(Справжнім зразком будівництва!) нові мешканці
вчиняють...

Тільки скінчилась безславно та боротьба героїчна:
Пара робочих, на сходах піймавши професора Ріса
В час, коли той під заяви «фактичну базу підводив»,
Його скрутили й обличчям у «базу» оту натовкли,
Ще й написали в газету московську, «Известия ЦІКА»
Все, що тут сказано мною, словом моїм немудрящим...
Звідти і я вже узяв, щоб повідати вам поетично
Славні діла незрівнянні героя науки й культури...

1924 р.

НАШ ПРОЕКТ

В Одесі, Києві і низці інших міст
Піймалися шпигуни на вчинках ще гарячих.
І що ж? Найкращий мають до шпигунства хист
Оказується, значить...
Чиновники із польських консулатів...
Не знаю, як щодо розплати
За їхні вчинки кажуть в міжнароднім праві,
А ми з Сашком, як люди нелукаві,
Що можем наступати на якісь там «норми»,
Пропонуємо — справить
За рахунок держави
(Ну, вийде тисяч 50 чи 100...)
Всім урядовцям польських консулатів
уніформу —

«Горохове пальто»...¹

1924 р.

¹ Горохового кольору пальта носили шпигуни царської охранки.

ПОЛЬ МИЛОСТІ ПРОСИМО

Царський суддя, кадет і меншовик
Попалися: і зрада, і шпигунство,
«Уся Європа» — в галас, крик:
— Де ж пак! Таке нечуване дикунство!
Культуру нищить більшовик! —
Пуанкаре — культури вірний друг
(Отруйний газ, дредновти й динаміт
Чи ж для культури — не рятунку круг?) —
Протести шле за весь учений світ,
Щоб врятувать науку від наруг...
Мусью! Прийміть свою, покриту кров'ю, лапку,
Прибережіть свій хист для тонкосльозих дам!
Ми знаємо, чому ненавидите лавку
Підсудних, що дали ми шпигунам:
Бо й ваше місце... там!..

1924 р.

ПОХІД НА НЕБО

У комсомолу з богом склака:
Взяли різдво, взяли великдень,
А тут ще й день Іллі-пророка
В календарі для бога гине.
Той день пророка громовиці
Електрики вже буде свято:
Пророка з його колісницею
«Лектрофікатором знято...»
На небі — більше днів жалоби:
Різдво, великдень, день Іллі...
А там дивися тільки, щоби
Не розтягли всіх божих днів.
Потягне спаса Сільгосподар,
Жінвідділ — «благовісний день»,
Шкіртресту — «Власія» не шкода,
У Кустарспілці — «дня успення»...
День «духа» — агітпропським стане.
«Кирил-Методій» — Гарт і Плуг,
«Ларковим» — день «Кузьми й Дем'яна»
І день «Веніаміна» — другий;
Нарешті владною рукою
Судді грізного зла й добра —
Однято буде... Цекакою¹
Деньок у ключаря Петра.

1924 р.

¹ Центральна партійна контрольна комісія.

ПОЛЬСЬКО-РУМУНСЬКИЙ ДУЕТ

(Елегантна пісенька на зловісному тлі)

— Сусідоньку, чого ти зажурився?
Замовкла скрипка й ніс на квінту звис,—
Невже того, що кровію облився
Твій бессарабський хлоп і погляда на ліс?
— Голубонько, панянку чорнокоса,
Собі чекаю я великої біди.
Чогось мене трясе й рознесе
Після «Віденської води»:
Боюся я, що отруїв навіки
Покірний бессарабський мій нарід
Той більшовик, що у Відні вилив ріки
Промов про волю націй і про племісит...
— Сусіде, кинь. Мені й без того тоскно...
Заграй — нехай бриньчать твоїх акорди лір.
В політиці і я загналася «у доску»,
Хоча й давно вже підписала мир.
Ти в Відні був — я їздила до Риги
І підписала там, між іншим, сьомий пакт,
Але хіба, з благословенства Ліги,
Українців не душу я, мов собак...
Нехай вони протести сиплють градом,
Нехай кричать ті хлопи, бидло, скот,—
Радянцям ми з своїм урядом
Одпишем з півдесятка нот...
— Голубонько, боюсь біди.

Від лір мені нема весілля.
Після «Віденської води»
Несе мене до божевілля...
Та й після Риги — не завжди
Буває добре на похмілля...

1924 р.

В одній господі злодій побував.
Поцупив, що лиш міг, і втік з добром,
Але, втікаючи, забув (бува таке, бува
І з злодієм...) свій «струмент» під столом.
І що ж? Господарі одержали листа,
В якому злодій просить увічливо
Йому той «струмент» переслати:
Без струменту, мовляв, нам жити неможливо,
І кривдити мене було б несправедливо...
Що ж добра, що вкрадене було,
То на нього святе я маю право:
По-перше, все важке було, немов на зло,
По-друге, й красти — то нелегка справа.
Отож, як щось своїм здобув горбом,
То можу ж я по праву володіти тим добром?..
Звичайно, злодія нахабного такого
Возили б, мабуть, на показ в кареті
І добрі гроші мали з того...
А от, в газеті —
І не одній, мабуть, а трохи не у всіх,
Що олігархія румунська має їх,
Таке: «За те, що ми такі хороші,—
Хай нам повернуть лишені в Росії гроші...
А Бессарабія? Вона вже в нас в кошарі!»
.
Чи знайдеш злодія такого, як бояри?!

1924 р.

ПОЯСНЕННЯ ДО ТЕЛЕГРАМИ

Повідомляють, що польське військове командування поповняє прикордонні частини фашистами. Жонаті офіцери замінюються в прикордонних частинах парубками. Вся прикордонна смуга повна ксьондзів, що «проповідують»: ніби СРСР за царські борги має віддати Польщі все Правобережжя.

З телеграм.

Ще хтось подумає — війна...
Ще хтось помислить: небезпека...
Чого схотілося панам,
Що військо купчать на кордоні
І на республіки червоні
Сягають оком так далеко?
А я кажу вам — «юрунда».
Ну, що там сталось. Що фашистів
У армію шлють на кордон, —
І правильно. А то — біда,
Коли держати їх у місті,
Де робітник «бере розгон»...
Що парубків замість жонатих
Шлють в армію, на прикордонну смугу, —
Ну, хочуть нову породу мати,
Не чисто польську, мішаную, другу —
На це хіба панянкам нарікати...
Ксьондзяча проповідь. Та сказано ж давно:
«Блажен, хто вірити ще має змогу»,
Адже ж, ксьондза послухавши — одно

Ім скаже селянин: «А йди ти к... богу...»
Отож — спокійно стався до звісток
Про наміри шляхетного сусіда,
Тим паче, що він сам, мабуть, не піде
На те, щоб прокладати на Захід нам місток...

1924 р.

ЧИНІ ПІСЬМІ

Між людьми — нічим не зв'язаними —
Якщо хочеш, можна доповідати про любові,
Але тільки тоді, коли вона вже вмерла.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила,
Вона жила, вона жила, вона жила.

ЦЕРКОВНИЙ МИР

Між церквами — живою й Тихонівською — дійшло до повного порозуміння.

З газет.

Ще вчора билися кадилами й хрестами,
Та так, що хмарою летіли пух і пір'я.
Ще вчора чистили одні других
Триповерховими словами,
А нині маємо між ними перемир'я —
Дух миру божого немов зійшов на них...
«Живі» із «мертвими» — в одних церковних радах,
А «мертві» ожили і злазять на платформу...
Що сталося? О, чисті пустяки. Зміцнилася радвлда —
Й церквам лишилось небагато корму.
Щождо того — хто до кого підходить:
«Жива» до «мертвої» чи «мертва» до «живої», —
По-нашому виходить,
Що обоє —
Рябоє...

1924 р.

НЕ ВІРЮ

З Варшави, 20. V. Рада Міністрів ухвалила командирувати до СРСР представників польського уряду, яким буде доручено ознайомитися з станом національних меншостей в СРСР, особливо з білоруською та українською справою.

З газет.

Не знаю — правда чи брехня,
Чи вірять, чи не вірити газеті,
В якій написано (нема тепер секретів),
Що уряд польський сам питання зняв
Про делегацію до нашої держави:
Вивчать національні справи...
По-моєму — брехня. Ну де-таки резон —
Вивчать національну справу в комуністів...
Адже ж найбільші в ній спеціалісти
Якраз є ті, з ким ділить наш кордон...
Шумує на весь світ про них велика слава,
Це ж під шляхетською шляхетною рукою
Бує та «національна справа»,
Від котрої глибокою рікою
У білорусів і українців непокірних
Бушують сльози, гнів і повстання заграва...
Й після цього — до нас. Де школи й книги мирні...
Не вірю я. Брехня. Чутки невірні.

1924 р.

СЛАВА

Хто знає Грунь? Гай-гай, які роззяви!
Округа Охтирська невже вам не знайома?
Але дарма! Не втримати вам слави
Про славні вчинки грунського райвиконкома.
В районі Грунському Куземин є село,
В тому селі (як водиться вже) — школа,
А біля школи парк і сад... Еге, було...
Тепер замість їх — об'їдена і гола
Земля, укрита тільки деркачами:
Орендарі дерева покачали
І навели порядок у садку...
— При чому ж виконком? — питаєте ви, може.
Сількор нам відповідь на се дає таку:
— Що виконком? Звичайно, ні при чому.
При чому ж нашому тут слава виконкому?
Він, у виконання радянських заповітів
Щодо збереження лісів і взагалі посадок,
Забрав у школи парк і здав орендарям,
А ті вже в ньому і навели порядок...
Який там парк був — ми не знаєм.

Але напевно вже, дивись,
На місці його парк утнуть новий —
Йі за це ми Грунь і Охтирку зарані прославим.

1924 р.

ТЕАТРАЛЬНА ХВОРОБА

(Дійсна пригода)

Стояв у Харкові театр на Театральній площі.
Хто тільки в ньому і чого не грав?!
За фарсом — античне або консерваторські моці...
Театр терпів, тримався — і стояв.
Коли із Києва приїхав на гастролі
Лесь Курбас із своїм строкатим «Березолем», —
Театр стояв. Пройшов аж тричі «Джиммі».
«Машиноборці» (а плакат — «машиноборщ»)
Пройшли із колесом і діями нудними.
Театр стояв і тільки брови морщив.
Нарешті «Макбета» приходиться перша спроба, —
Неначе «щось не те»... чи «дибом» він, чи «раком»,
Але якось невидано... Театр наш тільки крякнув.
І всі побачили: в його — тяжка хвороба.
Із «Рабіса» й місцевих інженерів
Закликали до нього лікарів.
Діагноз був: натерпівся без міри.
Щоб передчасно не згорів
І не розсипався, — замкнути двері й край!
— А «Березіль»? — Одправити в «Мусурі»,
Що цирком був і звик до всіх алюрів,
Чому і зветься просто: «Му-сарай».
Хай «Березіль» іще і там пограє.

1924 р.

ПОЛІТГРАМАТИЧНЕ ЗАПИТАННЯ

Зустрівши випадково в курсі політграмоти
Серед німців Надволжя — малоросів,
Почули ми сверблячку в носі:
— Живучі ж, хоч души їх прямо ти!
Шлемо «Красной Нови» дружне запитання:
І чого вони там так «мало ростуть»?
Їх і духу не чуть в нас тепер,
Коли маємо СРСР:
«Малороси» останні
В українців вирости тут.

1924 р.

НЕЗАКІНЧЕНА ІСТОРІЯ

(Карикатура)

1

Гансу Шульце — демократу,
Патріоту і так далі,
Наказали: раз, два, три!
Ось торгпредство. Просто в хату
Дуй, натиснувши педалі,
І все, що знайдеш, забери.
Раз, два, три. Готова справа.
Вхід — одмички й демократ —
Недоторканості права
Для помешкань комуністів
Навіть іншої країни
Не допустить вірний Шульце,
Патріот і демократ.

2

Вдався напад надзвичайно —
Без яких-небудь утрат:
Взяли з шафи всі папери,
Розламали вікна й двері
І взяли в острог негайно
Всіх, хто смів робить протести...
Що?! Протести?! Ноти?!
К чорту!

Бити в морду!.. В морду! В морду!
І побили, а радянці
Зрозуміли вже по тону,
Що розмов не може бути
Там, де робить... «демократ»...

3

Друга дія. На торгпредство
Вже повішано колодки...
Ах, але пливуть, минають
Мимо рота
Патріота
Всі замовлення солодкі —
Худне, нидіє кишéня.
Знову дзвонять телефони.
Йдуть розмови в іншій тоні:
Ну, шукали нитку змов,
Може, трохи й помилались —
Поговоримо ізнов —
Щоби далі ви не заились —
Створимо третейський суд...
А то ж що ж? Невже — капут?

4

Певно, й третя дія буде —
В цьому сумніву нема нам.
Час тверезий хай остудить
Ганса Шульце — Штреземана
Чи ще інших демократів —
Бо пройшли часи блокади.

1924 р.

СТРАХ ПЕРЕД РАЙОНУВАННЯМ

В порядку виправлення кордонів
До Білорусі й України
Нові зі сходу й півночі приточують райони,
А панство за кордоном з крику гине.
— Чого прийшли «на ляхи страхи»?
Адже ж то справи внутрішні. Так хоче наш
нарід...
— Еге,— кричать пани,— сьогодні ви на Схід,
А завтра — почнете й на Захід!..

1924 р.

ДУМКИ В ДЕНЬ РАДЯНСЬКОЇ ПРЕСИ

(Про газети, читача й таке інше)

Хоча останнім часом
За мої нотатки
Порскають сірчаним квасом
В листах до редакції
Різні архівні гуртки
Та аматори кредитової акції,
Проте я не можу мовчати...
Спершу —

Про читача

Один лютує: «Запізнали декрети,
Якая користь із такої газети?!»
Другий — ехидно: «Казенщина... черстве... сухар...
Ні, ти дай — щоби спра-а-вжній удар!..»
Третій: «Н-да-с... ну, а це що за слово?..
Ні, ти дай — як Шевченко! С-казано — «мова...»
Репетує четвертий: «Ізнову нема?
Чорзна-що, не газета! Надсилки не може
наладити!»

Дарма,
Що забув надіслати передплату...
П'ятий — той про формат і про фарбу, про друк
До редакції конче напише листа,
А редакція (вільних багато очей і рук!)
Мусить оте все читати...
Сьомий мимрить: «Благеньке... селянське...
пустяк..»

Немає такого... державного тону..
Восьмий же — візьме так:
«Ну й закручено, що й не діймеш резону...»
За восьмим — дев'ятий, десятий..
Хто — спересердя, хто — з жовчі..
А більшість: поширює, платить
І читає мовчки,
Розуміючи, що не pomoже галас і раж,
Скільки там не кривися,
Де треба тираж
Підвести на сотню тисяч!
Проминем

Передплатника

Платить зле:
Пише про «передплату»,
Але
В розрахунках — часто позаду.

Оповідки

У нас — прибуткова стаття
Всім відомо: реклама! відчитність, блиск!..
Та я —
Краще змовчу про оповідки..
Урядовець суворий, що нам ріже

Бюджет

По живому, голубчик, шпарить —
Хай відчує одне: у газет
Дещо є не таке, як у них, в канцелярії..
Про

Робкорів, селькорів

Пишіть, голуб'ята, пишiть
Й залучайте інших «корів»:
Ще багато каналій нам треба «пришити»..
Ще існують різні нори...

Я б вас не згадав,
Та не певен, признаюся просто,
Чи не прийде від вашої праці біда:
Прочитаю написане — й з мосту!
Ви — хороші, прекрасні! Я вас люблю
І прохаю: хоч тільки в дні преси
В писанину мою
Помилок... щоб не більше, як десять!..
Ще одно. Це —

Поети...

Холера! Чума і короста!
В День радянської преси
До газети
Вхід їм заборонити просто...

1924 р.

ПАВУК УТІК — ЛИШИЛАСЬ ПАВУТИНА

Пуанкаре скинуто з посади голови
французького уряду.

З газет.

Жив-був павук,
На павутині жив...
Пив піт робочих рук
І кров гарячу пив.
Тепер історії рука
Жене у безвість павука,
Але сміється хрестовик:
— Ніщо не змідиться без мене,
Радіє лиш хлоп'я зелене,—
До павуків нарід наш звик...

Проте звучить уже порада:
— Змести й ногою гада,
А стелі й стіни
Очистити від павутини!

1924 р.

ПОРУШЕННЯ ТРАДИЦІЙ

Литовський міністр фінансів забрав
півтора мільйона доларів із казни й утік за
кордон. На біржі скандал.

З газет.

Украв міністр долари
І за кордон утік.
На біржі — чорні хмари,
На біржі — зойк і крик:
«Злочинцю кари! Кари!»
Ну, крав би цілий вік
(«Де ж візьмеш ти міністрів,
На руку зовсім чистих»),
А він украв долари —
І потім — зразу втік!..

1924 р.

АМЕРИКАНСЬКІ ЧУДЕСА

Вашінгтон, 20.V. Американський посол в Японії подав до демісії. Офіційні причини — хвороба тещі, що постраждала під час землетрусу.

Радіограма.

От, справді, чудеса! Ну, де ще
Ти винайдеш таку любов до тещі?..
Америку ми досі знали
За край індустрії та нафтових скандалів,
Тепер нотуємо, її прославить раді:
Вона — ще край тещелюбивих дипломатів...

1924 р.

ЛЬОКАІ

«Українська Народна Капела» О. Кошиця тепер оце подорожує по Америці, де виступає в салонах князів і мільярдерів.

З газет.

Кріпак Шевченко люльку пану
З дитинства мусив подавать...
Кріпак Шевченко панство п'яне
Плямив у вогняних словах...
То був кріпак, панська худоба,
Але душею — не льокаї,
Він не шукав панів шаноби,
Прокляв їх п'яний, ситий рай,
В той час, як поту лле ручай
З робітника і хлібороба...
«Нащадки» славного Тараса,
«Співці українських пісень» —
Як їхня доля заплелася?!
В чаду шинків і кав'ярень,
На сценах панського салону
Селянську пісню дзвіннотонну
Капела Кошиця співа —
І зала слуха, не жива...
Кріпак Шевченко люльку пану
З дитинства мусив подавать...
А сам ненавидів погану, —
Кував, немов ножі — слова.
Його «нащадок» панській зграї
За «славу»... пісню подає...
Могли б быть вільними льокаї,

Але вони — рабами є,
Рабами здохнуть, не залишать
І пам'яті серед живих...
Історики одні запишуть
Про їхні зради й хамство їх.

1924 р.

ЗМІСТ

(АВАН)

ЗВІРЯЧИЙ МИР

(БАЙКА)

Лисиця скаржилась одна:

— І що за світ?! Скрізь ворогів стіна:

Навіть рідня, навіть свої брати

Зубасті на тебе вишкірюють роти.

Куди не глянь — всі дивляться, мов гади,

Стоптатъ тебе, здушить, із'їсти раді!..

— Скажи, голубонько, за що ж така напастъ?

Адже ж сама — нікому зла не робиш?

— Аякже, якже! Всім бажаю щастя,

Ні на кого не маю злости...

— Але за що ж ненавидять тебе

Й ніхто з братів, рідні — тебе не любить?..

— Та хто і зна. Хто зможе — той скубе,

А кажуть, що... за пазури та зуби...

— А й справді, пазури в тебе — нівроку, як ножі.

І зубки — теж, такі собі, нічого —

Зустрінешся — дивись і кишки бережи...

Хоч ними ти, звичайно, і не чиниш злого,

Проте, коли б зробити спробу ти змогла —

Постригла пазури і зубки притупила...

— Еге! мені, мабуть, ти конче хочеш зла —

Мене б тоді овечка кожна з'їла!..

— Не знаю, що робити з лишеньком твоїм —

Що робиш ти сама, щоб уникати зла?..

— Що я роблю?.. Ловлю, даваю та їм... —

Лисичка смирененько відповіла...

.....

Англійський лис, французька гієна,
Американський лев і вся дрібна звірота
Кричить по всіх газетах і антенах,
Що всім їм мирно тільки жить охота.
Розмови про роззброєння ідуть,
А зуби й пазури ростуть собі й ростуть...

Липень 1924 р.

ПОЯСНЕННЯ

Чи ви помітили, що я вже не пишу
Або коли пишу, то досить рідко?
Причину вам скажу, признаюсь, не збрешу.
Ще не тому, що кинув я політику,
І не тому, що спека на дворі,
Що всі роз'їхались — хто в Крим, хто до Кавказу,
А хто — під вишеньки, у рідні Дігтярі,—
І я в редакції за всіх роблю одразу...
Ні, не тому... Ще й інші є причини:
Читайте закордонні телеграми
І ви дізнаєтесь, чому за ними
Не вгнатися з моїми нотатками.
Ось вам — царат. Вибори короля
І рішення: «якогось — подешевше...»
Ось — президент. Скандали з-за промов,
І рішення: «Мовчи, або полегше...»
Ось вам парламент. Крик і мордобой,
І квіти, кров'ю збризкані, для генерала-ката...
Ось вам... Та що там — «ось» та «ось»,—
Читайте все підряд — там так переплелось
Трагічне й радісне з сатирою їдкою
На світ старий, що там є понад норму
Для гострих нотаток. Про все й не написати.
І «нотатки», мабуть,
Передано історії рукою —
Секретарю газети й «завінформу»...

1924 р.

НЕ ПРИНЦИПАЛІСТИ

Лакеєві з нічного ресторана
П'янений пан гірчицею обличчя змазав.
А той? Образився? — Та де, яка вже там образа!
За це ж одержав він п'ятерика від пана...
І королівські так соціалісти —
Одержать ляпаса, утруться — і готово;
І знову на своїм холуйському місці.
Бо ж панський ляпас... це «не принципово»,
Для гніву чи образи тут нема підстав —
На те він пан, щоб ляпаса давав.

Що ще про холуїв могли би ми сказати?
Що їм права і доля робітничі?
Хоч пан плюватиме в обличчя —
Для них же це мов тепленька роса!

1924 р.

УСПІХИ II ІНТЕРНАЦІОНАЛУ

Берлін. Партія дейтш-фолькіше, в котру входить і генерал Людендорф, перейменувалася на націонал-соціалістів.

З газет.

Німецьким меншовикам — «гох»!
Привітання — Жовтим Інтернаціоналам!
Коли далі так піде — потроху
Соціалістами бути всім генералам,
Вибрати президентом Вільгельма:
І, робітництво громлячи вдризг,
Кожна буржуазна шельма
Прославлятиме — соціалізм!..

Липень 1924 р.

«І МОЯ КРИМСЬКА УСМІШКА»

Українській Академії наук присвячую.

Автор.

За працю культурну засів робітник,
До вченого слово мовив:
— Щоб міг я учитись — мені дай словник
Живої української мови.—
Учений засів за роботу. Не спить.
Вивча кожну літеру в слові.
По всіх кабінетах робота кипить:
Розвідок гори готові.
Минають — і тиждень, і місяць, і рік!..
Ученому — запит: — Готовий
Словник
Живої української мови?
— Ось зараз перевірю,— учений рече.
Збирає учених. Гнуть спини...
А мова живе і рікою тече,
І хвилями плещуть в ній зміни...
...Так роки проходять... Десяток їх... Вік.
Новими словами плетуться розмови,
Але наші вчені ще пишуть «словник»
«Живої української мови».
І нащадки наші, зайшовши в УАН,
На горах паперів чудових
Знайдуть тільки мумії й мертві слова
«Живої української мови»...

1924 р.

«МИРОТВОРЦІ»

Німецький президент Еберт, вітаючи американського представника, підкреслив історичну роль Америки в установленні миру.

З газет.

Ще б не історична. Ще й яка!
І мирна роля та, само собою:
Згадаймо хоч по десяти роках
Американські танки і набої...

1924 р.

ЧЕКА В БЕРЛІНІ

В помешканні комуністичної фракції рейхстагу й ландтагу зроблено трус. Поліція майже нічого не знайшла. Буржуазні й меншовицькі газети пишуть: «Комуністи надто обережні в редагуванні своїх документів» і... радять позбавити комуністичних депутатів помешкання та заборонити компартію.

З телеграм.

Збиралися довго, збиралися ретельно,
Взяли кулемети, гармати і гази.
— Аякже? Комфракція! Мабуть, навалено
В помешканні бомб і мікробів зарази!
Напали — зненацька. Удерлись — без опору,
Без бою ввійшли. Без бою — при трусі.
Але не обдуриш учену поліцію:
Компартія — значить, щось бути та мусить.
І справді — знайшли. О, від їх не схватися!
В республіці Еберта — першокласні шпики!
По-перше — документи. Промови парламентські —
Рядки стенограм. Але що за рядки!
У кожному слові — отрута і вибухи,
У літері кожній динаміту гора,
Дарма, що парламентські писали стенографи,
Дарма, що в парламенті — головою Вальраф.
Знайшли ще комфракції бланки й печать —
Хіба ж тут державної зради ще вам не доведено,
Хіба ж не чека в тій кімнаті початок?
Дві пляшки з чорнилами (червоним, подумайте!)
Та хустка до носа (Москва. Текстильтрест!)
Так, можна вертатися гордій поліції:

Всі докази зради і терору єсть.
Назавтра ж писали газети есдеківські:
Ага? Улю-лю! А-га-га! А-туту!
— Усе, що знайшли у кімнатах комфракції,
Говорить: чека вже була в нас тут!
Вона конспірується! Вона ще ховається!
Але вона вийде і битиме нас!
Що ж? Мабуть, повіримо фашистам і ебертам,
Що самі прискорять сподіваний час.

1924 р.

«ОСТАННЕ ПРОЩАЙ»

Макдональда на зборах виконкому англійської трудовицької партії ухвалено відправити на тримісячний відпочинок до Південної Америки й надалі залишити його на посту партійного провідника тільки «про око людське».

З телеграм.

Прощайте, Макдональде бідний,
Почесним вигнанцем з прем'єрів
Ви кидаєте острів рідний...—
Отак кінчаються кар'єри!
В мандрівці змініте ліврею
На робітничу просту блузу —
Й повернетесь. Але й під нею
Пізнає кожен в вас... лакузу.

1924 р.

ЗНАЧЕННЯ СТАРОГО ЗВИЧАЮ

Нинішній міністр консервативного уряду Англії Черчілль під час виборів розїжджав на 8 конях, запряжених по-старовинному — цугом.

З газет.

З нових даних про вибори...
— У вік авто й аеропланів
На конях, мов сто літ тому,
Що значить це, наш любий пане?
— Це значить... Дайте до уряду
Дістатися — а там візьму
Й на ваші шиї пересяду...

1924 р.

«СКАРБНИКИ»

Стокгольм. Скарбник профспілки залізничників, соціал-демократ Карл Бунге промотав близько півтора мільйона крон профспілкових грошей.

Стокгольм. ЦК комуніст. партії закликає всі шведські профспілки до допомоги страйкарям-батракам Швеції. Соціал-демократи агітують проти.

Радіо.

Говорив меншовик — солов'єм розливався:
— Не підтримуймо страйку, камради!
Чи не бачите — він уже майже не вдався...
Нащо ж гроші виймати з шухляди?
А по-друге — то ж інша страйкує профспілка...
Наші гроші — за їх інтерес? Чого ради?
Ні, підтримаймо їх — так, морально... і тільки,
А навіщо ж нам гроші виймати з шухляди?..
Ще, по-третє, — якби-то ви знали,
Як розсердяться наші всесильні магнати,
Що роботу дають за свої капітали,
Коли визнають, що ми страйкарям видавали
Допомогу!.. Кажу — не займайте шухляди! —
Чи послушали його, чи ні — невідомо.
Тільки знаєм — з чиеїсь поради
Зазирнули робочі по мітингу тому
До скарбниці своєї, на денце шухляди:
Не дурно пінився й кричав скарбник:
Весь капітал, до крони — зник...

1924 р.

КОЛЯКА В ДОМОВИНУ

(Ювілейна згадка)

20 листопада 1917 р. Центральна рада
видала 3-й універсал, в якому оголосила
Українську Народну Республіку.

Універсалили колись,
Оповіщали УєНеРи.
Чорнила ріками лились
І розпливались на папері,
А на землі — лилася кров,
Робоча кров, панської мало,
Ї густішала — отак, немов
Із кожним тим універсалом
Густіше панська лють ставала.
Десь, може, у куточку гад
Справля тихенько «ювілея»
Ї зітха: сім літ тому назад...
(Після цієї — та знов цієї б...).
Але міцний радянський лад!
А УєНеР? Плюєм на неї —
На ювілей її кривавий
І банду нацвождів лукавих.

Листопад 1924 р.

СТРІЛОЧНИК ВІДПОВІДАЄ

В Лілі відбувся суд над німецьким генералом фон-Наузіусом, обвинуваченим за крадіж срібного посуду під час війни. Хоча й було доведено, що генерал забрав срібло «по праву» реквізиції й видав розписки,— проте французький суд визнав його винним у звичайній крадіжці.

З телеграм.

Присуд вірний. Браво! Браво!
Просто — вкрав під час війни...
Не прикриєш різним «правом»
Злодіяцької вини.
Ну, проте... як підем далі,
Чи судитиме той суд,
Як хто свиснув без печалі
Весь кривавий людський труд,
За сторожу взявши «право» —
«Право власності святе»?
Чи не скаже суд лукаво:
— Це не те, цілком не те...

Буржуазії суд — дрібних злодюжок судить.
Великі злодії сідлають праці люд,
Аж поки злива маси не розбудить,
І почнеться скрізь червоний, правий суд.

1924 р.

НЕ ВМЕР ДАНИЛО

Утримання нової комісії по переведенню «плану Дауса» обходиться Німеччині дорожче, аніж старої репараційної комісії.

З газет.

Німеччину вщасливили свати:

Замість папірців — пішли і металеві марки,

За зміну ж папірців — на золоті «доларки»

Їй кажуть лагідно:

«Плати, або... плати».

1924 р.



Василь Блакитний з донькою Майєю. Фото 1924 року.

ІСТОРІЯ ОДНОЇ ПОДОРОЖІ

Супруга вел. князя Кирила в Америці зустріла співчуття. Деякі мільйонери піднесли їй цінний подарунок — старий російський царський прапор.

«Рубль».

Поїздка дружини новоявленого «Всеросійського імператора» Кирила в Америку не дала сподіваних ним наслідків: солідної грошової допомоги.

З газет.

Вона поїхала в Америку —

Ку-ку!..

Чи не дістане «руський цар» —

Долар?

А там піднесли їй під ніс

(Мадам! Без сліз!)

Старі архівні прапори;

Потрібно для царів...

— Я дуже вдячна... Щедрий дар...

А як... долар?

— Самій потрібно кожен гріш:

А — киш!

1924 р.

ПОХІД НА ЦЕРКВУ

Норвезький парламент ухвалив перейменувати столицю Христіанію в Осло.

З телеграм.

Селяни с. Пальцева на Смоленщині ухвалили перейменувати своє село на «Безбожники».

З газет.

Не «Христіанія» — Осло
(Мовляв — старе норвезьке слово),
А тут — ціле тобі село —
«Безбожники»... трах-трах: готово!
Да, тут завиєш дискантом,
Без огляду священства й сану,
Як всіх, хто з рясою й хрестом,
Та «по-норвезьки» звати стануть...

1924 р.

КНИЖКА СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Пресове бюро в Нью-Йорку збирає витинки з газет про пригоди англійського принца Вельського. Коли б зібрані витинки видати,— вийшла б книга вагою на 325 фунтів.

З газет.

Хтось, може, мовить: ідіоти,
Другої не знайшли роботи!
А я йому одмовлю: ша!
Не нам з тобою тут рішати!
Хай ізберуть і видадуть книжицю,—
А може, то такий прийом новий,—
Візьмуть і книжкою із витинками принцю
Добряче довбонуть по голові?

1924 р.

НЕ ХВАТИЛО...

В с. Святець прибув з Америки евангеліст, що привіз із собою деяку мануфактуру. Роздаючи її, він наwerbував гурт евангелістів. Зараз мануфактура вичерпалася й «божа справа» розсипається.

З газет.

Засяла божа справа:
На ґрунті стала справа,
І ходить, наче пава,
На весь глухий Святець
Євангельський читець!

Поли й ксьондзи в тонзурі
На церкву дерли шкури,
А тут — мануфактури
На все село привіз
Святий евангеліст!

Оце — так справжня віра.
Посунули — Глекіра,
Уся сім'я Порфіра —
І ще з півсотні, може:
Спаси й подай нам, боже!

Вклонилися святині,
Співають: дай нам нині
І прісно — по хустині,
Пошли нам благодать,
Щоб ще було що брать.

Та насміявсь лукавий
Із божеської справи,
Коли святий отець
Звернувся до овець:
«Немає — не просить,
А ще мені носить».

Розсипалась отара,
«Пророк» блука, мов хмара:
Усю мануфактуру
Проевангелив здуру...

Повз рота шмат пробіг,
А ухопить не встиг...

1924 р.

ТЕМНА СПРАВА

(На естонську тему)

Втік з палацу президент,
Не зібрати кабінету,
Щоб звернутись до «держав»...
Тільки Пушту, мінзаксправ,
Приховав кореспондент
Закордонної газети.
Через його пан міністр
Шле по світові депеші:
«Чужоземний комуніст
Учиня естонцям бешкет»...
Чужоземний? Справа темна...
Може, й справді (Пушта зна)?
Б'є естонців чужоземна
Зброя, армія й казна...
Може, й так... Проте чому
Ті естонці не повстали
Боронити від навали
Президента і міністрів
Від найджжих комуністів,—
Ось чого не допйму!
І чому це охорони
Проти «страги» і «руїни»,
Проти вибухів червоних
Став шукати мінзаксправ
Не у рідної країни,
А далеко — у держав»?..

1924 р.

«УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНІЗМ»

У с. Шаровці організувалася групка УКП, в склад котрої ввійшли: один дезертир, один карний злочинець, що сидів в острові за присвоєння грошей, і т. п. елементи.

З газет.

Два амністованих бандита,
Два хапуги-казнокради,
Пара автокефалістів
І заядлий дезертир —
Ця кампанія, сердита
На політику Радвлади,—
Це вам «групка укапистів»,
А не банда «Ванька-Чмир»!
Цюю групочку залізну
Дать Керзону напоказ —
Скаже, можу впевнить вас:
— Ех, такого б «комунізму»
Насадити серед мас!..

1924 р.

ПРАВИЛЬНИЙ ПРИСУД

«Премія миру» цього року присудже-
на лордові Сесілю, членові консерватив-
ного уряду Англії.

Радіо.

Гримлять гармати на Близькому Сході,
Кружля над індусом хижак-аероплан,—
То зерна миру в хащі варварських народів,—
Хіба не приклади: Єгипет і Судан.
По праву лаври миру забирають лорди,—
Не дурно премії їм капітал дає,
Мовляв: розбий оті дикунські морди,
Щоб знали, що і їхне — теж мое...

Р. S. А лорд Сесіль? Його ми не згадали?
Його заслуги в мирній боротьбі?..
Аякже? Він мирив... А ви хіба не знали?
Як лорди між собою учиняли бій!

1924 р.

ПРЕТЕНДЕНТИ

(До малюнків Сашка)

ВСТУП

Коли-небудь, через півсотні років,
Історики зберуть в істпартах матеріали
І, звіривши листок з листком і факт із фактом,
Напишуть нам історію достотну —
Історію українських революцій,
Коли до того хтось не схоче досвід перевірить
І не напише «лекцій» замість неї,
Бо я тоді ні за що не ручаюсь,
Крім ленінської партії міцної
І влади Рад, опертої на спілку
Робітника й бідного селянина.
Тепер же, поки сплять історики в колисках,
А ми всі живемо з біжучих більше ментів,
Хотів би я увагу уділити,
Та не самій радянській нашій владі,
А серії її невдалих конкурентів
І дати пояснення до деяких малюнків,
Що змалювали їх у характерних позах...
... Бо пил історії присипле скоро
Всі їхні імена, колись широко звісні,—
Жаліймо ж тих, що тільки жалю гідні,
Та іноді — коляки в домовину...

I

М. С. Грушевський

В оцій довгенькій бороді
 Була заплуталася українська справа,
 Але минає швидко слава:
 Тепер на стосах списаних «трудів»
 В УАН він спочива на лаврах наукових
 І замість нот та резолюцій — в Раді й куркульспілці —
 Він пише щось про фрески загадкові
 І тони у пра-пра-прадавній сопілці.

II

Скоропадський

Де ж на малюнкові сам пан ясновельможний? —
 Біжить «нах фатерлянд» один лише солдат,
 Пан гетьман? Втік, та так, що змалювать не можна
 Було не тільки всього — навіть п'ят...
 Не будемо ж тривожити його —
 Награбував, утік — ото й всього...

III

С. Петлюра

Під співи про ріднесеньку культуру
 Вплодила наша українська Гапа
 Не більш не менш, як Симона Петлюру,
 Бездарного, але блудливого «арапа»...
 Чим славен він? Погромами? Розбоєм?
 Чи тим, що з панством всього світу знається?
 О ні! Навіщо там його — величністю — уроїм! —
 Він славен тим, що біга швидше зайця...
 Р. С. Тепер збирає вирізки з газет,
 Де тільки згадується про Петлюру,
 І носить їх... та тільки не в клозет,
 А в кожен штаб і кожную префектуру:
 Лата свої грошові кепські справи

Відсотками з пережитої справи...
І я боюсь, як би з моєї нотатки
Хоч півфранкової не викроїв він латки...

IV

Денікін, Врангель і т. д.

Під марш «Розбите серце»
Вони марширували,
Посипані перцем
Розбиті генерали...
Єдину Русь шукали,
І хльоскав батіжок
По тих мужицьких спинах...
Розбиті генерали...
В Парижі в їх шинок,
Що зветься: «Русь Єдина»...

V

Піلسудський

Манила Україна,
Манило «Чарне може»...
Відчула чобіт... спина...
Чи досить вже?
А може?

VI

Махно

«Гей, хлопці, не журись,
В Махна гроші завелись».
Співав — співати перестав,
Коли на вдьора засвистав...
А там, в Європі, за кордоном
Його пани ще взяли і обскубли
Та й посадили у в'язницю:
Бо ще, мовляв, по звичці злій

Візьмеш та й нам залізеш у скарбницю.
Тепер сидить Махно і «яблучко» співає.
На всякого бандита — свій бандит буває...

VII

Решта

Були іще — але уже дрібнота:
Їх малювати, про них писати — кому охота?

1924 р.

ТУМАН

Над Англією третій день навис такий туман, якого ніхто не пам'ятає. На вулицях — багато нещасних випадків, тому що навіть зблизу нічого не видно. Газети назвали цей туман «Безумством природи».

Три дні туман — уже і зойк і крик,
Сподіванки бабусь на судний день останній.
Три дні лише в тумані...
Невже англійський люд і досі ще не звик?
Адже ж віки, цілі віки... Найбільше ж — вік останній,
Блукає він і кровію сплива в тумані...
Що — землетрус? Що — повинь з ураганом?..
Коли їх порівняти із лютим, злим туманом,
Який робочим
Сліпить очі
Та віддає їх капіталу
На поталу?!

1924 р.

ЕПІТАФІЯ НА ДОМОВИНУ

Сесія Ліги Націй, в обговорення якої знято було всі важливіші питання політики, розглядає питання про організацію міжнародної боротьби з... вісною й сонною хворобою...

З телеграм.

Родившись від матері-війни
І батька-розбіячища, Версаля,
Скінчила тим, що стало жаль штанів
Просиджувать в її широких залах
Спи мирно в золотій труні,
Із ясным написом на лобі:
Короткий вік — вік галасу й брехні
Скінчила з сонної хвороби...

1924 р.

НОВЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

На Чукотському півострові (північ СРСР) знайдено вдовбаний в скелю мідний знак із таким написом: «Станція магнітних спостережень і геодезичних вимірів на узбережжі Сполучених Штатів. За інформаціями звертатись до головного наглядача у Вашингтоні. За зняття знака — штрафується на 250 доларів».

Тов. Чичерін з цього приводу звернувся до американського уряду з нотото протесту.

Сенсація! Заявлено патент!
Новий спосіб викривання Америки!
Здається, винайшов сам президент, а не якийсь морський офіцерик.

Робиться просто:
Вибирається чийся півострів,
Береться мідний знак
І прибивається до скелі,
А на знакові — напис так
(В лаконічному, звичайно, тоні):
На такій-то, оцій землі
Під страхом штрафу і холери —
Не ходить! Тут Америка,
Справки у Вашингтоні.
Закривши край для емігрантів праці
(Принц Валії зустріне скрізь розкриті навстіж
двері),

Новий Колумб у Білому Палаці
Шукає все нових америк.

Той мідний знак полежить у музеї
Десь поруч із ключем і терпужком злодюги...
А от Америку — відкрити треба вдруге,
Щоб злодіїв погнати з неї.

1924 р.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Помер Гомперс, що 42 роки був головою реакційної американської федерації праці і вірним агентом капіталу.

З телеграм.

Умер незмінний голова
Робочих федерацій.
Щоб його пишню поховать,
Не пожаліють праці.
За домовиною вождя
Піде немало друзів
І не одна сльоза впаде
У... Куліджів і Юзів.
Моргану й Фордові біда:
Не буде кращим інший...
І нам, признатися, шкода,
Що він —...не вмер раніше.
Над домовиною ж його
Поставте в пам'ять урну:
Щоб кожен справжній робітник
Міг... плюнути культурно.

1924 р.

ХТО ПОСІЯВ, А ХТО ПОЖНЕ

Бувший французький президент Міллеран заявив: — Уряд лівого блоку, коли зараз має деякі досягнення, то виключно тому, що він жне посіяне попереднім урядом Пуанкаре.

З газет.

У Франції виробляються нові декрети проти «комуністичної небезпеки».

З газет.

Старе прислів'я — ні к чортам:
Один посіяв, другий жне.
Не встиг посіяти — а там
Вже тебе хтось і прожене.
Старались праві «сіячі»:
Скрізь сіяли війною,
Але їм сказано: «А чи?..
Чи не пішли б ви, паничі,
Котитись ковбасою?..»
Зібравши плід чужих трудів,
Чужим упившись соком,
«Нові» беруться за «посів»,
Та, мабуть — вийде боком...
Бо, «хто посіє — той не жне», —
Така там правда чиста.
Хто ж «лівих» з ниви прожене? —
Лишилось комуністам.

1924 р.

ПАТРІОТИЧНА ПРИСЯГА

На з'їзді одного жовто-блакитного
«січового» (спортивного) товариства в
Америці урочисто принесено присягу на
вірність... гетьманові Скоропадському.

В американських газет.

Далеко від рідного краю
Зібрався гурток патріотів.
Про Січ Запорозьку співають,
Про рідну горілку зітхають,
Українські борщі поїдають...
Ой леле... роботи-роботи!..

В перервах від трудної праці
У спорті відряду знаходять:
У власті — відродження націй,
У муштрі — у вправах стрілецьких —
Згадки про дідів молодецьких:
Правнуки їм славу відродять!
Але, що за Січ без присяги?
Мов рідні борщі без горілки.
Неначе годинник без стрілки,
Неначе козак без відваги...

І от, після муштри тяжкої
(Ходіння униз головою...)
Рішили — не плямити честі
І ясному, світлому пану
Гетьману
Присягу принести!

На завтра ж, прокинувшись рано,
З них кожен нудився: чи сп'яну
Я дурня, я йолопа зстроїв?..
Мабуть, це того, що багато
Займався тим спортом клятим —
Ходив по землі головою...

.
О, думать ногами — погано...

1924 р.

РАДЯНСЬКИЙ СІРНИЧОК

В Туреччину привезено велику партію радянського виробу сірників, що користуються великим успіхом. Помічається дальший розвиток господарчих зносин Туреччини й СРСР. Англійські й французькі газети не криють занепокоєння.

З газет.

Прийшовся туркам до смаку
Радянський сірничок:
Кальян чи люлечку яку
Розкурять — і мовчок...
Мовчить турецький селянин,
А гадка — в голові:
Горить сірник — не без причин
Вогнем якимсь новим...
Англійці — в крик, Французи — в крик,
Як не кричать?.. Адже ж
Несе радянський той сірник
На схід вогонь пожеж...
Прийшовся туркам до смаку
Радянський сірничок...
Вперед! Дорогу сірнику!
А далі що?..
Мовчок...

1924 р.

СВЯТКОВІ ДУМКИ

(Скарга ображеної людини)

Н-да... Свято!.. Що воно за свято,
Як виконкомівський наказ
Усі пивні... тю-тю... Ураз
Од нас під колодки упрятав.
Сказати б теж — хоч би «Держспирту»
Дістати десь у дні святок,
А то за пляшкою — повірте —
Ізбігаєш цілий куток...
А тут тобі морока: стилі,
Старий і новий календар.
З посади святкувань пустили,
А дома — жде тебе удар,
Бо на посаді — вже різдво,
А жінка каже: брешеш, піст.
Н-да... Свято... Наче — «не тово» —
Потягнеш носом — грузне хвіст...
А потім знов тринадцять день
Майне — неначе й не було,
Задзвонить церква: дзень-дзелень,
Запахне в хаті гиндиком,
Ялинка... Пиво. Преферанс...
А ти — води. Сиди пеньком,
Рахуй у книзі чийсь аванс...
Чи не приходить в установу?..
А що як чистку зроблять нову?

Н-да... Свято... От тобі і свято...
Хоч би пивні...
Усе заклято...

.....

1924 р.

ВІСНИК
Листопад 1924 року
Видання 10-е
Львів
Друкарня "Свобода"

СЮДИ, ПОЕТИ!

Сюди, письменники-співці,
Продайте кобзи, флейти, ліри
(Як знайдуться на них купці) —
І в стан веселої сатири.
...Сипнути ворогові приском
Гарячих іскор — по очах,
Та так, щоб в землю врився писком
Й, оскаженілий, шкабарчав...
Де боляче — до рани ляпіс!
Не загние, зупинить кров!
Дивись — і знов працюють лапи
І мурмеляга — дужий знов.
Вайлу, нехлюї — терпентином,
Червоним перцем квецонуть,
Що й стане з кволістю і сплином:
Живцем здереться на стіну!
В час відпочинку полоскоче
Веселе слово грудей міх...
Коли робочий люд регоче,
Навряд чи буде пану сміх!

1925 р.

НЕБЕСНО-ЗЕМНА ПРИГОДА

Летить до господа з плачем:
— Ой отче, шпарить і пече,
Прийми назад, небесний царю,
Курить — але не ладан — дим,
Працюють всі, аж в очі жар...
— Так через рік — я, чорт із ним,
Куплю радянський календар,—
Таки врожусь, лицем не вдарю.

1925 р.

ЗАСЛУЖЕНА НАГОРОДА

Італійський письменник Габріель д'Аннунціо в нагороду за свої «патріотичні послуги» одержав від фашистського уряду дарунок — віллу, що належала кайзеру німецькому Вільгельму.

Радіо.

Тяжка робота патріота,
Але й подяка — це не жук...
Царський маєток за роботу —
Не валюшки і не кожух.
І навіть не в Курупра¹ лепта —
Безплатне місце на курорт,
Що діставались рад. поетам
(Коли спрацюється, мов чорт...).
Е, ні — це царський подарунок,
Далеко нам до муссолінь!
(Хоча, проте... візьми, прикинь:
Поети — й вілли... Розрахунок...).
Але — який-небудь Сосюра,
Тичина й навіть Поліщук,
Дізнавшись, скажуть — ну і дура,
Хоч Габріеле — а барсук.
На власність — вілла «патріоту»,
На власність — значить — назавжди,
Але ж зате — яку «роботу»
На горлорізових вождів,
На бруд інтриг, на плеск крові,
Аннунціо, зробили ви!

1925 р.

¹ Курортне управління.

ПРИЧИНИ НАГОРОДИ

Король англійський призначив Асквіта, проваленого на виборах ватажка партії лібералів, у члени палати лордів.

З газет.

Вождь лібералів — знов при грі,
І знов зиркає гордо.
Король звелів сидіти угорі,
В Палаті Вищій, лордом...

За що ж ця ласка короля?

Мені з'ясуйте, прошу...

— Бо на виборах наш герой

Сів сам, але... в калошу.

Кваліфікація така

Щоб дурно не пропала,

Пан Асквіт знов парламентар

На втіху лібералам.

1925 р.

МУДРИЙ ПАСТИР І НЕСЛУХНЯНІ ВІВЦІ

Відомий митрополит Шептицький звернувся до управи тайного Укр. університету й запропонував організувати український духовний католицький університет при допомозі папи римського.

У східній Україні не вщухають повстання.

З газет.

Узрівши — стогне хлоп у панському ярмі,
Шумує, повстає, вмирає у тюрмі
За волю нації і трудящого люду,
Святий отець
Своїх овець
Рятує словом з напасті і блуду:
— О діти, діти нерозумні,
Навіщо ці вогні й руїни фільваркові,
Навіщо повстання й промов гарячих струмні,
Моліться богові і слухайтеся пана,
А я при допомозі Ватикана
Дістану вам... духовну школу в рідній мові,
Де навчитеся ворогів любити
І будете ви мудрими, мов змії,
І кроткими — мов голубиці...
— І будемо тебе, свят-отче, бить і бить
В твоїй золоченій каплиці,
Бо молитви, попи і сам твій римський папа
Наїли рани нам на шиї і спині...
Приймись! Куди твоя нечиста лапа!?
Врятує нас єдиний комунізм.

1925 р.

БЕЗКОНЕЧНА ІСТОРІЯ

В Німеччині уперто і спокійно,
Провівши вибори у парламент,
Формує уряд енергійно
Йї поважний президент.
Сьогодні — Маркс формує з центроблоком —
Рахунок каже: нехватає голосів
І спроба сформувати — виїде боком...
Поформував наш Маркс — і сів.
Назавтра — Штреземан: формуї ще ти. Чого ти...
Поформував, зробив рахунок і собі:
Сто двадцять—за, сто двадцять вісім—проти...
Вернув доручення, не може пособить.
Є Вірт. Той, може, коаліцію влаштує:
Широка — ой-ой-ой! Але одна біда:
Не держиться — мов масло і вода.
А вужчу — голосів ізнов-таки бракує.
Ану ще так: утнуть без парламенту
Чиновників — і вся у шапці справа...
— Ану лиш спробуйте! — кричать на президента
І з центра, й зліва, й зправа...
Минає час. Проходять дні і тижні,
Але і досі ще у хроніці газет
Друкується — під заголовком «різні»,
Як Еберт десь формує кабінет.
Запитання одне: а хто ж там урядує,
Без уряду держава як живе?
Ет, ерунда! Хоч Еберт і «формує»,
Та «уряд» там один: що смокче, душить, рве...

1925 р.

НА ВІЙНІ — ЯК НА ВІЙНІ

Націоналістична преса Німеччини закликає до бойкоту французького вина, марсельського мила, французької ванілі, французьких сардинок, а також французьких мод і парфюмерії.

З газет.

Ви з нашого народу тягнете всі жили,
І день і ніч пливе вам данина,—
Так ми... не питимемо вашого вина
І вашим милом рук не митимем, як мили!
Ви нас вважаєте людьми поганшої породи
І топчете ім'я німецької країни,—
Так ми... ми наплюєм на всі паризькі моди!
І черви хай їдять із Франції сардини!
За вдар — удар! З нас не один поляже
В редакції пластом — а викличем бойкот!
Тепер уже ніхто в Німеччині не скаже,
Що батьківщину зрадив патріот...

1925 р.

СТАРІ ПРИКАЗКИ НА НОВИЙ ЛАД

Європі нині повезло —
Знов має добрі капітали
З Америки. Колись казали:
«Штани такі ж назад вузлом...»

Лорд Чемберлен зиркає строго:
Хай Радреспубліка зав'яне!
«Чешисть, — мій лорде, — тим лиш рогом,
Яким дістанеш...»

Комуністів по всій Європі
Фашизм настрахати хоче.
«Не дмійть, паночку, в попіл,
Запорошите очі...»

1925 р.

ДРУЖНЄ ПОБАЖАННЯ В ДЕНЬ ЮВІЛЕЮ

Аншлаги — є. Є гроші в касі,
Актори, режисери, гра,
Є визнання — «вгорі» і «в масі».
Чого ж бажати вам, Юра?
Лишилося: усіх акторів
З артистками переженить;
Та щоб не був безплідним порив,
Були щоб дочки і сини.
Тоді в майбутні ювілеї
Під оплески — під шелест каси —
Артисти вийдуть: однієї
Франківської культури — раси...

1925 р.

ШТАНЯЧІ ДОКОРИ

Ще перед ранком снилося: штани прийшли,
Світилися і плакались на долю...
Кумедні сні, химерні сні
Приходять, як даси уяві волю!
В півсні ще став складать порядок дня,
Ви знаєте, як вранці хочеш спати?
Комісія... доклад... ячейка... От свиня —
Ще б трохи — і забув! Сьогодні ж дві наради!
А там — у клуб: комісія й доклад
«Література й завдання моменту»,
А там... Нарешті усьому по нопу вийшов лад,
Крім секції мистецтв і плану жентервенту:
Призначено в один той самий час...
Ну та дарма. Щось манкірну із вас!..
Вмиваючись — фурчав: ні, поб'ємо Європу!
Дивися як, усе по нопу!
В комісії сидів. Спізнився на доклад.
Докладчик щось розвів на двадцять дві години,
Та я утік. В ячейці — трах: наряд
Присяжним в агітсуд на тему: «Хто в цім винний».
Побіг бігцем на першу із нарад:
Послухав привітання. Двинув далі.
Довідався: друга пішла приймать парад.
Пішов на «жентервент», щоб не було скандалів.
А там — у клуб. Чекав, чекав, чекав...
Докладчик не прийшов. Пустили грамофона.
Іще десь засідав. На «суді» — мов ріка

Промов текла: знайома й однотонна...
Прийшов — за північ. Впав без сил. Штани ж
Світилися дірками і докором:
— Назасідав, упав, натруджений, і спиш?
А де ж твоя робота? Де ж твій сором?

1925 р.

НА НІМЕЦЬКИЙ МОТИВ

Після доведеного факту величезних шахрайств соц.-дем. Бауера, колишнього голови нім. уряду, виявляються нові скандальні історії. З виявленням шахрайств колишнього міністра Гефле — члена партії центра і колишнього міністра Беккера — члена «народної партії».

З газет.

В комуністичній демонстрації проти уряду Лютера в Берліні брало участь понад 100 000 людей.

Звідти ж.

Товариш, що прибув з Берліну,
Мені відомості подав,
Що німці, похиливши спину,
Плювають хотіли на скандал.
Підстави — правлять «демократи»
(Чи «ліві», «праві», чи центр) —
Міністри будуть шкуру драти
В додаток до звичайних «рент»...
Проте — колись-то розігнеться
Зігнута в три дуги спина:
Недурно із кварталів чорних,
Спинаючи авто моторні,
На вулиці центральній рветься
Червоная Німеччина!

1925 р.

«ДОКЛАД ПРО РАДСОЮЗ»

(Дійсна історія, прогавлена нашою пресою)

Відомий меншовик російський, Абрамович,
Подумав — «чим я гірше від цариць!»
І, тиснувши в кишеню план промови
Та «документи» — сотню небилиць,
Поїхав із берлінської кошари
У «Новий Світ» винюхувать долари...
Приїхав у Нью-Йорк. Розклеїли афіші,—
Аршинні літери заграли на стіні:
«Товариш Абрамович нам розпише
Про лад у більшовицькій стороні!
Усе сам пережив. Нечуваний доклад
По два долари — перший ряд!»
Заповнено найбільшу залу в місті,
І меншовицьке серце — як в лою:
Чи ж пак! Тут стільки соціалістів —
І матиму тріумф за доповідь свою!
Почав. «Ви знаєте — Радянського Союзу
Не визнає ніхто із чесних... «шахраїв».
Хтось перебив. «Геть угодовців Юза!»
Весь натовп, наче в бурю, зашумів:
«Геть капітал!» — «Живе радянська влада!»
Президія реве. Дзвінок не замовкає.
Не зна промовець — де йому порада.
Та аудиторія сама поволі ущухає
І знов при слові меншовизму каже:
«Мене, мабуть, не так ви зрозуміли,
Не знаючи, що Комінтерн — це... «Наш».

— «Живе компартія...» — «Живуть робочі сили!» —
«Геть зрадників, запроданців, прохвостів!»

— «Та це ж із них — з меншовиків безкостих!»

Герой наш, бачачи, що сунеться скандал,

Дверима чорними дав заячого ходу

Від чорного, від дикого народу,

А зала

«Інтернаціонал»

Натхненно проспівала...

І тихо б розійшовся люд робочий,

Якби то з-за ріжків на натовп не наскочив

Поліції загін, закликаний завчасно

Меншовиками. Далі — все вже ясно:

Побитих — сто. Сто п'ятдесят арештів.

І тим скінчився виступ той нарешті.

«Моралі» вам? Та нащо вам «мораль»?

«Соціалісти» і «цариці»

Частіше їздять хай в далекі заграниці,

Щоб показати скрізь, яка в них шваль!

НА ШЛЯХУ СЛАВИ

В кінці травня п. р. відбудеться у
Варшаві Всепольська виставка псів поро-
дистих.

З газет.

Там — виставка машин. Літератури — тут.
Деінде — виставка багатств природних.
У виставках — покажчики і рухачі культур...
І в Польщі виставка. Для псів чистопородних
Багата нива — будуть і жнива.
Всіма тебе прославлять голосами.
Ні, «Польська не згінула» — й добува
Собі визнання із своїми псами!
Та як не визнавать! Чистопородний пес,—
Одверто скажемо, не криючись лукаво,—
Що гавка де-небудь у центрах ПеПееС¹.
Та це ж не польська лиш, Європи, світу слава!

1925 р.

¹ Польська соціалістична партія.

СЛАБИЙ ЗАРОБИТОК

Свого часу польське духовництво звернулося із закликом — влаштувати одинденний піст для... зміцнення держ. фінансів. Лодзька газета порадила біскупам для тої ж цілі дати частку церковного злата. 15 січня в Лодзі скінчився суд над автором статті, оскарженого церковниками в блюзнірстві й «святотрадістві». Автора присуджено до 4-х місяців арешту або 300 злотих (150 крб.) штрафу.

З преси.

Порожній не наповнить шлунок
Украї порожньої скарбниці...
Молитва й піст — слабій рахунок
Від безгрошів'я — пропасниці.
Навряд чи ж варт було роботи
Мобілізованої церкви —
Всіх закликів до посту, жертви,
Щоб заробити... триста злотих.

1925 р.

ЗМІСТ

Стор.

Василь Еллан (Блакитний).
Літературно-критичний нарис Андрія Недзвідського. 5

ПОЕЗИЇ

«В житті горю...»	49
«Не розкажу я дум своїх...»	50
«Червоні плями листу осіннього...»	51
«Старовинний цілують рояль...»	52
«Ви, що тікаєте з життя...»	53
«Замовкли дзвони невгомонні...»	54
«Вітер стогне, виє, свище...»	55
Поет	56
«Ні про хлопчиська, що мерзне на вулиці...»	57
Буяння сил	58
Юний лад	59
Серця перебої	60
Краплини крові	61
Осінь	64
«Десь — грають хвилі у танку...»	65
«Минули місячні сонати...»	66
«Насміюся я над долею...»	67
Україні	68
Вперед	70
До берегів...	71
Канонада	72
Після Крейцерової сонати	74
Повстання	75
Весняні вибрики	77
Червоні зорі	78
Буржуй	79
Бастілія	80
Маніфестація	81
«Ніч. Остання пташка замовкла»	82
Тупого болю...	83
На чатах	84
В розгулі...	85
Молоді привіт	86
Удари молота	87
Непотрібне пояснення	88

Електра	89
Нескінчений малюнок	94
Я знаю...	95
Лист	96
Початок	98
На обважнілі...	101
Слово «комуна»	102
Ранок	103
Ти пробач...	105
Балада про любов	106
Творче «вірую»	109
Парк	110
Привіт Дем'янові	112
За вікнами палаців	114
Мітинг	115
Працєю	118

ШАРЖІ, ПАРОДІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ НОТАТКИ

Надія Кибальчич	121
На колиску панфутуризму	122
Семенко Михайло	123
Я. Мамонтів	124
Пародія (Читаю вірші Семенка...)	125
Пародія (Коломийки Куликові...)	126
Рур і поет	127
На дружній шарж Сашка (О. Довженка)	128
З дружніх посланій землякам	129
Письменник у Криму	130
Мандрівникам	132
Побажання під Новий рік	134

САТИРА

Читачеві	139
Весняна баечка	140
Кубанський похід	141
Ультиматум богів	142
Східна казочка	145
Атеїст	146
Премудре рішення	147
По спеціальності	149
Крути, та не перекручуй	150
Про прем'єра, що майже всіх задовольнив	151
По-своєму	153
Докучне запитання	154
Лицарі на роздоріжжі	155
«Святе мистецтво»	156
«Верхівець без голови»	157
Думки американського дяді	158
Крокодилячі сльози	159
Друкарська помилка	160

Не буде так!	161
Моє радіо	162
Останні часи	163
Комунізм навиворіт	164
Тиша в Гамбурзі	165
Це ти	166
Венера контрагентом	167
Попередження	169
Махно на волі	170
Розгадка	171
Неув'язка	173
Про «престиж»	174
Відповідь на привітання	175
Остання потіха	176
Володар світу	177
Гра (Байка)	178
Про діла дивні, чудеса кооперативні, про те, як кооператив попа Порфира посадив	180
Поправка	182
Реклама	183
Директор і хробак (Байка)	185
Про СІК, РІК і ОКРИК (Байка)	187
Про розум (Байка)	189
Після нафтової операції	191
Чванько	192
Пісенька з прозаїчним кінцем	193
Розгадка	195
Страшна помста	198
Як Ван визнавав радян	199
Урядова гойдалка	201
Високі особи	202
Невже і тут?	204
Оце пісня гарна, нова — починайте її знова	205
Не вигадка — справжні події про те, як панотець з Кочетків в день святої Феодосії воду на мості святив	206
Весняна ідилія	207
Коротка пісенька	208
Страйк гіцелів	209
Архівне	210
Як виробляються президенти	212
Лулу	213
Героїчна поема	216
Наш проект	218
Милості просимо	219
Похід на небо	220
Польсько-румунський дует	221
Злодій	223
Пояснення до телеграми	224
Церковний мир	226
Не вірю	227
Слава	228
Театральна хвороба	229

Політграматичне запитання	230
Незакінчена історія	231
Страх перед районуванням	233
Думки в День радянської преси	234
Павук утік — лишилась павутина	237
Порушення традицій	238
Американські чудеса	239
Льокаї	240
Звірячий мир (Байка)	242
Пояснення	244
Не принципіалісти	245
Успіхи II Інтернаціоналу	246
«І моя кримська усмішка»	247
«Миротворці»	248
Чека в Берліні	249
«Останнє прощай»	251
Значення старого звичаю	252
«Скарбники»	253
Коляка в домовину	254
Стрілочник відповідає	255
Не вмер Данило	256
Історія одної подорожі	257
Похід на церкву	258
Книжка спеціального призначення	259
Не хватило...	260
Темна справа	262
«Український комунізм»	263
Правильний присуд	264
Претенденти	265
Туман	269
Епітафія на домовину	270
Нове відкриття Америки	271
Посмертна згадка	273
Хто посіяв, а хто пожне	274
Патріотична присяга	275
Радянський сірничок	277
Святкові думки	278
Сюди, поети!	280
Небесно-земна пригода	281
Заслужена нагорода	282
Причини нагороди	283
Мудрий пастир і неслухняні вівці	284
Безконечна історія	285
На війні — як на війні	286
Старі приказки на новий лад	287
Дружнє побажання в день ювілею	288
Штанячі докори	289
На німецький мотив	291
«Доклад про Радсоюз»	292
На шляху слави	294
Слабий заробіток	295

Редактор — Д. М. Олександренко
Художник — М. Я. Брязкун
Художній редактор — К. К. Калугін
Технічний редактор — О. П. Яхніс
Коректор — Л. Г. Зіневич

*

ВАСИЛИЙ МИХАЙЛОВИЧ ЭЛЛАН (БЛАКИТНИЙ)
Произведения в двух томах
Том первый
(На украинском языке)

*

БФ 03948. Здано на виробництво 2. X. 1957 р.
Підписано до друку 24. III. 1958 р.
Формат паперу 84×108/32. Папер. арк. 4,688.
Друк. арк. 15,375+5 вклейок. Обліково-видавч. арк. 10,075.
Ціна 7 крб. 25 коп. Замовл. 552. Тираж 13 000.

*

Надруковано з матриць Книжкової фабрики ім. Фрунзе,
Харків, у 4-й поліграффабриці
Головвидаву Міністерства культури УРСР,
Київ, пл. Калініна, 2.

